

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut

Madli Vanamölder
Tartu üliõpilasorganisatsioonide volbrituditsioonid ajas ja ruumis
Magistritöö

Juhendajad: Art Leete, PhD

Kaarel Vanamölder, PhD

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Tartu ülikool ja üliõpilased	19
2. Tänapäevane volber ja selle taastamine.....	26
3. Volber 1921–1940: üliõpilaskonna kevadpüha	31
3.1. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskond ja selle esindusorganisatsioon	31
3.2. Esimene kobav katse – 1921	33
3.3. Tugevam sooritus – 1923	36
3.4. Traditsiooni lõplik kujunemine – 1924	39
3.5. Edustuse Juhatus pidustuste korraldajana	44
3.6. Rongkäigu marsruut ja elemendid	51
4. Avalikud pidustused keiserlikus ülikoolis 19. sajandil.....	54
4.1. Ülikooli aastapäevad	54
4.2. Volber ehk maituli.....	58
4.3. Tervitusrongkäigud ehk <i>vivat</i> jt tõrvikutega sündmused	61
4.4. Ajas liikuvad ja teisenevad traditsioonid	64
5. Volber ajas ja ruumis	67
5.1. Tartu „akadeemiline“ linnaruum.....	67
5.2. Volber linnaruumis.....	73
5.3. Ajas positsioneerimine: mineviku ja tuleviku vahel	76
5.4. Volber ajakorra muutustes	81
Kokkuvõte.....	86
Kasutatud kirjandus	90
Summary.....	101
LISAD.....	104
Lisa 1. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Edustuse Juhatuses palvekiri Tartu linna politseiülemale	105
Lisa 2. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Esimene kajastus 1. mai vastuvõtmisest ajalehes Postimees	106
Lisa 3. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Edustuse poolt üliõpilaskorraldajatele saadetud kutse mustand 29.04.1921	107
Lisa 4. Esimese mai vastuvõtmine 1923. aastal. Edustuse Juhatus Tartu Ülikooli rektorile 28.04.1923	108
Lisa 5. Edustuse Juhatuses ringkiri 06.04.1927	109
Lisa 6. Juhatus Tartu-Valga prefektile 28.04.1933.....	110

Lisa 7. Volbrirongkäikude marsruudid aastatel 1921–1940	111
Lisa 8. Metsik Toome – Wilder Dom ehk Kassitoome	112
Lisa 9. Eberhard Kraus. Walpurgisnacht III. Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Libau, 1882	113
Lisa 10. Hõiskaw noorus tõrwiku walgusel. Postimees, nr 118; 02.05.1931	114

Sissejuhatus

Akadeemilistesse üliõpilasorganisatsioonidesse kuulujate jaoks on igal kevadel oodatumaks ja omanäolisimaks sündmuseks Tartus 30. aprillil toimuv volber ehk 1. mai vastuvõtmine. Tänapäevaks on sellest kujunenud rahvusvaheline sündmus, kus lisaks Eesti üliõpilasorganisatsioonide liikmetele on Tartusse tulnud arvukalt külalisi Lätist, Leedust, Poolast, Soomest, Saksamaalt jt maadest. Tegemist on selgelt regiooniülese pidustusega, mida peetakse justnimelt Tartus ja ei kusagil mujal – ei Tallinnas ega Riias pole see traditsioon juurdunud. Kindlasti saab aga tõmmata teatud paralleele Rootsis ja Soomes peetavate üliõpilaste 1. mai tähistamisega. Organiseerunud üliõpilaste volbripidustustega ei haaku paralleelselt peetav linnarahva ja mitteorganiseerunud tudengite nõiasabatlik volbriöö. Seetõttu kasutan järgnevalt üliõpilasorganisatsioonide volbripidustuste eristamiseks ja rõhutamiseks selleks sobitatud mõistet *akadeemiline* volber. See on eriti vajalik just viimaste aastakümnete käsitlemisel, sest varasematel perioodidel võrduski volber üliõpilasorganisatsioonide pühaga ning seda eraldi rõhutada pole tarvis.

Akadeemiline volber hakkab Tartu kesklinnas otsekohe silma tänu sadadele eri värvikombinatsioonides üliõpilasmütside kandjatele. Tegemist on mitmekihilise kultuurifenomeniga, sest lisaks kohalikele saabuvad volbrit tähistama siia ka välismaised üliõpilasorganisatsioonid või nende liikmed, kellel ei pruugi Tartuga olla mingit otsest ega isiklikku seost: organisatsioonid ei ole Tartu Ülikooli juures loodud ega tegutsenud, isikud ei ole Tartu Ülikoolis kunagi õppinud. Selles mõttes kujutab volber Tartus endast justkui suurt ja detailides spontaanselt kulgevat kahepäevalist (30. aprill ja 1. mai) vabaõhuetendust, milles osaleb ühest küljest konkreetne *alma mater* – Tartu ülikool ja selle tudengiorganisatsioonid – teisalt on see aga anonüümne: lihtsalt üks ülikoolilinn ja organiseerunud tudengid selle tänavail. Tartu pakub peoks nõ sobilikku lava, kus rahvusvaheline seltskond rõõmsalt tegutseda võib.

Akadeemilise volbri tähistamist Tartus saadab viimaste aastate meediakajastustes ikka ja jälle lause: „Tartus läks võim üheks ööks tudengite kätte“.¹ Ilmselt räägitakse võimu

---

¹ Vt nt: Tartus läks võim volbriööks tudengite kätte. – Delfi, 30.04.2009. <https://www.err.ee/490554/tartus-laks-voim-volbriooks-tudengite-katte> (Vaadatud 28.03.2024); Mets, Risto. Pildid ja video: võim Tartus läks volbriööks tudengite kätte. – Postimees 30.04.2017. <https://tartu.postimees.ee/4097091/pildid-ja-video-voim-tartus-laks-volbriooks-tudengite-katte> (Vaadatud 28.03.2024); Galerii: Tartus läks võime tudengite kätte. – Postimees 30.04.2019. <https://tartu.postimees.ee/6651369/galerii-tartus-laks-voim-tudengite-katte> (Vaadatud 28.03.2024).

üleandmisest sümbolises ja tinglikus tähenduses, ent lause sisaldab veel täpsustust vajavat mõtet – räägitakse küll võimust Tartu linnas, kuid tegelikult puudutab linnaruumis volber vaid kesklinna ning piirkondi, kus asuvad akadeemiliste organisatsioonide hooned. Piirkondi, kuhu volbri tähistamine ei ulatu, pole siinkohal ilmselt mõtet üles lugema hakatagi.

Akadeemilisel volbril on kindel, teatud mõttes konservatiivne nägu: rõhutatakse üliõpilasorganisatsioonide identiteeti nii kollektiivselt kui ka individuaalselt, tähtis on riietusetikett ja teatud käitumisnormid. Kombestik on oluline koht üliõpilasorganisatsioonide suurel vaatamängulisel rongkäigul, kus marsivad sajad tudengid ja millesse on kaasatud nii kohalik omavalitsus (linnapea) kui ka Tartu ülikool (rektor). Volbrirongkäik on sündmus, mis lisaks üldisele tähelepanule linnas saab kajastust ka meedias.

Akadeemilise volbri tähistamise traditsioon Tartus ulatub teadaolevalt vähemalt 19. sajandi teise poole. Sellest ajast kuni Teise maailmsõja sündmusteni tähistasid Tartu üliõpilasorganisatsioonid volbrit avalikult ja suure pidulikkusega enam-vähem järjepidevalt. Katkestusi tuli ette teatud ajahetkedel, nagu näiteks venestamisajal 19. sajandi lõpukümnenditel, 1905. aasta revolutsiooni ja sellele järgnenud reaktsiooniaastail, I maailmasõja ja Vabadussõja ajal. Kahe maailmasõja vahelises Eesti Vabariigis vormistus akadeemiline volber õppiva nooruse mai- või kevadpühana. Nõukogude okupatsioon sulges üliõpilasorganisatsioonid 1940. aastal ning akadeemilise volbri traditsioon katkes II maailmasõjast 1980. aastate lõpu restauratsioonini. Esimene „ametlik“, vahepeal Eestis tegevuse taastanud üliõpilasorganisatsioonide korraldatud volber toimus 1989. aastal, millest alates on traditsioon kulgenud katkestusteta juba 35 aastat. Seega võib akadeemilisest volbrist kõnelda kui ühest pikema traditsiooniga kultuurisündmusest Eestis, kus omavahel on põimunud baltisaksa ja eesti kombestik, üliõpilaselu ja rahvuslikud taotlused.

Seda kummalisem on, et Tartu akadeemilise volbri kujunemist, arengut ja aja jooksul muutunud tähendusi pole siiani eraldi käsitletud. Volber leiab sageli mainimist nii Tartu ülikooli ajalugu kui üliõpilasorganisatsioonide kajastavates teostes, aga seda pigem põgusa märkuse või passaažina. Sageli on volbrikirjeldustes põimunud elemendid erinevate aegade traditsioonidest üheks nn universaalvolbriks, mida „on peetud juba ammustest aegadest“.

Sündmus, mis on toimunud niivõrd pika aja vältel ja millest rääkides rõhutatakse just selle püsivaid traditsioone, on ometi aja jooksul läbi teinud arvukalt muutusi. Teisenenud pole

mitte üksnes kava, vaid muutunud on nii arusaam osalejate enesepositsioonist ajas ning Tartule kui linnale ning selle erinevatele paikadele antud tähendused. **Seega on magistritöö eesmärk analüüsida, kuidas Tartu akadeemilise volbri traditsioonid on kujunenud ja aja jooksul muutunud ning kuidas on teisenenud aegade jooksul nende tähendus samas nii, et volbri tähistamine püsib sündmusena tänapäevani.**

Akadeemiline volber jaguneb kaheks: avalikuks ja kinniseks osaks. Avaliku sündmusena käsitan volbrirongkäiku ja tähistamist Toomel, ning kahe maailmasõja vahel peetud 1. mai pidu Vanemuises või väljasõite loodusse. Siinne töö keskendubki eelkõige volbri sellele osale, eriti rongkäigule. Sündmuse kinnine või suletud pool ehk see, mis toimus/toimub 30. aprilli öösel akadeemiliste organisatsioonide suletud uste taga, peab nappide ja raskesti avanevate allikate tõttu jääma hetkel kõrvale.

Töös püüan avada kolme põhilist, omavahel seotud probleemi:

1. Kuidas on Tartu volbritradsioonid kujunenud ja aja jooksul arenenud?

Samas ei ole siinse töö eesmärk anda igakülgselt põhjalikku kronoloogilist ülevaadet volbri tähistamisest Tartus läbi aegade, mille tulemuseks võiks olla liialt kirjeldav käsitlus. Pigem vaatlen, millistest elementidest selle tähistamine koosneb, kust need pärinevad ja kuidas need on ajas muutunud.

2. Kuidas ja millise sündmusena on volbrit korraldatud, seda eriti perioodil 1921–1940?

Valisin võtmeperioodiks sõdadevahelise Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli mitmel põhjusel. Esiteks mõtestati siis iseolemise rahvusriigi vaimus ümber ja anti sellele ja ka minevikule hinnanguid, mh tegi seda ka Tartu üliõpilaskond. Soov taastada kõike nõ eestiaegset, sh ka üliõpilastradsioone, mängis olulist rolli 1980. lõpul alanud restauratsioon, mil uuesti pöörati pilgud just sõdadevahelisele perioodile. Täna sed volbritradsioonidki pärinevad sel põhjusel suuremas osas sellest ajajärgust.

3. Kuidas suhestub volbri tähistamine inimeste aja- ja ruumitajuga erinevatel ajastutel ning enese ajas ja ruumis positsioneerimisega?

Volbri traditsioon on eksisteerinud läbi kolme sajandi, mis on olnud Eesti ajaloos teadagi turbulentsed: on vahetunud riigivõimud, toimunud olulised muutused rahvastiku koosseisus jne. Töös proovin avada volbrit ka aja ja ruumi tunnetuse muutustest lähtuvalt, mille murrangulised ajad on kaasa toonud.

Töö fookuses on niisiis täna praktiseeritava akadeemilise volbri traditsiooni kujunemine. Seetõttu lähenen minevikule „vastupidises“ suunas: liikudes olevikust minevikku. Nn vastassuunas kronoloogiline lähenemine võimaldab paremini keskenduda just teatud nähtuste või elementide ajas ja ruumis liikumisele, pakkudes üldistusvõimalust ja vähendades deskriptiivsust, mida „aegade algusest tänapäeva“ kirjeldus tahes-tahmata endaga kaasa tooks.

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutan ajaloolist meetodit ehk allikakriitilist lähenemist primaar- ja sekundaarallikatele, mille abil püüan volbriga seonduvat rekonstrueerida. Meie ajale „lähemal“ asetsenud sündmuste mõistmiseks viisin läbi intervjuusid.

Uurimisseis

Nagu öeldud, siis eraldi akadeemilisele volbrile pühendatud käsitlusi ei ole. Küll aga pakub tänuväärset infot Tartu ülikooli, selle üliõpilaskonda ja üliõpilasorganisatsioone käsitlev mahukas kirjavara, mis aitab mõista volbripidustuste konteksti ja erinevate ajaperioodidele iseloomulikke suundumusi.

Tartu ülikooli eestikeelsetest üldkäsitlustest varaseim ilmus juba 1929. aastal², kajastades Rahvusülikooli esimesest kümnet tegutsemisaastat, sh üliõpilaskonda ja selle esindusorganisatsiooni. Nõukogude perioodil ilmunud juubelihõnguliselt (ülikool 350) mahukas „Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982 (I–III)³“, annab põhjaliku ülevaate Tartu ülikooli arengusuundumustest läbi ajaloo, ent teeb seda nii mõnelgi juhul ajastule iseloomulikus võtmes – pehmedades mõne teema puhul vene võimu negatiivseid mõjureid ülikooli ja teaduse arengule ning samal ajal pisendades siin-seal näiteks sõdadevahelise perioodi saavutusi. Järgmine põhjalikum ülevaateteos oli samuti juubelist kantud – ülikooli 375. aastapäeva markeerivalt 2007. aastal avaldatud „Universitas Tartuensis 1632–2007“⁴ oli nõukogulikust taagast vaba. Viimane samasse kategooriasse paigutatav ülevaateteos ilmus 2023. aastal Erki Tammiksaare sulest⁵ ja käsitles rahvusülikooli esimest aastasadat. Koguteoste kõrval alustas 1975. aastal ilmumist Tartu Ülikooli ajaloo erinevaid aspekte

---

² *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929*. Tartu: „Postimehe“ trükk 1929.

³ Piirimäe, Helmut; Siilivask, Mart (toim) 1982. *Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982 (I–III)*. Tallinn: Valgus.

⁴ Piirimäe, Helmut; Hiio, Toomas (toim) 2007. *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

⁵ Tammiksaar, Erki 2023. *Eestikeelse Tartu Ülikooli esimene aastasada*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

käsitlev sari „Tartu ülikooli ajaloo küsimusi“. Kogumiku viimane, 37. number ilmus 2009. aastal.

Ülikooli ajaloo üldkäsitlustest olulisemadki on üliõpilasorganisatsioonide endi ajalood, mille koostajateks on valdavalt organisatsioonid ise. 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses jõudsid väarikasse, nõ üldkäsitlusikka esmalt vanad baltisaksa korporatsioonid Curonia (asutatud 1808)⁶, Estonia (1821)⁷, Livonia (1822) ja Fraternitas Rigensis (1823).⁸ Nende ajalugude koostamisel koguti ohtralt mälestusi vanematelt vilistlastelt ning nõnda saadud üksikasjalik käsitlus Tartu ülikooli ja selle üliõpilasorganisatsioonide ajaloost alates ülikooli taasloomisest 1802. aastal on väga suure tähtsusega just 19. sajandi üliõpilastraditsioonide uurimisel. Baltisaksa korporatsioonide ajalugu paljuski kordab 1932. aastal ilmunud Juhan Vasara toimetatud kogumik „Tartu üliõpilaskonna ajalugu“⁹, kus erinevad autorid vaatlevad etappide ja teemade kaupa Tartu ülikooli üliõpilaskonna kujunemist ja arengut rootsi ajast ja keiserlikust ülikoolist juba rahvusülikoolini. Põhjalikke erikäsitlusi üliõpilasorganisatsioonidest leiab ka uuemast ajast – Tartu Ülikooli üliõpilasorganisatsioonide poolt välja antud kogumik „Spes Patriae“¹⁰ ja paljuski selle täiendatud järjena ilmunud „Vivat Academia“¹¹, artiklikogumik „Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940“¹², millele lisandus Tartu Ülikooli 375. aastapäevale pühendatud entsüklopeediline Tartus loodud üliõpilasorganisatsioonide määraja „Vivat, crescat, floreat alma mater!“¹³. Need teosed võimaldavad vaadelda üliõpilaskonna ja üliõpilasorganisatsioonide tegevust nõ seest poolt, sest kõik kogumikes kirjutavad autorid on ka ise akadeemiliselt organiseerunud. Nimetatud valik pole mõistagi täielik –

---

⁶ Becker, Harald 1933. *Geschichte der Curonia. Erster Band. Herausgegeben von der Historischen Kommission der Curonia.* Riga.

⁷ Stillmark, Friedrich; Gernet Axel von (toim) 1893. *Geschichte der Estonia: als Manuscript für die Mitglieder der Estonia gedruckt.* St. Petersburg: Schröder.

⁸ Fehre, Eduard 1898. *Geschichte der Fraternitas Rigensis: Als Manuscript für die Glieder der Fraternitas gedruckt.* St. Petersburg: Schröder.

⁹ Vasar, Juhan (toim) 1932. *Tartu üliõpilaskonna ajalugu: seoses eesti üliõpilaskonna ajalooga.* Tartu: Tartu Üliõpilaskond.

¹⁰ Piirimäe, Helmut; Hiio, Toomas, Maasikas Matti (toim) 1996. *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis.* Tallinn: Olion.

¹¹ Piirimäe, Helmut (toim) 2007. *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis.* Tartu: EÜS Kirjastus.

¹² Laidla, Janet (toim) 2010. *Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940.* Tartu: Greif.

¹³ Ilomets, Indrek; Hiio, Toomas; Orav, Mart (toim) 2007. *Vivat, crescat, floreat alma mater!* Tallinn: Aasta Raamat.

üliõpilasorganisatsioonide poolt välja antud vihikuid, albumeid ja ajalooülevaateid on aegade jooksul välja antud väga palju.¹⁴

Arvukalt on ilmunud artikleid kitsamatel teemadel erinevatest üliõpilasorganisatsioonidest – alates organisatsioonide endi väljaannetest kuni akadeemiliste käsitlusteni. Selles vallas on autoriteetseim Toomas Hiio, kes on kirjutanud mitmeid artikleid 19. sajandi Tartu tudengielust ja üliõpilasorganisatsioonide ajaloost.¹⁵ 19. sajandi materjali osas toetub valdav osa teisi autoreid just Hiio kirjapandule, sest nende aluseks on põhjalikult läbi töötatud arhiivimaterjalid ja selleks tarbeks vajalik saksa keele oskus.

Mitmeid artikleid on ilmunud ka Tartu Ülikooli juures tegutsenud erinevate vähemusrahvuste üliõpilastest ning nende organisatsioonidest. Artikleid valdavalt üle-eelmise sajandi lõpus tegutsenud vähemusrahvaste organisatsioonidest leiab Tartu ülikooli taasavamise 200. aastapäevale pühendatud „Ajaloolises Ajakirjas“¹⁶. Üldiselt on üliõpilasorganisatsioone käsitlevas ajalookirjutuses vaadeldud neid organisatsioone, mille tegevus pärast Nõukogude perioodi taastati. Palju on aga ka selliseid, mida ei taastatud. Nende kohta on võimalik lugeda peamiselt entsüklopeedialaadsetest teostest lühikeste, üldiste kokkuvõtetenähtena või veel organisatsioonide eluajal koostatud kogumikest, aga ka mõnest spetsiifilisemate küsimusetega tegelevast teadusartiklist^{17, 18}.

Ka üliõpilased on tundnud huvi üliõpilaskonna ajaloo vastu ja kaitsnud sel teemal mitmeid uurimistöid – näiteks Tanel Sauna bakalaureusetöö „Üliõpilasorganisatsioonid ja „vaikiv ajastu“ 1934–1938“ ja Dein-Tom Tõnsingu bakalaureusetöö „Tallinna tudengikultuuri sünd ja areng korp! Leola näitel 1920–1940“¹⁹, hiljuti uuris Kersti Peetris Tartu ülikooli üliõpilaste ainelist olukorda 1920. aastatel.²⁰ Magistritöödest võib tuua näiteks Steven

---

¹⁴ Vt: Ilomets, Indrek; Hiio, Toomas; Orav, Mart (toim) 2007 (b). *Vivat, crescat, floreat alma mater! Lisavihik. Täiendavaid andmeid üliõpilasorganisatsioonide kohta*. Kirjanduse loetelu. Tallinn: Aasta Raamat OÜ, 56–62.

¹⁵ Vt nt: Hiio, Toomas 2013. Üliõpilaselust ja üliõpilasorganisatsioonidest Tartus ja Riias 19. sajandil. – *50 Years of Baltic Nations' Kommerzses*. Koost. Kristin Lillemäe, Malle Kuum, Reet Bender. Tartu: Aasta Raamat, 12–30; Hiio, Toomas 2007 (c). Üliõpilasorganisatsioonid ja üliõpilaselu Tartus 1802–1918. – *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe. Tartu: EÜS Kirjastus, 69–100; Hiio, Toomas 2003. Üliõpilasorganisatsioonid Tartus. – *Akadeemia*, 4, 691–729; Hiio, Toomas 2007 (d). Üliõpilasorganisatsioonid 1802–1918. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 230–247.

¹⁶ 200 aastat ülikooli taasavamisest Tartus. Ajalooline Ajakiri 2002, 1/2 (116/117); Leppik, Lea (toim.) 2004. *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

¹⁷ Vt nt Hiio 2003.

¹⁸ Laidla, Janet; Vanamõlder, Kaarel 2010. Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Koost. Janet Laidla. Tartu: Greif, 3–27.

¹⁹ Laidla 2010, 1.

²⁰ Peetris, Kersti 2021. Tartu ülikooli üliõpilaste sissetulekud ja väljaminekud üliõpilaskonna Edustuse 1921. aasta ja 1926. aasta ankeetide põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Ajaloo ja arheoloogia instituut.

Taylor Duke'i „Students and Student life at Tartu University, 1919–1939. A Microcosm of Change in Interwar Estonia“²¹ ja Janeli Ojatamme „Saksa, baltisaksa ja eesti üliõpilasterminoloogia sõnastik“.²²

Baltisaksa mälestusi Tartu ülikoolist on põhjalikult uurinud Reet Bender²³, kelle tekstidest ilmneb suurepäraselt baltisaksa autorite ajastule iseloomulik romantiline nägemus. Hulk meenutusi on koondatud 1980. aastate lõpul raamatutesse „Mälestusi Tartu ülikoolist“²⁴. Mälestusi ülikoolipäevilt nii eestlastelt kui baltisakslastelt, nii tudengi kui õppejõuna on ilmunud arvukalt ka eraldi teostena – Otto von Grünewaldti²⁵, Johan Kõpu²⁶, Oskar Rütli²⁷, Arnold Soomi²⁸ jpt.

Eraldi vaid volbritraditsioonidest on populaarteadusliku, kuid mitte kuigi täpse ülevaate kirjutanud Tiina Konsen²⁹. Volbripäeva üldkirjelduse leiab ka Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaasist³⁰, mis keskendub volbri nõiapärimusele ning räägib ka 1. maist kui töörahvapühast. Samuti kirjeldatakse Tartu korporantide pidustusi, kirjutades ühtseks kombestikuks kokku kolme sajandi jooksul paljugi muutunud traditsioonid. Sarnases vaimus on kirjutanud Aili Vahtla hiljaaegu inglise keelse ülevaate Tartu volbritraditsioonidest.³¹ Volbrit kui õppeaasta olulisimat sündmust mainitakse ka pea kõigis eelmainitud mahukates üldkäsitustes.

Organiseerunud üliõpilastega seonduva kajastamine omaaegses ajakirjanduses on teema, millega eriti palju tegeletud ei ole.³² Seega kaasab sinne magistritöö ühe veel vähekasutatud allikaliigi, vaadeldes, mida kirjutasid 19. ja 20. sajandi tudengite volbripidustustest ajalehed, kasutades selleks peamiselt Tartus ilmunud Postimeest, Üliõpilaslehte ja Neue Dörptsche

---

²¹ Duke, Steven Tylor 1993. Students and Student life at Tartu University, 1919–1939. A Microcosm of Change in Interwar Estonia. Magistritöö. Indiana ülikool.

²² Ojatamm, Janeli 2011. Saksa, baltisaksa ja eesti üliõpilasterminoloogia sõnastik. Magistritöö. Tartu Ülikool, Filosoofiateaduskond.

²³ Bender, Reet 2014. Tartu baltisaksa tudengimälestustes. Koht ja inimesed. – *Keel ja Kirjandus*, 3, 203–224.

²⁴ Issakov, Sergei; Palamets Hillar (toim) 1992. *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Tallinn: Olion; Issakov, Sergei (toim) 1986. *Mälestusi Tartu Ülikoolist (17. - 19. sajand)*. Tallinn: Eesti Raamat.

²⁵ Grünewaldt, Otto von 2000. Üliõpilasaeg. Mälestused. – *Loomingu Raamatukogu*, 5–6. Tallinn: Perioodika.

²⁶ Kõpp, Johan 1991. *Mälestuste radadel 2. Tartus 1896–1906*. Tallinn: Eesti Raamat.

²⁷ Rütli, Oskar 2010. *Mälestusi ühe eesti sugupõlve tööst ja võitlusist (1871–1949)*. Tallinn: Akadeemia.

²⁸ Soom, Arnold 1996. *Mälestusi. Artikleid*. Tartu: Eesti ajalooarhiiv.

²⁹ Konsen, Tiina. Volbriõhtu tähistamine Tartus. – Eesti Rahvakultuuri keskus, 02.02.2018. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/29/volbriõhtu-tahistamine-tartus/> (vaadatud 10.05.2024).

³⁰ Volbripäev (töörahvapüha, maipüha) – 1. mai. – Berta, Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. <https://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-volbripaev.php> (vaadatud 10.05.2024).

³¹ Vahtla, Aili. Tartu volber explained: Walpurgis the Estonian fraternity and sorority way. – ERR News, 30.04.2024. <https://news.err.ee/1609322040/tartu-volber-explained-walpurgis-the-estonian-fraternity-and-sorority-way> (vaadatud 18.05.2024).

³² Vt: Tamar, Jaanika 2013. Eesti naiskorporandi kuvand perioodikas aastatel 1920–1940. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut.

Zeitungit. Tegemist on seda olulisemate allikagrupiga, sest seal kastub nõ väline pilk volbrile, kirjeldades, kuidas volber kõrvaltvaatajaile paistis.

Tartu ülikooli ja üliõpilaskonda puudutav arhiivianes on mõistagi äärmiselt rikkalik ja võimaldab süvitsiminekut erinevates suundades. Väga oluliseks ja inforohkeks osutus sõdadevahelise Tartu ülikooli ja selle üliõpilasestinduse arhiiv ning eriti viimase 3-köitelise sari, mis sisaldab kirjavahetust Tartu linnavalitsuse, üliõpilasorganisatsioonide ja teistega ülikooli aastapäeva, 1. mai ja muude pidustuste ning rongkäikude asjus vahemikust 1921–1940.³³ Neis allikates kajastub üksikasjalikult volbri korraldaja ehk üliõpilaskonna esinduse ja selle juhatuse tegevus. Tegemist on materjalidega, mida ei ole teadaolevalt varem süsteemselt „läbi kirjutatud“. Üliõpilasorganisatsioonide igapäevast asjaajamist kajastavad koosolekute protokollid, ametnike aruanded ja kirjavahetus teiste organisatsioonide, ülikooli ja üliõpilasestindusega. Siinses töös olen kasutanud pisteliselt peamiselt EÜSi, Fraternitas Estica ja Ugala arhiive³⁴, sest neis on hästi säilinud nii organisatsiooni kirjavahetus kui ka koosolekute protokollid. Korporatsioon Estonia arhiivis on tallel organisatsiooni ajaloo uurimiseks kogutud vilistlaste poolt kirja pandud mälestused³⁵, mille kõik detailid Estonia ajaloo ülevaatesse ei jõudnud. Inforikkad olid ka „üliõpilaste traditsioonilist tõrvikutega rongkäiku“³⁶ kujutavad ajaloolised fotod ning filmikaadrid. Eriti tasub esile tuua Tartu Ülikooli Televisiooni UTTV veebikollektsiooni, mis sisaldab rohkelt foto- ja filmimaterjali akadeemilisest volbrist alates 1990. aastate algusest.

Töö käigus viisin läbi ka mõned intervjuud 1980. aastate lõpu olude ja tänase volbri korralduslike detailide paremaks mõistmiseks. Selleks küsitlesin tollal aktiivselt tegutsenud Indrek ja Kaarel Tarandit, Toomas Hiit ja Katri Raiki ja 2024. aasta volbrirongkäiku korraldaja Herbert Konnulat. Intervjuud on minu valduses.

---

³³ Kirjavahetus Tartu linnavalitsuse, üliõpilasorganisatsioonide ja teistega ülikooli aastapäeva, 1. mai ja teiste pidustuste ning rongkäikude asjus. I köide. 11.01.1921-13.12.1929: (RA)EAA.1776.1.54; Kirjavahetus Tartu linnavalitsuse, Tartu-Valga prefekti, üliõpilasorganisatsioonide ja teistega ülikooli aastapäeva, 1. mai ja teiste pidustuste ning rongkäikude asjus. II köide. 14.01.1930-20.11.1937: (RA)EAA.1776.1.55; Kirjavahetus Tartu-Valga prefekti, Tartu linnapea, üliõpilasorganisatsioonide ja teistega ülikooli aastapäeva, 1. mai ja teiste pidustuste ning rongkäikude asjus. III köide. 19.01.1938-03.05.1940: (RA,)EAA.1776.1.56.

³⁴ Eesti Üliõpilaste Selts: (RA)EAA.1767; Korporatsioon Fraternitas Estica: (RA)EAA.1765; Korporatsioon Ugala: (RA)EAA.1759.

³⁵ Korporatsioon Estonia: (RA)EAA.1843.

³⁶ Nt: Tartu Ülikooli üliõpilaste traditsiooniline tõrvikutega rongkäik 1. mail 1939. Karl Hinzeri fond, EFA.5.0.172896.

Teoreetiline ja metodoloogiline raam: sündmusuuringud

Sündmused erinevad üksteisest suuruse, kestvuse, osalejate ning paljude muude tegurite poolest. Seetõttu on keeruline anda üht ja ammendavat definitsiooni mõistele „sündmus“. Siinse magistritöö raames on olulised järgmised sündmust iseloomustavad faktorid.

Sündmused leiavad alati aset mingis kindlas sotsiokultuurilises ruumis.³⁷ Sündmused on seega oma toimumise keskkonnas juurdunud ja sellega lahutamatult seotud – sündmused on sotsiaalse keskkonna loodud ja samas aitavad kaasa sotsiaalse keskkonna loomisele ja kinnistumisele.³⁸ Sündmuse toimumist mõjutab kaasaja majanduslik, poliitiline ja kultuuriline olukord. See väljendub ka arengutes ja muutustes nii sündmuse korralduslikul kui tähenduslikul tasandil.³⁹

Sündmused mõjutavad nii toimumiskohta kui sotsiaalset ja kultuurilist keskkonda.⁴⁰ Mitmetes uuringutes on välja toodud sündmuste positiivne mõju kogukonna kuuluvustundele.⁴¹ Sündmused võivad suurendada elanike kuuluvustunnet, samuti armastust ja pühendumust oma piirkonna või linna vastu.⁴² Donald Getzi sõnul on läbi sündmuste võimalik mõista ja mõtestada kultuure ja subkultuure ning sündmused kindlustavad üksikisikutele ja kogukondadele teatud piirkondades identiteeditunde.⁴³

Seega saab sündmusest osavõtmise või sellest kõrvale jäämise kaudu määratleda ja mõjutada, kes kogukonna hulka kuuluvad ning kes sellest välja jäävad. Samas on selliste sündmuste puhul, mis sisaldavad karnevali, praadi või rongkäigu elemente, oluline pealtvaatamise aspekt – pealtvaatajad otseselt tähistava kogukonna hulka ei kuulu, ometi on neil oluline roll, et sündmuse vaatamängulisus saaks realiseeruda.⁴⁴ Sündmused kinnitavad ka ühiskondlikke võimusuhteid – pea alati on selleks domineeriv ühiskonnagrupp, kellel on võimalus kasutada avalikku ruumi kõige tähenduslikemaid kohti endakeskse vaatamängu korraldamiseks.⁴⁵

---

³⁷ Andrews, Hazel; Leopold Theresa 2013. *Events and the Social Sciences*. New York: Routledge. 5.

³⁸ *Ibid.* 9.

³⁹ *Ibid.* 13.

⁴⁰ *Ibid.* 3–5.

⁴¹ *Ibid.* 97.

⁴² *Managing Art Projects with Societal Impact. Study Book for Students, Stakeholders and Researchers* 2016. Helsinki: Unigrafia Oy, 24.

⁴³ Getz, Donald 2014. Event studies. – *The Routledge handbook of events*. Eds. Stephen J. Page, Joanne Connell. Routledge: 27–46, 27.

⁴⁴ Getz 2014, 35.

⁴⁵ Andrews, Leopold 2013, 11.

Sündmused on nii aja kui koha mõttes ainulaadsed, sest isegi regulaarselt toimuv sündmust ei saa taastada täpselt samasugusena – muutused toimuvad nii toimumiskoha kui sündmusest osavõtjatega.⁴⁶ Sündmused arenevad ja muutuvad tänu erinevatele narratiividele ja lugudele, üksikisikute paigaga seotusele ja muutustele kollektiivses kuuluvustundes. Seega peegeldavad sündmused konkreetset kollektiivset identiteeti ja koha ajalugu.⁴⁷

Teoreetiline ja metodoloogiline raam: ajaloolisuse režiimid

Viimastel aastakümnetel on esile kerkinud mitmeid ajaloolasi ja ajaloofilosoofe⁴⁸, kes väidavad, et nn modernne ajamudel, mille valitsemisaeg on kestnud lääne ühiskondlikus ja intellektuaalses elus lausa paarsada aastat, on hakanud kaotama oma tähendust ja olulisust.⁴⁹ Sellest lähtuvalt või selle kinnituseks on hakanud järjest enam kerkima küsimused mineviku, oleviku ja tuleviku vahelistest seostest ja suhetest, ajas positsioneerimisest ning selle piirjoonte määratlemisest. Selliste teisenenud suhete väljendusena võib vaadelda lääne kultuurides ühiskondliku enesemõtestamise muutust, kus varasema jõulise tulevikku suunatud progressi suuna on välja vahetanud argised mured ja pessimistlik tulevikunägemus, mis toovad tuleviku asemel keskmesse hoopis oleviku ja mineviku.⁵⁰ Ühe peamise põhjusena on välja toodud „laiahaardelise mälubuumi levikut“.⁵¹ Politoloog John Torpey seob selle nihke tulevikule orienteeritud poliitiliste ideoloogiate kokkuvarisemisega. Mitmed teisedki autorid on rõhutanud, et seni domineerinud ajakorra muutumise on kaasa toonud traumaatilise ja vägivaldse ajaloo tõusmine laimeasse poliitilisse ja kultuurilisse teadvusesse.⁵² Sellest lähtuvalt püüavad mitmed uuemad suunad ajaloofilosoofias pakkuda uusi perspektiive, kuidas mõista muutuvaid ajakategooriaid ning mõtestada mineviku, oleviku ja tuleviku omavahelisi suhteid.⁵³

---

⁴⁶ Getz 2014, 27.

⁴⁷ Andrews, Leopold 2013, 101.

⁴⁸ Vt nt Koselleck, Reinhart 1995. *Vergangene Zukunft: zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp; Gumbrecht, Hans Ulrich 2014. *Our broad present: time and contemporary culture*. New York: Columbia University Press; Assmann, Aleida 2014. *Ist die Zeit aus den Fugen? Aufstieg und Fall des Zeitregimes der Moderne*. München: Carl Hanser Verlag.

⁴⁹ Hellerma, Juhan 2017. Kas aeg on liigestest lahti? Uuemad arutelud aja üle ajaloos ja ajaloofilosoofias. – *Ajalooline Ajakiri*, 4 (162), 475–492, 475; Hartog, 2015, 75.

⁵⁰ Vt nt Luc Huyse; Ross, Julian 2009. *All things pass except the past*. Leuven: AWEPA, 20; Huyssen, Andreas 1995. *Twilight memories. Marking Time in a Culture of Amnesia*. New York: Routledge, 6–7; Lorenz, Chris 2014. Blurred Lines. History, Memory and the Experience of Time. – *International Journal for History, Culture and Modernity*, 2(1), 43–62, 48.

⁵¹ Hellerma 2017, 483.

⁵² *Ibid.* 484.

⁵³ *Ibid.* 476.

Selleks, et erinevatest ajakategooriatest paremini aru saada, töötas prantsuse ajaloolane ja ajaloomõttestaja Francois Hartog välja „ajaloolisuse režiimi“ mõiste, millega uurida, kuidas on omavahel seotud minevik, tulevik ja olevik ning kuidas neid kategooriaid eri aegadel, eri kohtades ja eri ühiskondades aktualiseeritakse. Hartog on üldistavalt jaganud kogu lääne ajaloo kolme etappi – minevikule orienteeritud passeistlik ajakord, mis kestis Prantsuse revolutsioonini; modernne (futuristlik) ajakord, mis on orienteeritud tulevikule ning kestis kuni Berliini müüri langemiseni ja tänapäevane olevikule orienteeritud presentistlik ajakord. Tema mudel peaks aitama jõuda paremale arusaamisele, kuidas aega kogetakse ja kuidas erinevates kontekstides ajas ollakse. „Ajaloolisuse režiimid“ on Hartogi sõnul kontseptuaalne tööriist, millega saab uurida erinevaid ajakogemusi ja võrrelda erinevate ühiskondade suhestumist ajaga.⁵⁴

Kui kohandada Hartogi käsitust vastavalt Eesti ajaloo olulisematele ja pöördelisematele sündmustele, siis on võimalik markeerida ka siinsete inimeste ajakogemuse muutuseid. Minu magistritöö üks eesmärk on analüüsida, kuidas ühiskond orienteerub teatavatel hetkedel ajas mineviku, oleviku ja tuleviku kaudu ja kuidas volbritradiitsioonid muutuvad ja saavad uusi tähendusi lähtuvalt sellest, kuidas inimesed end ajas positsioneerivad. Uurimus keskendub domineerivatele ajas orienteerumise viisidele, mis ei välista mingil juhul, et paralleelselt võis eksisteerida ka teistsuguseid, nõ pealiinist irduvaid aja kogemise viise.⁵⁵

Teoreetiline ja metodoloogiline raam: kultuurigeograafia

Maastiku käsitluste esiletõus tõukus nn ruumilisest pöördest, mis tõstis 20. sajandi viimastel aastakümnetel teadlaste huviorbiiti kultuurigeograafia ja selle võimalused.⁵⁶ Kuigi eesti keeles seostub sõna „maastik“ traditsiooniliselt maapiirkondadega, siis kultuurigeograafilistes uurimustes hõlmab maastik „kogu meid ümbritsevat looduslikku ja loodud keskkonda nii maal kui linnas.“⁵⁷ Ruumilise pöörde peamine käivitaja oli arusaam, et ruum pole mitte neutraalne taust, vaid kultuuriline ja sümboolne nähtus, mis „mõjutab ja taastoodab ühiskonda ja ühiskondlikke suhteid.“⁵⁸ Nii on kinnistunud arusaam, et maastik

---

⁵⁴ Hartog, François 2015. *Regimes of Historicity: Presentism and Experiences of Time*. Columbia University Press, 14.

⁵⁵ Hellerma 2017, 479.

⁵⁶ Kurg, Andres 2006. Ruum, ca 1986. – *Vikerkaar*, 7–8, 89–106.

⁵⁷ Cosgrove, Denis 1997. *Cultural Landscapes, – Europe: a modern geography*. Toim. Tim Unwin. London: Longman, 65–81.

⁵⁸ Kaljundi, Linda; Sooväli-Sepping, Helen 2014. Sissejuhatus. Eesti maastiku ja mälu uurimise rajajooni. – *Maastik ja mälu. Pärandiloome arengujooni Eestis*. Koost. Linda Kaljundi, Helen Sooväli-Sepping. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 7–35, 15.

pole üksnes vaatlusobjekt, vaid aktiivne ja oluline osaline ühiskondliku identiteedi loomisel.⁵⁹ Ruum⁶⁰ on saanud identiteedi oluliseks määrajaks, võimaluseks personaalsel, sotsiaalsel ja kultuurilisel enesemääratlusel formeeruda, mis mõjutab omakorda viise, kuidas ruumi tajutakse ning millised on ruumi funktsioonid.⁶¹ Meid ümbritsevate ruumide ja maastike kujundamist ja tõlgendamist võib vaadelda kui tähendus- ja identiteediloomet, mis kasutab ja tähistab ümbritsevat keskkonda vastavalt oma vajadustele.⁶² Maastik on dünaamiline nähtus, millele luuakse pidevalt uusi tähendusi, mis kätkevad erinevaid ajalisi ja kultuurilisi kihistusi.⁶³ Ruumiline pööre andis aluse mõista ja mõtestada maastikku mitte vaid loodus-, vaid ka kultuuripõhise mõistena, mida on võimalik analüüsida ja tõlgendada kui üht kultuurivormi.⁶⁴

Prantsuse filosoof ja sotsioloog Henri Lefebvre oli üks esimesi teadlasi, kes sõnastas idee „ruumi tootmisest“. Lefebvre’ käsituse järgi tuleb mõista ruumi sotsiaalse reaalsusega seotuna – ruum ei eksisteeri „iseeneses“, vaid ruumi toodetakse.⁶⁵ Lefebvre esitas raamatus „The Production of Space“⁶⁶ kolm viisi, kuidas ühiskonda ruumiga põimida. Esimene mõõde on "ühiskonna ruumilised praktikad", mis tähendab, et kõik igapäevased tavad ja tegevused asetsevad kindlates kohtades ning on kinnistatud kindlatesse ruumidesse ja aegadesse. Teisisõnu, inimkogemus on alati ankurdatud ruumi, mis määrab meie liikumise. Teine põimumine hõlmab "ruumi esitust", mis tähendab planeerijate, teadlaste ja teiste ekspertide kavandatud kontseptuaalseid ruume, mis kalduvad verbaalsete märkide süsteemide poole – nt kaardid, mudelid ja kujundused. Kolmas ruumiilming on elatav ruum, mille hõivavad ruumi kasutajad.⁶⁷

Briti poliitilise geograafi John A Agnew’ käsituses tähistab koht nii kohatunnetust kui identifitseerimist kohaga kui ainulaadse kogukonna, maastiku ja moraalinormidega.⁶⁸ See

---

⁵⁹ Mitchell, William John Thomas (toim) 2002. *Landscapes and Power. Second Edition*. Chicago: Chicago University Press.

⁶⁰ Siin kontekstis maastiku sünonüümina.

⁶¹ Randviir, Anti 2010. *Ruumisemiootika*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 10.

⁶² Kaljundi, Linda 2008. Muinasmaa sünd. – *Vikerkaar* 7–8, 98–112, 98; Tilley, Christopher; Basu Paul 1994. *Space, place, landscape and perception: Phenomenological perspectives*. Oxford: Providence, 10.

⁶³ Kaljundi 2008, 98.

⁶⁴ Kaljundi; Sooväli-Sepping 2014, 16.

⁶⁵ Schmid, Christian 2008. Henri Lefebvre’s theory of the production of space: towards a three-dimensional dialectic. – *Space, Difference, Everyday Life. Reading Henri Lefebvre*. Toim. Kanishka Goonewardena New York, London: Routledge, 27–45, 28.

⁶⁶ Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, Oxford.

⁶⁷ Pawlicka-Deger, Urszula 2021. Place matters: Thinking about spaces for humanities practices. – *Arts and Humanities in Higher Education*, 20(3), 320–338, 320–321; Lefebvre 1991, 38–39.

⁶⁸ Pawlicka-Deger 2021, 327.

hõlmab emotsionaalset kiindumust ja tugevat ühte kohta kuulumise tunnet.⁶⁹ Lefebvre ja Agnew pakuvad põhjalikku teoreetilist käsitust, et mõista, kuidas ühiskond ruumi kontseptualiseerib, toodab ja tajub.⁷⁰

Kultuurigeograaf Denis Cosgrove analüüsib, kuidas luuakse omaenda sümbolite ja tähendustega maastikku.⁷¹ Maastik ja sellest toimuvad muutused peegeldavad kaasaja sotsioloogilisi ja kultuurilisi norme, jõujooni ja võimuvahetkordi. Samas suhestub maastik suurel määral just minevikuga, hõlmates endas mõne grupi ajaloo ja minevikusümbolite (taas)loomist ja märgistamist. Maastiku kujundamine on seega üks võimalus luua minevikku, kujundada inimeste mälu ja identiteeti. Siinjuures on mineviku eri kihistustel sageli eri tähendused, mis on nõ erineva laenguga: ühtede kihistuste esiletoomine on soositud, teisi aga pigem peidetakse ja taandatakse.⁷²

Kitsamalt linnaruumi mnemoonilisele funktsioonile juhtisid 1973. aastal tähelepanu semiootikud Juri Lotman ja Boriss Uspenski⁷³, väites, et kõige tõenäolisemalt avaldavad identiteedile mõju muudatused avalikus ruumis „vanade monumentide kõrvaldamine ja uute püstitamise, teede ja väljakute ümberkujundamine ja -nimetamine jms. Koos ruumi reorganiseerimisega minetab mälu oma senised pidepunktid ja on sunnitud suhestuma uute ruumielementidega.“⁷⁴ Uute paikade loomise asemel on märksa sagedamini tegemist olemasolevale paigale tähenduse omistamisega, selle tähenduse jätkuva kasutamise või teisenemisega.⁷⁵ Märgatavad on ka läbivad kordumised sündmuste ja ajalooliste situatsioonide vahel, mis taastoodavad varasemaid kultuure.⁷⁶

Kohatunde mõistele on lähenetud erinevatest sotsiaalteaduslikest distsipliinidest ja uurimisvaldkondadest – sotsiaalanthropoloogiast⁷⁷, geograafiast⁷⁸, kultuuriuuringutest.⁷⁹

---

⁶⁹ Pawlicka-Deger 2021, 323.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Cosgrove, Denis 1998. *Social Formation and Symbolic Landscape*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.

⁷² Linda 2008, 98

⁷³ Lotman, Juri; Uspenskij, Boris 1984. *The Semiotics of Russian Culture*. Michigan: University of Michigan/Michigan Slavic.

⁷⁴ Kaljundi; Sooväli-Sepping 2014, 21.

⁷⁵ *Ibid.* 22.

⁷⁶; Palang, Hannes; Uusküla, Mari; Rätsep, Kaidi; Vau, Anu 2020. *Maastik kui inimoluruum eesti keeles – Keel ja kirjandus*, 8–9, 659–676.

⁷⁷ Vt nt Low, Setha M; Lawrence-Zuniga, Denise 2003. *Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. New Jersey: Wiley-Blackwell.

⁷⁸ Vt nt Massey, Doreen B.; Jess, Pat 1995. *A Place in the World?: Places, Cultures and Globalization*. Oxford: Oxford University Press.

⁷⁹ Vt nt Roberts, Les (toim) 2012. *Mapping Cultures. Place, Practice, Performance*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Erinevatest elementidest moodustuv käsituste kogum võimaldab mõista kohataju sotsiaalse nähtusena. Kohatunnetus tekib kogemuste ja paikadega seotuse ja samastumise tajumise ning inimeste sotsiaalse interaktsiooni ja praktikate kaudu.⁸⁰ „Emotsionaalne seotus loodusmaastiku ja ehitatud keskkonnaga [...] ja ühised mälestused kogukondlikust pärandist võimaldavad inimestel kokku tulla formaalseks või spontaanseks suhtluseks, nagu festivalid ja kogukonna kultuuriüritused.“⁸¹ Sellised sündmused annavad inimestele võimaluse jagada ja kanda edasi kohakogemusi, mis omakorda mõjutab nende kohataju ja kuuluvustunnet ning kohaidentiteeti. See, milliseid ajaloo elemente mäletatakse, on sageli seotud inimeste valmisolekuga mäletada või unustada erinevaid toimunud sündmusi.⁸²

Töö struktuur

Töö koosneb viiest peatükist. Esimene annab põgusa ülevaate Tartu ülikooli ja üliõpilaskonna ajaloost alates ülikooli taasavamisest 1802. aastal. Sel viisil loodud raamistikuga abil on lihtsam mõista, kes ja millisel viisil erinevatel aegadel korraldas ja võttis osa volbriühendustest. Samuti saab aimu, kuidas laiemad poliitilised sündmused on ülikooli ja üliõpilaskonda mõjutanud.

Teises peatükis käsitlen akadeemilist volbrit tänasel päeval kui elavat, ühelt poolt väljakujunenud, teisalt pidevalt muutuvat traditsiooni ja põgusalt ka selle korraldamisega seonduvat. Vaatlen ka volbri taasloomist 1988./1989. aastal. Eelkõige on keskmis küsimus, mida üliõpilased 1989. enda arvates taastama asusid ja kust saadi inspiratsiooni ja teadmisi varasemate aegade kohta.

Kolmas peatükk keskendub volbriühendustele 1920.–1930. aastatel. Nagu selgub eelmisest peatükist, äratati traditsioon 1980. aastate lõpus ellu just sõdadevahelise perioodi eeskujule tuginedes või seda taasluues. Seega on just see periood töö seisukohalt võtmetähtsusega. Peatükis vaatlen lähemalt, kes ja kuidas volbrit tollal korraldas, kes selles osalesid ja milliseks sündmus kujundati. Oluliseks märksõnaks on siin traditsiooni leiutamine, mida samas ei loodud täiesti uuena, vaid varasema – keiserliku ülikooli tudengitraditsioonide elemente kasutades.

---

⁸⁰ Andrews; Leopold 2013, 94–95.

⁸¹ Derrett, Ros. 2003. Making Sense of How Festivals Demonstrate a Community's Sense of Place. – *Journal of Event Management*, 8, 49–58, 50.

⁸² Andrews; Leopold 2013, 95.

Neljas peatükk keskendubki volbrile ja teistele avalikele pidustustele Tartu keiserlikus ülikoolis 19. sajandil. Tegemist on ajajärguga, mil paljud tänini püsivad traditsioonid ühel või teisel kombel loodi/tekkisid. Peatükis vaatlen, kuidas ja kelle poolt tähistati volbrit nõ aegade alguses. Kuna hilisemasse volbrikombestikku on kaasatud ka teisi juba 19. sajandil praktiseeritud pidustuste elemente, siis peatun ka nendel.

Viiendas peatükis seon kolme sajandi volbripidustused käsitlustega ruumist ja ajast, analüüses, kuidas lähtuvalt nendest aspektidest võime mõista volbritraditsioonide muutusi ja teisenenud tähendusi. Kuidas on Tartu linnana kujundanud üliõpilastraditsioone ja vastupidi.

1. Tartu ülikool ja üliõpilased

18. sajandil õppisid baltlased valdavalt Saksamaa ülikoolides, sest viimati Pärnus tegutsenud ülikool suleti 1710. aastal ja muid võimalusi ülikoolis õppimiseks siinmail polnudki.⁸³ Kartes Euroopas levinud revolutsiooniideede võimalikku sisseimbumist Vene Impeeriumisse, keelas keiser Paul I 1789. aastal Vene alamatel välismaal õppimise ja kutsus nad tagasi.⁸⁴ See oli üks peamisi põhjusi, miks Tartus avati taas ülikool.⁸⁵

Tartu keiserlik ülikool oli loodud paljuski nn Saksa ülikoolimudelit arvestades saksakeelse õppeasutusena. Kuni 19. sajandi viimase kümnendi venestamiseni säilitas ülikool oma eriseisundi ja suhteliselt suure autonoomia võrreldes teiste Vene impeeriumi ülikoolidega. Keskvõimu poolset kontrolli teostas Venemaa rahvahariduse ministeeriumi õpperingkonna kuraator.⁸⁶ Ülikool oli sõltumatu kohalikest seisustest (eelkõige rüütelkondadest) ja autonoomne. Tartu ülikoolil oli oma jurisdiktsioon ja oma kohus, ülikooli liikmetel oli mitmeid eesõigusi. Üliõpilaste suhe ülikooliga oli 19. sajandil erinev 20. sajandist ja tänapäevasest. Tartu üliõpilased olid samuti ülikooli liikmed ja neile laienes ülikooli autonoomia.

Valdavalt saksa vaimu kandsid ka üliõpilased, kellest paljud olid varem õppinud Saksamaa ülikoolides. Sealt saadud kogemus oli vundamendiks ja eeskujuks kohalike traditsioonide kujunemisel. Sisuliselt tõid Tartusse saabunud tudengid oma organisatsioonid eelmistest ülikoolidest kaasa.⁸⁷ 19. sajandi alguses hakkas kujunema välja organisatsioonitüübina korporatsioon, mille liikmed pärinesid ühest kindlast piirkonnast. Sama organisatsioonitüüp kinnistus Tartus, kus tudengid jaotusid maiskondlikul alusel nelja korporatsiooni Curonia, Estonia, Livonia ja Fraternitas Rigensis vahel.

Kuigi omaalgatuslik üliõpilasorganisatsioonide asutamine oli Tartu ülikooli statuudi ja üliõpilaseeskirjadega keelatud 1855. aastani, vaatasid ülikooli kuraator ja rektoraat

---

⁸³ Vt: Tering, Arvo 2008. *Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides*. Eesti Ajalooarhiiv; Hiio 2007 (c), 69.

⁸⁴ *Ibid.* 68; Tamul, Villu 2007. Ülikooli taasavamine Tartus. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 109–116, 109; Tamul, Villu 1998. Tartu ülikooli 19. sajandil – Balti või impeeriumiülikool. – *Tartu, baltisakslased ja Saksamaa*. Toim. Helmut Piirimäe, Claus Sommerhage. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 73–95, 74.

⁸⁵ Hiio 2003, 697.

⁸⁶ Hiio 2007 114–116

⁸⁷ Tõnisson 1932, 22–23.

organiseerumiskatsetele läbi sõrmede.⁸⁸ Alates 1855. aastast tegutsesid üliõpilasorganisatsioonid legaalselt, rahvahariduse ministeeriumi ja ülikooli garanteeritud eesõigusega: 27. aprillil 1855 andis kuraator välja „Reeglid Tartu Keiserliku Ülikooli üliõpilaste korporatsioonidele“⁸⁹, mis seadustasid üliõpilaskorporatsioonide tegutsemise, sätestasid korporatsioonide eesmärgid, nimed ja värvide avaliku kandmise õiguse.⁹⁰

1860.–1880. aastad oli Toomas Hiio hinnangul baltisaksa korporatsioonide hiilgeaeg.⁹¹ Korporatsiooni liikmeks olemine oli tudengitele sotsiaalselt kohustuslik – aadlisuguvõsdest pärit noormeestele oli oma isa või vanaisa korporatsiooni tekli kandmine tihti märksa tähtsam kui õpingud.⁹² Tartu baltisaksa korporatsioonid võtsid 1840. aastate algul veel illegaalsetena üliõpilaselu juhtimise linnas oma kätte ja hoidsid seda positsiooni 1880. aastate lõpuni, formaalselt 1894. aastani.⁹³ Üldkommaanile (*allgemeiner Comment*)⁹⁴ ehk üliõpilaskonna sisemistele reeglitele pidid alluma ka mitteorganiseerunud tudengid. Mitmed baltisaksa autorid on selle süsteemi nimeks andnud Tartu saksa üliõpilasvabariik. Selle täieõiguslikeks „kodanikeks“ arvati ainult *Chargiertenconventi*⁹⁵ (edaspidi *Ch!C!*) korporatsioonide liikmed. *Ch!C!* täitis sisuliselt ka üliõpilaskonna esinduse rolli. Üliõpilasvabariik ei olnud üksnes ülikoolisisene korraldus, vaid sel oli tuntav mõju ka linnale väljaspool ülikooli: „Sajad vabad noored mehed tähendasid käivet majaomanikele, kes kortereid välja üürisid ja passijatele; kõrtside ja söögikohtade pidajatele, voorimeestele ning arvukatele käsitöölisele rätsepatest ja sadulseppadest kuni relvameistriteni.“⁹⁶ Üliõpilaste elu-olu üksikasjaliku reguleerimise tegi võimalikuks Tartu üliõpilaskonna väiksus.⁹⁷

19. sajandi teiseks pooleks kujunes ülikool osaks nn Balti maariigist ehk Balti erikorrast ja baltisaksa üliõpilaskorporatsioone nähti kui kohaliku eliidi sepistajaid.⁹⁸ Murenema hakkas

---

⁸⁸ Hiio 2003, 698.

⁸⁹ Regeln für die Corporationen unter der Studierenden der Dorpatschen Universität 1855. Tartu Keiserlik Ülikool. Regeln, Verzeichnisse der Mitglieder und Briefwechsel mit dem Kurator des Dorpater Lehrbezirks, dem Dorpater Polizeimeister u. a. über Gründung und Liquidierung der Corporationen der Studenten, Jubiläen derselben u. a., 17.03.1855-22.09.1909: (RA)EAA.402.7.105, 18–17.

⁹⁰ Hiio 2007 (c), 80.

⁹¹ Hiio 2003, 708.

⁹² Hiio 2007 (c), 93.

⁹³ Hiio 2007 (c), 95.

⁹⁴ Korporatsioonide ülene nn põhiseadus, mis reguleeris buršide õigused ja kohustused, määras uute korporatsioonide asutamise tingimused ning sätestas korra omavaheliste konfliktide lahendamiseks. (Hiio 2003, 701)

⁹⁵ Alates 1827 Tartu korporatsioonide eestseisuste esinduskogu. Peamiselt tegeles üldkommaani ja üliõpilaskonna põhiseaduse kehtestamise ja täiendamisega, samuti pidas mitmeid organeid nagu buršikohus ja aukohus. (Hiio 2007 (c), 77)

⁹⁶ Hiio 2007 (c), 94.

⁹⁷ *Ibid.* 95.

⁹⁸ Dellingshausen, Eduard von 1930. *Im Dienste der Heimat!* Stuttgart: Ausland und Heimat Verlags-Aktiengesellschaft, 36–37.

üliõpilaste võrdsuse printsiip, mis muutis korporatsioonidesse vastuvõtmise eesti ja läti päritoluga noormeestele järjest keerulisemaks. Üliõpilaskorporatsioonid muutusid järjest nooblimaks ning vaesemate perekondade majanduslik seisukord pillavat buršielu enam hästi ei võimaldanud.⁹⁹

1880. aastate lõpul jõudis Balti provintside venestamine Tartu ülikooli. Venestamise käigus kaotati ülikooli kohus ja jurisdiktsioon ning õppekeeleks sai saksa keele asemel vene keel.¹⁰⁰ Õigeusu 1. järgu vaimulike seminaride lõpetanute (nn seminaristide) ülikooli lubamise järel 1897. aastal tuli neid Tartusse (Jurjevi Keiserlikku Ülikooli) kõikjalt Vene impeeriumist. Üldkommaani tunnustavate üliõpilasorganisatsioonide osakaal üliõpilaskonnas kahanes kiiresti, ületades 1890. aastate teisel poolel vaevu kolmandikku. Saksa üliõpilasvabariik säilitas end iseendas, kuid sunniti loobuma taotlusest juhtida kogu üliõpilaskonda.¹⁰¹

1905. aasta sündmused, mille tulemuseks oli mõningane ajutine Venemaa liberaliseerimine, mõjutas mõneti ka Tartu baltisaksa üliõpilaste seisundit ülikoolis.¹⁰² Pärast 1905. aasta revolutsiooni leevendati ülikoolis mitmeid piiranguid. Näiteks oli korporatsioonide asutamise lubamine endiselt ministeeriumi pädevuses, aga *Ch/C!* nõusolek polnud enam hädavajalik, nagu varem, ja see võimaldas asutada mittedaksa korporatsioone. Järgnevad aastad kuni maailmasõjani sarnanesid ülikoolis enne 1889. aastat olnud vabama ajaga. Siiski toimus õppetöö vene keeles ja üliõpilaste rahvuslik koosseis oli pöördumatult muutunud. Lisaks venelastele võeti ülikooli vastu ka üha enam eestlasi ja lätlasi, kes moodustasid oma korporatsioonide ja seltsidega kolmanda rühma baltisaksa ja venekeelsete üliõpilaste kõrval. Tollal loodud eestlaste ja lätlaste organisatsioonid küll otseselt baltisaksa korporatsioonide süsteemi ei liitunud, siiski jätkasid nad paljuski samasugust üliõpilastraditsiooni.¹⁰³ Aastail 1907–1918 registreeris rahvahariduse ministeerium kümme uut korporatsiooni Tartus.¹⁰⁴

Esimese maailmasõja ajal üliõpilasorganisatsioonide tegevus vaibus, peamiselt seetõttu, et suur osa üliõpilasi läks rindele. 1915. aastal keelati taaskord avalik värvikandmine 3000 rubla suuruse trahvi või kolmekuulise vangistuse ähvardusel. Samal aastal nõudis rektor korporatsioonide sisemise asjaajamise üleviimist vene keelde, keelati saksa keele

---

⁹⁹ Hiio 2007 (c), 72.

¹⁰⁰ Hiio, Toomas 2007 (d). Üliõpilasorganisatsioonid 1802-1918. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, 238.

¹⁰¹ Hiio 2007 (c), 95.

¹⁰² Hiio, Toomas 1996. Baltisaksa korporatsioonid Tartus. - *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe; Toomas Hiio, Toomas, Matti Maasikas. Tallinn: Olion, 26–51, 36.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Hiio 2003, 710.

kõnelemine avalikes kohtades ja saksakeelsete laulude laulmine. Märkimisväärne on, et baltisakslaste üliõpilasorganisatsioonid üldse ära ei keelatud.¹⁰⁵

1919. aasta oktoobris õppetööd alustanud Tartu Ülikool oli Eesti Vabariigi riiklik ülikool, millele garanteeris autonoomia 1925. aastal vastu võetud Tartu ülikooli seadus¹⁰⁶. Eesti vabariigi 1920. aasta põhiseadus kaotas lõplikult seisused ning sätestas kõigi Eesti Vabariigi kodanike võrdsed õigused olenemata soost ja rahvusest, lisaks ka ühingutesse ühinemise vabaduse.¹⁰⁷ Seega polnud ka üliõpilasorganisatsioonide tegutsemiseks enam mingeid riiklikke takistusi.¹⁰⁸

1920. aastatel toimusid märkimisväärsed muudatused üliõpilaskonnas, mis avaldusid esmalt tudengite rahvuslikus koosseisus. Vastloodud eesti õppe- ja asjaajamiskeelega rahvusülikooli tudengitest moodustasid enamuse juba eestlastest üliõpilased.¹⁰⁹ Rahu võimaldas demobiliseerida ka sõjaväes teenivad üliõpilased ja ülikooli pürgivad kooliõpilaste pataljoni sõdurid.¹¹⁰ Nad said ülikoolis õppida tasuta, mistõttu 1920. aastatel andsid üliõpilaskonnas tooni äsja Vabadussõjast tulnud noored mehed.¹¹¹ Üliõpilaste keskmise vanus noorenes ning sellega hakkas kaduma pilt nn üliõpilashärradest, keda võib kohata 19. sajandi fotodel.¹¹² 1930. aastatel olid endised sõjamehed üliõpilaskonnast kadunud, peaaegu kadunud olid ka nõ igavesed tudengid.¹¹³

Tudengkonna muutumise ja kasvamisega kaasnes mitmesuguste uute üliõpilasorganisatsioonide asutamine. Võimud enam mingeid takistusi ei teinud, pigem vastupidi – üliõpilaste koondumist korporatsioonidesse või seltsidesse soodustati ning see muutus rahvusülikooli esimesel aastakümnel laialt levinud nähtuseks.¹¹⁴ Üliõpilasorganisatsioonid olid 1929. aastaks loodud 58.¹¹⁵ Nende loomise mõte oli tihedalt seotud noore vabariigi ülesehitamisideedega, milles pidi olulist rolli mängima hetkel veel väikesearvuline haritlaskond. Parimaks vahendiks rahvuslikult mõtleva haritlase kujundamisel peeti organiseerunud üliõpilaskonda. Vanematel üliõpilasorganisatsioonidel

---

¹⁰⁵ Ibid 712; Hiio 2007 (b), 240.

¹⁰⁶ Eesti vabariigi Tartu ülikooli seadus. Riigi Teataja, nr. 122/123, 21.07.1925, 848–849.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Hiio 2007 (e), 397.

¹⁰⁹ Laidla, Janet; Vanamõlder, Kaarel. Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Koost. Janet Laidla. Tartu Greif 2010, 3–27, 5.

¹¹⁰ Piirimäe 2007, 300.

¹¹¹ Laidla, Vanamõlder 2010, 7.

¹¹² Ibid. 8.

¹¹³ Issakov, Sergei; Palamets Hillar. Tartu Ülikool (1900 – 1944) memuaarikirjanduses. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Olion, Tallinn 1992, 25.

¹¹⁴ Laidla, Vanamõlder 2010, 9. Tõnisson 1932, 337.

¹¹⁵ Laidla, Vanamõlder 2010, 12.

olid juba väljakujunenud seisukohad ning organisatsioonide ülesehitus garanteeris vanemate tegevliikmete ja vilistlaste distsiplineeriva mõju, mis pidi noorest õppurist kujundama täisväärtuslikud haritlased.¹¹⁶

Organiseerunud üliõpilased hakkasid vastastikkuseid sõprusidemeid sõlmima välismaa tudengitega. 1930. aasta jooksul olid sõpruslepingud sõlmitud kõikidel korporatsioonidel. Sõprusorganisatsioonid külastasid üksteist aastapäevadel ning teistel tähtsatel pidustustel ja saatsid vastastikku stipendiaate üksteise juurde õppima. Nii tutvuti soome üliõpilaste eluoluga ja sellel olid ka selged mõjud Tartu üliõpilaskonnale – varasemalt teati peamiselt saksa üliõpilaskondade mõju, nüüd oli võimalus ka Skandinaavia ülikoolidest eeskujuga võtta. Sidemed loodi ka Läti korporatsioonidega. Tartu üliõpilaskond oli esindatud ka rahvusvahelises üliõpilaskondade liidus.¹¹⁷ 1930. aastate alguses jäid baltisaksa korporatsioonid üha enam ülejäänud üliõpilasorganisatsioonide tegevusest kõrvale. Osaleti peamiselt vaid üliõpilaskonna esinduse ehk Edustuse tegevuses.¹¹⁸

1936. aastal hakkas riigivõim Tartu Ülikooli tööd ümber korraldama. Ülikooli autonoomia ei olnud autoritaarsele valitsemiskorrale meelepärane mitmel põhjusel. Tartut peeti „demokraatliku opositsiooni“ kantsiks,¹¹⁹ lisaks väljendasid oma suhtumist uude valitsemiskorda ka poliitiliselt aktiivsed üliõpilased.¹²⁰ 14. oktoobril 1936 lõpetas ülikooli valitsus Edustuse tegevuse¹²¹ ja üliõpilaskond reorganiseeriti ja allutati valitsusele.¹²² Uued pinged tekkisid seoses 1937. aasta ülikoolide seadusega, mis sätestas mõningad muudatused üliõpilasorganisatsioonide siseelus. Näiteks nägi uus kord ette, et ametivõimudele tuleb teada anda organisatsiooni privaatsetest koosolekutest. Samuti piirati kõnede ja referaatide järjest poliitilisemaks muutunud teemasid.¹²³

---

¹¹⁶ Laidla, Vanamõlder 2010, 10; Lõbu, Terje 2004. Maakondlikud üliõpilaskogud Tartu ülikoolis 1920. aastail. – *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII*. Toim. Lea Leppik. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 67–70, 56–57.

¹¹⁷ Rütli 2010, 338.

¹¹⁸ Hiio 1996, 38.

¹¹⁹ Selle juured on juba 20. saj alguses, kui Konstantin Pätsi ümber koondunud poliitikute keskuseks oli Tallinna ajaleht „Teataja“ ja Tartu rahvuslased koondusid Jaan Tõnissoni „Postimehe“ ümber. Tõnissonil oli ülikooli õppejõudude seas tugev toetus, mis valitsusele meeelhärmi valmistas. Kaudsemalt oli probleemiks ka vastuolu vanemate üliõpilasorganisatsioonide mõjukate vilistlaskogude vahel: korporatsioonide vilistlaskogud kaldusid toetama valitsust. (Ka Päts oli korporatsiooni *Fraternitas Estica* vilistlane.) Seltside vilistlaskogud jällegi olid rohkem või vähem valitsusega opositsioonis, eriti EÜSi vilistlaskogu, kes seisis oma auvilistlase Tõnissoni selja taga. Paljud professorid olid seltside vilistlased, ka ülikooli juhtkond, nii rektor Johan Köpp kui prorektorid Hans Kruus ja Harald Perlitz.“ (Hiio, 2007 (b), 332).

¹²⁰ Hiio, 2007 (b), 332.

¹²¹ *Ibid.* 398–399.

¹²² Laidla, Vanamõlder 2010, 13.

¹²³ Sauna, Tanel 2010. Üliõpilasorganisatsioonid ja „vaikiv ajastu“ 1934–1938. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Koost. Janet Laidla. Tartu: Greif, 28–46, 46.

1939. aastal lakkas baltisaksa üliõpilasorganisatsioonide tegevus seoses baltisakslaste ümberasumisega Saksamaale. 1940. aastal, pärast Eesti okupeerimist, keelati üliõpilasorganisatsioonide tegevus ja likvideeriti üliõpilaskonna muud institutsioonid.¹²⁴

1987. aastal algas keelatud organisatsioonide taastamine, mida võib pidada üheks rahvusliku liikumise avaldusvormiks.¹²⁵ Suur osa üliõpilasseltside ja korporatsioonide taastati põhiliselt 1988./1989. õppeaastal, osaliselt ka järgmistel aastatel. Peamiselt võeti taastamisel eeskujuks organisatsioonide vanad traditsioonid, mida mäletasid veel vanad vilistlased, ühteist avastati arhiividokumentidest. Taastamiseks võttis mõni formaalne või informaalne üliõpilaskogum ühendust organisatsiooni elusolevate endiste liikmetega ning sealtkaudu levis idee paguluses edasi tegutsenud organisatsiooni koondusteni. Sageli näitasid mõne korporatsiooni või seltsi taastamise vastu huvi üles vanade liikmete lapsed või lapselapsed, seega ei saanud taastamisel takistuseks üldine usaldamatus Eestis toimuva vastu.¹²⁶ Okupatsiooniperioodil välismaal tegutsenud organisatsioonide liikmed Nõukogude Eestiga üldiselt ei suhelnud.

Kuigi üldiselt sekkus 1980. aastatel ühiskondlikesse protsessidesse aktiivselt KGB, siis üliõpilasorganisatsioonide taastamise vastu võim erilist huvi ei ilmutanud. Ju alahinnati korporatsioonide ja seltside taastamise tähtsust.¹²⁷ 1980. aastate lõpul registreeriti taastatud organisatsioonid Tartu Ülikooli nõukogus, seejärel Tartu linnavalitsuse juures kodanikuühendustena.¹²⁸ Oma kinnisvara hakati tagasi taotlema 1990. aastate alguses. Lihtsamine kulges protsess nende korporatsioonide ja seltside jaoks, kelle hooned olid ülikooli käsutuses. Nii sai Eesti Üliõpilaste Selts oma maja tagasi 1991. aasta kevadel. 1995. aastal vastu võetud mittetulundusühingute seadus hõlbustas asjaajamist.

Taastamine kohtas ka mõningast vastuseisu – võõristati värviteklite kandmist, pahandati aastakümnete jooksul ühiskondlikult üldkasutatavates funktsioonis olnud hoonete tagasiandmise pärast (näiteks Rotalia konvendihooned oli okupatsiooniperioodil ülikooli klubi) ja peljati, et korporatsioonid muutuvad joomaargasteks, kus tudengid saavad külge halvad kombes.¹²⁹

---

¹²⁴ Hiio 1996, 39; Hiio 2007 (b), 399.

¹²⁵ Piirimäe, Helmut 2007. Läbi kolme okupatsiooni vaba Eestini. – *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe. Tartu: EÜS Kirjastus, 119-125, 123.

¹²⁶ Hiio, Toomas 2007. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli taastamine (1988-1995). – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 659-695, 693.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

1990. aasta sügisel asutasid üliõpilasorganisatsioonid 1920. ja 1930. aastate eeskujul kõiki üliõpilasi ühendava üliõpilaskonna, mille tegevus siiski sõdadevahelise perioodi sarnast hoogu sisse ei saanud.¹³⁰

---

¹³⁰ Tammiksaar 2023, 388.

2. Tänapäevane volber ja selle taastamine

Volbriöö tähistamine 1989. aastal oli Eestis tegevuse taastanud organisatsioonide esimene suurem avalik sündmus. Taaskord demonstreerisid üliõpilasorganisatsioonid Tartu tänavatel oma värve.¹³¹ „Dekoreeritud“ tudengid pälvisid üldist tähelepanu nii linnarahva kui ka neid veel hiljuti ideoloogiliselt kontrollinud õppejõudude poolt.¹³²

Tänapäevase akadeemilise volbri rongkäigu sündmustiku ülevaatlikuks kirjeldamiseks sobib näitena kas või 2024. aastal toimunu, sest üldjoontes on samal viisil talitatud hiljemalt alates 1990. aastate algusest. Kõiki tänase rongkäigu elemente võib näha juba 1996. aasta sündmuse jäädvustusel.¹³³

Akadeemiliste organisatsioonide volbrirongkäik algas 2024. aastal kell 17, lähtekohaks Vanemuise 46 asuv ülikooli õppehoone. Kogunema ja organisatsiooniti reastuma asuti umbes pool tundi varem. Rongkäik liikus mööda Vanemuise tänavat Kүүni tänavale, sealt raekoja platsile, kus toimus esimene peatus Tartu linna ja linnapea tervitamiseks. Viimane pöördus tudengite poole lühikese traditsioonilise sõnavõtuga, mille peale lauldi Gaudeamuse salmi „Vivat et res publica“. Raekoja platsilt suundus rongkäik mööda Ülikooli tänavat ülikooli peahoone ette tervitama ülikooli ja rektorit, kes samuti lühikese tervituskõne pidas. Nii linnapea kui ka rektor jõid sõnavõttude lõpus üliõpilaste esindajaga kiiruse peale kannu õlut, millele terve rongkäik kaasa elas. Kui Tartu linnapeaks oli Laine Jänes (2004–2007), võis tema õllekannu asemel valida veinipokaali, ent kokku joomisest see ei vabastanud.¹³⁴

Pärast Gaudeamuse salmi „Vivat academia“ laulmist liikus rongkäik peahoone eest Toomele Karl Ernst von Baeri ausamba juurde, kus EÜS viis läbi traditsioonilise Baeri pea vahuveiniga pesemise. Sellega oli rongkäik umbes kell 18 lõppenud ja organisatsioonid läksid laiali. Hilisõhtul (südaööl) avasid üliõpilasorganisatsioonid oma majade ukсед ning pakkusid mitmesugust meelelahutust – kontserditest rebasteatri, stiilipeo ja ettekanneteni. Pidu kestis järgmisse päeva välja, suurim järeldu toimus korp! Rotalia aias.

---

¹³¹ Hiiu 2007, 694–695; Tammiksaar 2023, 388.

¹³² Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

¹³³ Tudengite kevadpäevad 96, 30.04.1996. Tartu Ülikooli Televisiooni UTTV videoarhiiv. <https://uttv.ee/naita?id=9719> (vaadatud 10.05.2024).

¹³⁴ Tartu kevadpäevad 2006. Akadeemiliste organisatsioonide volbrirongkäik 30.04.2006. Tartu Ülikooli Televisiooni UTTV videoarhiiv, <https://uttv.ee/naita?id=761> (vaadatud 10.05.2024).

Akadeemilise volbri näol on niisiis tegemist mitmetest episoodidest koosneva pidustuste sarjaga üle linna, mis vältab soovi korral kuni 24 tundi järjestikku. Avalik osa sellest on volbrirongkäik, kus üliõpilasorganisatsioonid astuvad üles lippude, värvide, rapiiride ja muu atribuutikaga, mis kõik lisab pidulikkust ja rõhutab pikaajalisi traditsioone. Samas on rongkäigu meeleolu pigem karnevalilik: iga organisatsioon laulab omas tempos ja lauluvalikus, tekitades kokku mõjusa kakofoonia. Osalejad on end varustanud joogipoolisega, mida kannudest-klaasidest käigu pealt manustatakse, rebased kannavad kastides lisa. Mõni organisatsioon astub üles üliõpilasteaterlikus butafoorias: koos Marilyn Monroe pildi, inimsuuruse nuku, pappmõõga jmt (EÜS Veljesto)¹³⁵; varasematel aastatel on ilmutud rongkäiku ka baltisaksa burše järele aimavalt ratsa (korp! Sakala, 2016¹³⁶) või parteifunktsionäride kombel lahtises autos (korp! Sakala, 2012¹³⁷). Tuju on ülevoolavalt rõõmus. Selle poolest erineb volbri- ja ka rahvusülikooli aastapäeva üliõpilasorganisatsioonide rongkäik Tartus kardinaalselt Riias ainsana toimuvast Läti Vabariigi aastapäevale pühendatud visuaalselt väga sarnasest rongkäigust ülikooli peahoone eest vennaskalmistule 18. novembril. Viimane on aga meeleolult rõhutatult pidulik, pateetiline, lausa leinalikult vaikiv varahommikune (start kell 8) rivikorras kulgemine läbi linna.¹³⁸ Tõsi – ka tähistatav sündmus on teist laadi.

Volbrirongkäiku korraldab Eesti Korporatsioonide Liidu (E!K!L!) parajasti presideeriv korporatsioon. Millal täpselt ja mis asjaoludel see 1990. aastatel E!K!L!-i kureerida läks, pole hetkel selge. Korraldav organisatsioon viib läbi vajalikud toimingud: hangib liiklusskeemi ja leiab selle rakendamiseks vajaliku turvafirma, teeb avaliku ürituse taotluse ning muud vajalikud protseduurid. Volber on kulureana E!K!L!-i semestrielarves.¹³⁹ Samuti võetakse ühendust linnapea ja rektoriga, kellele ürituse toimumine ega ka traditsiooniline õllejoomine üllatusena ei tule: „Nad on sellega harjunud, seega selles osas

---

¹³⁵ Lõbusad üliõpilased marssisid laulu, rapiiride ja õllega läbi Tartu. – Tartu Postimees 30.04.2024. <https://tartu.postimees.ee/8011785/galerii-ja-video-lobusad-uliopilased-marssisid-laulu-rapiiride-ja-ollega-labi-tartu?gallery=342444&image=16039368> (vaadatud 10.05.2024).

¹³⁶ Vaata, kuidas möödus tudengite rongkäik Tartus. – Õhtuleht 01.05.2016.

<https://www.ohhtuleht.ee/730316/galerii-vaata-kuidas-moodus-tudengite-rongkaik-tartus> (vaadatud 10.05.2024).

¹³⁷ Rektor prof Alar Karise volbritervitus. Tartu Ülikooli Televisiooni UTTV videoarhiiv. <https://uttv.ee/naita?id=11100> (vaadatud 10.05.2024).

¹³⁸ Vt nt: Studentu korporāciju gājiens 18. novembrī 2019.

YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=vM_n3cRDrIo (vaadatud 02.05.2024).

¹³⁹ Intervjuu Herbert Konnulaga, Tartu 09.05.2024, vt ka: Teisipäeval on volbrirongkäigu ajal oodata ajutisi liikluspiiranguid. Tartu Tudengipäevade pressiteade 29.04.2024. – Tartu linna koduleht. <https://www.tartu.ee/et/uudised/teisipaeval-volbrirongkaigu-ajal-oodata-ajutisi-liikluspiiranguid> (vaadatud 10.05.2024).

küsimusi polnud.¹⁴⁰ Kuna volbri korraldaja on igal aastal erinev, siis töö käib nõ pärimuse põhjal: nõ küsitakse varasemate volbrite korraldajatelt ja mujalt, samas on tulevikus „plaanis koostada ka vastav reglement, mis oleks piisavalt reguleeritud, kuid mitte liialt detailne (nt kui pikk peab kõne olema).¹⁴¹ Volbriööl üliõpilasorganisatsioonides toimuvaid üritusi korraldavad organisatsioonid ise. Sisepäasutatu ei küsita.

Praeguste pidustuste kava on võetud 1920.–1930. aastatest.¹⁴² Esimene teadlik katse tähistada akadeemilist volbrit Tartu laulva revolutsiooni ajal „vanade tudengitraditsioonide vaimus“¹⁴³ tehti juba 1988. aastal EÜS Sodaliciumi¹⁴⁴ poolt, ehk veel enne vanade üliõpilasorganisatsioonide tegevuse ametlikku taastamist.¹⁴⁵ Esialgu koguneti Karl Ernst von Baeri monumendi juurde. Võeti õlut ja lauldi. „Vana tudengitraditsiooni“¹⁴⁶ kohaselt pesti kuhu pea.¹⁴⁷ Põhisündmus seisnes aga Tiit Pruulile kuulunud vana tiibklaveri Tähtverest Emajõe randa transportimises.¹⁴⁸ „Ja vaat siis me lükkasime kambakesi selle klaveri hirmsa mürinaga Emajõe kaldale kuskil seal A. Le Coqi tehase ja Supilinna kandis. Oli ilus liivane siiluke randa. Ja ilmselt joodi ka õlut ning tehti vanu tudengilaule...“¹⁴⁹ Lisaks laulmisele hüpati ka üle põleva klaveri.¹⁵⁰ Kogu sündmus oli kantud kunstihäppeningi vaimust, mida tiivustas mängulust. Emajõe rannast liiguti raekoja platsi kõrval asuva kultuurihoonesse ehk hilisema Sinimandria kultuurikeskuse (Raekoja plats 16/Kompanii 2) keldrisse, kus asuti ülikoolile uut rektorit valima, sest pikaajaline rektor ja punavõimu sümbol Arnold Koop (1922–1988) oli just nädalapäevad varem surnud ja käimas olid uue otsingud.¹⁵¹ Taolised pooltõsised võimu pilavad häppeningid olid ajastule iseloomulikud – nii näiteks pidas TÜ Ajalooring 1981. aastal kohtuprotsessi Ado Grenzsteini üle.¹⁵² Uueks rektoriks valiti Rein Taagepera.¹⁵³ Seejärel asuti valmistuma 1. mai demonstratsiooniks, selleks mitmesuguse sõnumiga plakateid (Taagepera rektoriks! Raadi vabaks! Nõuame alkoholipoliitika

---

¹⁴⁰ Intervjuu Herbert Konnulaga, Tartu 09.05.2024.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Ülikool. Tartu Ülikooli kvartalikirj. Acta Publica Universitatis Tartuensis. 1991/4.

¹⁴³ Rull, Ivo 2015. *Tartu tudengid kuumadel kaheksakümneandel. Almanahh 2015*. Tallinn: Rull & Rumm, 67.

¹⁴⁴ EÜS Sodaliciumi kohta vt nt: Rull 2015, 66–74.

¹⁴⁵ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

¹⁴⁶ Rull 2015, 67.

¹⁴⁷ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

¹⁴⁸ Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024; intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024; Rull 2015, 68.

¹⁴⁹ Indrek Tarand Tartu 17.04.2024.

¹⁵⁰ Rull 2015, 68.

¹⁵¹ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

¹⁵² Vahtre, Lauri 1999. *Meenutusi kadunud maailmast*. Tallinn: Avita, 160.

¹⁵³ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024, Intervjuu Rein Taagepera, Tartu 11.12.2023.

muutmist!¹⁵⁴) maalides. Vastupidavamad jõudsid ka demonstratsioonile, olemata magama heitnudki.¹⁵⁵ Ehkki sündmus oli olemuselt poolspontaanne, tähistati teadlikult siiski juba volbrit¹⁵⁶: „Miskit eeltööd sai muidugi tehtud, isegi vist vanu ajalehti lapatud ja targematelt, näiteks Tullio Ilomets, küsitud. Aga inspireeris mis? Ilmselt ikka soov tasapisi kommaritele ja sovettidele ära teha, taastada eesti keele ja kommete positsioon ühiskonnas laiemalt ja noh, mis seal salata, eks tudengitele ikka meeldib pidu pidada ja loota, et saaks pulli ka.“¹⁵⁷

Järgmise aasta volbriks oli üliõpilasorganisatsioonide tegevuse taastamine juba täies hoos ning volbri korraldamine seostus nüüdsest nendega. Valitses üldine vaimsus minna tagasi nõ õigesse aega ja kohta – esimest sümboliseeris aasta 1939, teist organisatsioonide kunagised majad/ruumid, kuhu üritati vähemalt volbriks uuesti sisse saada. Näiteks veetis korp! Filiae Patriae volbri vanas majas Gildi tänaval.¹⁵⁸ Ka hilisematel aastatel tähendas volber võimalust naasta õigesse kohta.¹⁵⁹ „1989 oli juba keerulisem muidugi, sest tuli täiuslikult üle võtta 39. aasta kommaan. Samas ruume ja maju ju polnud keegi veel [üliõpilasorganisatsioonidele – M.V.] tagastanud, raskusi oli orgi-de [so organisatsioonide – M.V.] küllastamisega. Ning muidugi kõikide traditsioonide õppimisega ja meeldetuletamisega.“¹⁶⁰

Akadeemilise volbri taastamine oli osa ajastule iseloomulikust restauratsioonist ning meelsuse väljendus¹⁶¹: „Sel ajal taastati kõike eestiaegset, volbriöö oli üks nendest asjadest. Pealegi oli see lõbus, see näitas üliõpilasorganisatsioone linnarahvale ja lõpuks, mitte vähem tähtsana, löid siis kaasa veel ka mehed ja naised, kes 1930. aastatel olid volbriööst rõõmu tundnud. Mäletan praost Harald Tammurit ja tema eakaaslasi, veidi nooremaid ja veidi vanemaid...“¹⁶² Vitaalsed vanahärrad armastasid käia pärimust jagamas ka naisorganisatsioonides.¹⁶³ Volbri traditsioonide ennistamisel mängisid seega oma rolli veel elav mälestus kui ka ilukirjandus jm trükisõna: „Mina vist midagi ei lugenud, ei mäleta, kuigi Jaan Kross oli esimesed oma mälestustel põhinevad novellid ja vist ka „Wikmani poisid“ juba avaldanud¹⁶⁴, filoloogid olid lugenud Bernard Kangrot – juba sellepärast, et see oli

---

¹⁵⁴ Rull 2015, 69.

¹⁵⁵ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024; Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu, 27.04.2024.

¹⁵⁸ Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

¹⁵⁹ Vt: Volbriöö tähistamine 30.04.1991. Tartu Ülikooli Televisioon UTTV, <https://uttv.ee/naita?id=324> (vaadatud 10.05.2024); Volbriöö tähistamine 30.04.1992. Tartu Ülikooli Televisioon UTTV, <https://uttv.ee/naita?id=822> (vaadatud 10.05.2024).

¹⁶⁰ Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Intervjuu Toomas Hiioga, Tartu 09.04.2024.

¹⁶³ Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

¹⁶⁴ Wikmani poisid ilmus esmakordselt 1988. aastal.

pagulaskirjandus ja ainult veidi varem veel keelatud. Kuid eestiaegsed vilistlased rääkisid ka, kuidas oli.¹⁶⁵ Volber tähendas ka õigesti väljanägemist – naiskorporandid püüdsid oma riietuses järele aimata sõjajärelset meeleolu¹⁶⁶, meesterahvad kandsid tumedaid ülikondi. Kui ilm soosis, loobuti üldse ülerõivastest, mis olid tollal valdavalt kõike muud kui mustad mantlid.¹⁶⁷ „Üliõpilasorganisatsioonid taastasid üliõpilaste kui seisuse väärikut. Panti end puhtalt riidesse, käituti enam-vähem viisakalt, püüti hoida „hoiakut“.“¹⁶⁸

Volbri ja laiemalt üliõpilasorganisatsioonide traditsioonide taastamine on teema, mis vajab kindlasti põhjalikku süvakäsitlust. Siinse töö eesmärgiks see ei ole. Ometi näitavad ka juba praegu läbi viidud intervjuud, et kaasaegse volbri „juured“ asuvad kahe maailmasõjavahelises perioodis, mida järgnevalt põhjalikumalt käsitlen.

---

¹⁶⁵ Intervjuu Toomas Hiioga, Tartu 09.04.2024.

¹⁶⁶ Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

¹⁶⁷ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

¹⁶⁸ Intervjuu Toomas Hiioga, Tartu 09.04.2024.

3. Volber 1921–1940: üliõpilaskonna kevadpüha

Siinses peatükis käsitlen volbri korraldamist ja tähistamist Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis sõdadevahelisel perioodil, tuginedes selleks peamiselt arhiivivaainesele. Primaarsed allikad pakuvad nõ lähivaadet sündmuse korraldamise üksikasjadesse, kuid aitavad samas visandada ka üldisemaid suundumusi traditsiooni loomisel. Kuna volbrit korraldas vaadeldaval perioodil Tartu ülikooli üliõpilasesindus, siis peatun esmalt põgusalt ka sellel institutsioonil.

3.1. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskond ja selle esindusorganisatsioon

Sõdadevahelise Tartu Ülikooli kõiki immatrikuleeritud üliõpilasi nähti vastavalt Tartu Ülikooli Seadusele (1925) kuuluvat ühte organisatsiooni ehk üliõpilaskonda.¹⁶⁹ Esinduse liikmed valiti üliõpilaskonnas läbi viidud üldise, otsese, ühetaolise ja proportsionaalse valimise kaudu.¹⁷⁰ Esinduse volitused kestsid kaks semestrit (ühe aasta) ja hõlmasid sisuliselt kõiki üliõpilastega seotud valdkondi: selle ülesandeks oli kogu üliõpilaskonna igakülgne (sh juriidiline) esindamine, varade haldamine ja ülikooli nõukogude jt otsustusorganite juures üliõpilaste huvide esindamine, „Üliõpilaslehe“ väljaandmine ja tudengite majanduslike olude parandamise eest seismine jms.¹⁷¹ Esinduse otsused, mille Ülikooli Valitus oli kinnitanud, olid kõikidele üliõpilastele kohustuslikud. Sel viisil oli tagatud üliõpilaskonna tegutsemine ülikooli seadusliku autonoomse osana, mida viimane kontrollis, kuid samas toetas.¹⁷² Esindusorganisatsioon kandis pea terve vaadeldava perioodi vältel nime Üliõpilaskonna Edustus (1920–1937).¹⁷³ Edustuse esimesed valimised toimusid

---

¹⁶⁹ Kikkas, Toivo; Laidla, Janet 2020. *Sada aastat üliõpilasesindust Tartu Ülikoolis*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 11; Tartu Ülikool 1919–1929, 393; Eesti vabariigi Tartu ülikooli seadus. Riigi Teataja, nr. 122/123, 21.07.1925, 848–849.

¹⁷⁰ Tartu Ülikool 1919–1929, 393.

¹⁷¹ Vt: Tõnisson, Ilmar. Tartu üliõpilaskond Eesti iseseisvusajal. – *Tartu üliõpilaskonna ajalugu*. Tartu üliõpilaskonna kirjastus, Tartu 1932. 337–362, 348–361; Kikkas, Laidla 2020; Laidla, Janet 2010. Akadeemiliste organisatsioonide roll Tartu ülikooli Üliõpilaskonna Edustuses. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Tartu: Korp! Filiae Patriae, 47–61.

¹⁷² Tartu Ülikool 1919–1929, 394.

¹⁷³ Eesti Vabariigi Tartu ülikooli üliõpilaskonna esindus kandis vaadeldaval ajajärgul nimesid: Tartu Üliõpilaskonna Ajutine Keskesitus (1920); EV Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna Edustus (1920–1937); EV Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna Ajutine Juhatus (1937–1938); EV Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna Esindus (1938–1941). Vt: (RA)EAA.1776 – Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskonna esindus.

1920. aasta detsembris, mille tulemusel moodustus 30-liikmeline esindusorganisatsioon, mis omakorda valis endi seast esimehe ja juhatuse (edaspidi: Juhatus). Juhatajad ja liikmed jagati alalistesse ja ajutistesse komisjonidesse, mis aja jooksul muutusid.¹⁷⁴ Üliõpilaskonna Edustus ja selle Juhatus nägid end ajastule vastavalt üliõpilasriigi parlamendi ja valitsusena.¹⁷⁵

1922. aasta oktoobris vastuvõetud üliõpilaskonna põhikirja 9. peatükk määras kindlaks ka pühitsetavad päevad, milleks oli „nooruse kevadpüha“ ja 1. detsember „kui Eesti ülikooli avamispäev.“ (paragrahv 57).¹⁷⁶ Nende korraldamise ülesanne anti Edustusele (paragrahv 56).¹⁷⁷ Nagu edaspidi näha, delegeeris „parlament“ ehk Edustus selle ülesande „valitsusele“ ehk Juhatusle. Pidustuste korraldamine ei olnud seega vabatahtlik, vaid juba põhikirjas ette nähtud kohtustus, mis andis korraldajale samas ka selge volituse ja autoriteedi.

Edustuse mandaat kestis aasta; valimised toimusid enamasti kalendriaasta lõpus, uus esinduskogu asus tegutsema (uue Juhatus nimetamine, komisjonide moodustamine jne) uuest aastast.¹⁷⁸ Seega oli volbripüha Edustuse jaoks korraldatavatest pidustustest alati esimene (üsna varsti peale Edustuse töö algust), millele järgnes u pool aastat hiljem ülikooli aastapäev. Viimase korraldamisel oli aktiivsem ülikooli valitsuse poolt loodud vastav komitee, mis kaasas töösse ka Edustuse.¹⁷⁹ Volbri puhul see nii polnud – kogu korraldus tuli teha ise. Valdav osa Edustuste liikmeid kuulus üliõpilasorganisatsioonidesse¹⁸⁰, mis kindlasti mõjutas ka Juhatus liikmete ettekujutust volbri tähistamise viisidest ja võimalustest.

Järgnevalt vaatlen esmalt lähemalt esimeste kevadpühade (1921; 1923. ja 1924. aastal) tähistamise korralduslikke üksikasju, sest just siis pandi suuresti paika ürituse formaat, mida edaspidi korrati. Seejärel käsitlen sõdadevahelise perioodi volbriga seonduvat rohkem üldises plaanis.

---

¹⁷⁴ Tartu Ülikool 1919–1929, 394.

¹⁷⁵ Alma mater tartuensis. Dokumentaalfilm. Stsenarist Ilmar Tõnisson, operaator Theodor Luts. Tartu Ülikool-Akadeemiline kooperatiiv, 1932.

¹⁷⁶ Korporatsioon Fraternitas Estica. Kirjavahetus Eesti Üliõpilasorganisatsioonide Asemikkudekogu ja Tartu Üliõpilaskonnaga üliõpilaslehe väljaandmise, spordipäeva, korjanduste, välismaa üliõpilaste laulukooride vastuvõtmise ja muus asjus. 16.03.1913–25.11.1923. (RA)EAA.1765.1.43. l 56.

¹⁷⁷ (RA)EAA.1765.1.43. l 56.

¹⁷⁸ Tõnisson 1932, 348.

¹⁷⁹ „Ülikooli aastapäeva 1. dets. s.a. pühitsemiseks korraldatavast koosviibimisest (k. ½ 9õ. Ühiselumaja ruumides) palub Ülikooli valitsuse poolt loodud korraldav komitee Üliõpilaskonna edustust in corpore osa võtta.“ Ülikooli valitsus Juhatusle 28.11.1921: (RA)EAA.1776.1.54, l 15.

¹⁸⁰ Laidla 2010; Tõnisson 1932, 394–395.

3.2. Esimene kobav katse – 1921

Esimest korda toimus „1. mai vastuvõtt“¹⁸¹ laupäeval, 30. aprillil 1921. aastal. Paraku polnud siinse magistratöö tarbeks võimalik kasutada seda perioodi kajastavat Edustuse koosolekute protokolliraamatut¹⁸², mis võinuks heita täiendavat valgust ürituse korraldamise tagamaadele. Küll aga võimaldab Edustuse kirjavahetus üliõpilasorganisatsioonide ja muude instantsidega jälgida sündmuse korraldamist piisavalt detailselt.

Ürituse formaadiks sai üliõpilasorganisatsioonide õhtune tõrvikurongkäik linnas. See algas 30. aprillil kell 21 üliõpilaste ühiselamu ruumides tegutsenud üliõpilasmaja juurest Hetzeli tänavalt (praegune Liivi 4, endine ajalooarhiivi hoone), kust liiguti sõjaväeorkestri saatel ülikooli peahoone ette. Seal lauldi Gaudeamuse „Vivat academia“ salm. Edasi läks rongkäik raekoja ette, kus lauldi salm „Vivat et res publica“. Seejärel siirduti „Dooome orgu“ ehk ilmselt Kassitoome orupõhja, kus protsessioon ka lõppes. Järgnes ilutulestik Toomemäel, tehti ka tuld. Postimehe teatel mindi laiali peale keskööd. Sündmust jälgis suur hulk pealtvaatajaid. (Lisa 1–2)¹⁸³

Rongkäigu „mehitajate“ ehk sündmusest osavõtvate partneritena nähti ülikooli juures tegutsevaid üliõpilasorganisatsioone. Koostatud mustandi numeratsiooni (numbrid 37–56) järgi saadeti välja 19 identse sisuga kutset (Lisa 3)¹⁸⁴, mida kinnitab kaasata soovitud organisatsioonide loetelu,¹⁸⁵ kus on üles täheldatud kõik sel hetkel Tartus registreeritud üliõpilasorganisatsioonid¹⁸⁶ vaatamata nende tüübile (korporatsioon või selts), soolisele või rahvuslikule koosseisule. Ilmneb, et Edustus nägi end kogu üliõpilaskonna esindajana ning soovis loodavasse traditsiooni kaasata kõik, kaasa arvatud vähemusrahvuste (juudi, vene), sh ka varem domineerinud baltisaksa organisatsioonid. Kas loetelus võiks peegelduda ka üliõpilasorganisatsioonide jaoks nii oluline järjestus rongkäigus, on keeruline öelda. Pigem tuleks seda võtta mälu järgi koostatud töödokumendina.

---

¹⁸¹ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 29.04.1921: EAA 1776.1.54, 13.

¹⁸² Säilik (RA)EAA.1776.1.11 Koosolekute protokolliraamat 13.12.1920–28.04.1921 on Rahvusarhiivi sõnul kadunud (vestlus arhiiviga 20.03.2024)

¹⁸³ Juhatus Tartu linna politseiülemale 30.04.1921: EAA 1776.1.54, 14; Postimees, nr 96. 02.05.1921.

¹⁸⁴ (RA)EAA.1776.1.54, 13. Vrdl: Eesti Üliõpilaste Selts. Tartu üliõpilaskonna teadaanded ja kirjavahetus edustuse valimiste, esindajate saatmise, üliõpilaskonna üritustest osavõtmise ning muus asjus. 30.10.1920–09.12.192. Juhatus kiri EÜSile 29.04.1921: (RA)EAA.1767.1.123, 18; Tartu Üliõpilaskonna Juhatus kiri korp! Fraternitas Esticae 29.04.1921: (RA)EAA.1765.1.43, 133.

¹⁸⁵ Estica, Sakala, Ugala, Vironia, Fr. Liviensis, Estonia, Livonia, Neobaltia, Academica, EÜS, Pharmatseutika, EÜS Ühendus, Põhjala, Veljesto, Juud. ül. kon, Filiae Patriae, ENÜS, Revelia, Vene Üliõpilaste Selts. (RA)EAA.1776.1.54, 13p.

¹⁸⁶ Ilomets; Hiio; Orav 2007.

Üliõpilasorganisatsioonid olid Edustuse partnereiks mitmel põhjusel. Esiteks oli nende abil võimalik kaasata operatiivselt suurt hulka tudengeid, kelle ilmumist võis pealegi oodata organiseeritult ehk *korraldatud ridades*. Edustus oli osalejatele korraldanud tõrvikute müügi, hinnaga 30 marka tükk (näiteks päevalehe Postimees üks number maksis viis korda vähem ehk 6 marka). Korralduskulud olid kokku siiski märksa suuremad, mille tasumine jagati hiljem samuti organisatsioonide vahel. Nii sedastati 5. mail, et „läbirääkides organisatsioonide esitajatega otsustas üliõpilaskonna Juhatus 1. mai vastuvõtmise pidustuste kulud (ilutulestus, orkester jne) jagada osavõtjate organisatsioonide vahel.“¹⁸⁷ Igalt osalenud organisatsioonilt küsiti viissada marka.¹⁸⁸ Nagu taolistel puhkudel ikka, ei sujunud raha kogumine viperusteta – veel 30. septembril saatis juhatus kirja EÜSile, korp! Sakalale, ENÜS Ilmatarile ja EÜS Veljestole meeldetuletuse „äraasaata 1. mai 1921 pühitsemise kulude arvel 500 marka“.¹⁸⁹

Nagu öeldud, siis esimese kui ka hilisemate Edustuse juhatusete liikmete seas domineerisid organiseerunud üliõpilased, kelle jaoks olid nii nende koduorganisatsioonid kui ka teised partnereiks ühises üliõpilasmaailmas. Formaalse kirjaliku suhtluse kõrval oli seetõttu võimalik asju ajada mitteametlikult ja märksa kiiremini. Kui Edustuse juhatus saatis ametlikud kirjalikud kutsed üliõpilasorganisatsioonidele laupäeval toimuvale üritusele välja sisuliselt ööpäev varem ehk reedel (29.04.), paludes vastust hiljemalt kella kuueks 30. aprillil¹⁹⁰, siis oldi korraldusega lootusetult hilinetud. Organisatsioonid pidasid oma iganädalasi koosolekuid valdavalt esmaspäevast neljapäevani. Neil kokkusaamistel toimus peamine infovahetus ja arutelu, võeti seisukohti saadetud kutsete osas jne. Tänu informaalsetele otsekontaktidele jõudis kutse rongkäigule koosolekutele siiski varem. Näiteks arutas EÜSi korraline üldkoosolek seda juba neljapäeval (28.04.), mil Voldemar Christian Sumberg (1893–1965)¹⁹¹ tegi ettepaneku „osavõtta üliõpilaskonna poolt korraldatavast mai vastuvõtmisest. [...] Pääle pika vaidluse otsustatakse, et Selts kui

---

¹⁸⁷ Juhatus EÜS Ühendusele 05.05.1921: (RA)EAA.1776.1.54, l 10; Juhatus korp! Fraternitas Liviensisele 05.05.1921: (RA)EAA.1776.1.54, l 11.

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ Juhatus EÜSile, korp! Sakalale, ENÜS Ilmatarile, EÜS Veljestole ja laekahoidjale 30.09.1921: (RA)EAA.1776.1.54, l 25.

¹⁹⁰ Juhatus EÜSile 29.04.1921: (RA)EAA.1767.1.123, l 8; Juhatus korp! Fraternitas Esticale 29.04.1921: (RA)EAA.1765.1.43, l 33.

¹⁹¹ Voldemar Christian Sumberg. Album Academicum Universitatis tartuensis 1918–1944.

niisugune mai vastuvõtmisest osa ei võta.¹⁹² „Tõrvikute käigust“ mai vastuvõtmiseks oldi näiteks teadlikud ka samal ajal korp! Ugalas toimuval üldkoosolekul.¹⁹³

Informaalne otsesuhtlus ei pruukinud samas jõuda kõikide organisatsioonideni. Tartu Juudi Soost Üliõpilaste Kassa 30. aprillil vastas üliõpilaskonna juhatusle mõnevõrra etteheitvas toonis: „Teie kirja nr 52 oleme eile kell 20 kätte saanud. Et meil tänaseks õhtuks juba mineva nädal üks veike olemine korraldada ettenähtud oli, ei või meie kahjuks mitte täna õhtul 1. mai vastuvõtmise rongkäigust osa võtta. Üks osa meil liigetist (arv teadmata), kes olemiseks osa ei võtta, ilmuvad kella 9-ks Üliõpilasmaja ette“.¹⁹⁴ Kui palju organisatsioone tulemata jättis, pole selge ega antud hetkel ka oluline. Loobumise põhjuseid oli mitmeid, siia mahub ka traditsioon tähistada volbrit eraldi. Nii teatatakse eeltoodud EÜSi üldkoosolekul peale otsust rongkäigule mitte minna, „et maiõhtul on Seltsis omavaheline olemine ja et vil! [Jaan] Tõnissonil on laupäeviti vastuvõtmine“.¹⁹⁵ „Mai vastuvõtmist“ tähistas näiteks EÜS isekeskis ka varem – 1920. aastal.¹⁹⁶

Kui rongkäigu „mehitamisel“ loodeti üliõpilasorganisatsioonide peale, siis eraldi luba linnas liikumiseks tuli küsida Tartu politseiülemalt. Selleks koostati 30. aprillil vastavasisuline palve. Mustand kannab registrinumbrit 57, ehk see koostati vahetult peale kutseid üliõpilasorganisatsioonidele.¹⁹⁷ Samal päeval luba ka saadi¹⁹⁸ ning üritus võis toimuda. Sündmuse esimesel korraldamisel ei tundu olevat toimunud suhtlust Edustuse ja ülikooli vahel, dokumendid seda ei kinnita.

Võib arvata, et üks peamine põhjus, miks Juhatusel ei õnnestunud kaasata kõiki üliõpilasorganisatsioone, oli hiline tegutsemine. Edustuse tegevuse kohta on tervikuna märgitud, et see „kannatab vilumuse ja traditsioonide puuduse all.“¹⁹⁹ Ettevaatavalt tuleb samas möönda, et esimene kord õnnestus siiski piisavalt hästi panemaks aluse uuele traditsioonile kevade tervitamiseks Tartus. Aprilli viimase päeva õhtul peetav üliõpilasorganisatsioonide tõrvikurongkäik kordus umbes samalaadsena 1940. aastani.

---

¹⁹² EÜSi Üleüldiste koosolekute protokollid. 30.10.1919–27.10.1921. Kutsutud üleüldine koosolek 28.04.1921: (RA)EAA.1767.1.37, l 221p

¹⁹³ „Kirp teatab, et mai vastu võtmiseks tõrvikute käik ettenähtud on.“ Ujala üldkoosolekute protokollid 31.01.1921–19.10.1922. Kutsutud üldkoosolek 28.04.1921: (RA)EAA.1759.1.14, l 54.

¹⁹⁴ TJSÜK Juhatusle 30.04.1921: (RA)EAA.1776.1.54, l 7.

¹⁹⁵ Kutsutud üleüldine koosolek 28.04.1921: (RA)EAA 1767.1.37, l 221p.

¹⁹⁶ Kutsutud üleüldine koosolek 29.04.1920: (RA)EAA 1767.1.37, l 115.

¹⁹⁷ Juhatus Tartu Linna Politseiülemale 30.04.2021: (RA)EAA 1776.1.54, l 4.

¹⁹⁸ Tartu Linna Politseiülema tunnistus 30.04.1921: (RA)EAA 1776.1.54, l 5.

¹⁹⁹ Tõnisson 1932, 348.

Tasub kindlasti silmas pidada, et üliõpilased polnud ainsad, kes linnas mai saabumist tähistasid – Tartus leidus arvukalt seltse, mis 1921. aasta 30. aprillil ja 1. mail ukсед lõbustusteks avasid. Näiteks toimus Bürgermusse seltsi saalis „Mai-simman“ etenduste („Kui naine räägib“, etendus ühes vaatuses), naljalugude ja kupleedega. Pidu peeti Vanemuise teatri saalis ja aias („Aias ilutuled. Kaks orkestrit. Tants.“). Tartu Ametnikkude Ühing kutsus maiõhtu tantsule („2-es saalis wahetpidamata. Mängib 2-se diviisi orkester“).²⁰⁰ 1. mail toimus Tartu raekoja platsil paraad ja samal ajal tööliste rongkäik.²⁰¹

Järgmisel, 1922. aastal üliõpilasorganisatsioonide tõrvikurongkäiku ei korratud – Edustuse ega üliõpilasorganisatsioonide materjalide hulgas selle mittetoimumise põhjuste kohta kinnitust pole. Postimehes kajastati samas neil päevil Tartus toimunud põhjalikult. 30. aprillil viidi linnas läbi avalik korjandus vigastatud sõjameeste heaks ja peeti pidulikult skautide jüripäeva paraadi: „Paraadi järele seadsid skoudid Toome mäele linnu pesakastid üles. Õhtul käisid skoudid mööda linna tõrvikute ja ilutuledega.“²⁰² 1. mail toimus linnas sõjaväe paraad ja Tartu tööliste meeleavaldus.²⁰³ Mõistagi pidutseti seltsides. Ajaleht ei maini üliõpilaste tõrvikurongkäiku. Volbriööl Toomel toimunud kontrollimatu tähistamine tekitas aga omajagu pahameelt. Nii ilmus samas Postimehe numbris artikkel „Toomemäe kaitseks“:

Meil on kombeks saanud, et esimese mai puhul Toomeorus tuld tehakse. Kõik see oleks väga ilus, kui ta ainult seal sünniks. Kahjuks aga wiidi möödaläinud mail tuld kaugemale, kui seda tarwis oleks olnud. Kõndijad wõisid pea iga puu all tuld näha, mis üks ehk teine seltskond üles teinud oli ja mis mitte head muljet ei jätnud, pealegi kui sellejuures lärmitseti, rewolwrit paugutati ja muid „karutükke“ tehti: see rikkus teiste rahu ja ilutunnet, pealegi, kui arwese wõtta, et sarnane tulesüütamine noort muru rikub.²⁰⁴

Järgmisel, 1923. aastal võttis Juhatus „ohjad“ enda kätte ning korraldas uuesti 1. mai pühitsemise üliõpilasorganisatsioonide abil.

3.3. Tugevam sooritus – 1923

1923. aastal hakati ürituse korraldamisega pihta mõned päevad varem. 25. aprillil peetud Edustuse²⁰⁵ koosolekul tõstatati päevakorrapunktina ka 1. mai pühitsemise küsimus. Koosoleku juhataja ja Edustuse esimees Hugo Villi Kukke (1898–1942, EÜS) tegi Juhatus

---

²⁰⁰ Postimees, nr 95; 30.04.1921.

²⁰¹ Postimees, nr 96; 02.05.1921.

²⁰² Postimees, nr 96; 02.05.1922.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ Tegemist oli järjekorras teise Edustusega, mis valiti 1922. aasta detsembri lõpus. (Tõnisson 1932, 344.)

nimel ettepaneku „korraldada 30. aprilli õhtul rongikäik tõrvikutega ja kõnedega ülikooli ees ja Doomel. Kõnedega esineks prorektor prof. Kõpp ja *cand jur* J. Tõnisson. Pärast lühemaid läbirääkimisi otsustatakse juhatusel ettepanek 1. mai pühitsemise asjus heaks kiita. Lähem korraldus jäetakse Juhatusel hooleks.“²⁰⁶ Lakoonilise võitu päevakorrapunktist selgub, et Juhatus oli asjaga tegelema hakanud varem ning koosolekule esitati juba selgepiiriline nägemus sündmusest.

30. aprill oli 1923. aastal esmaspäev. Identses sõnastuses kutseid üliõpilasorganisatsioonidele asuti saatma sel korral kaks päeva varem ehk laupäeval 28. aprillil. Neist selgub, et rongkäigu alguse aeg ja marsruut oli jäänud samaks, samuti oli taas korraldatud tõrvikute müük üliõpilasmajas.²⁰⁷ Samal päeval saadeti pöördumine ka Tartu linna politseiülemale, milles täpsustati nii marsruuti kui ka ürituse sisu: „Rongikäik algab k 21 Üliõpilasmaja eest liigub Lossi t. mööda Ülikooli ette, kus peetakse tervituskõne ja lauldakse. Sealt liigutakse raatuse ette, kus jälle peatatakse. Edasi – Vallikraavi tänavat mööda Doome mäele varemete alla, kus jälle kõne peetakse ja lauldakse. Sealt minnakse laiali.“²⁰⁸ Marsruudi kulgemist ette kujutades on selge, et ei valitud mitte kõige otsemat ja lühemat, vaid pikemat teed ringiga ümber Toome, mis võimaldas sündmusele enam tähelepanu tõmmata. Muusikalise saate eest hoolitses sel korral orkestri asemel üliõpilaskonna segakoor, mis jäi enam kui aastaks Edustuse juhatusel võlgu 3000 marka 30 tõrviku eest.²⁰⁹

Nagu juba Edustuse koosolekust teada, soovis Juhatus sel korral kaasata ka ülikooli. Rektorile ei saadetud 28. aprillil aga mitte kutset või palvekirja, vaid üksnes informeeriti Edustuse langetatud otsusest korraldada rongikäik. Ilmselt viisakusest autoriteedi vastu kasutati seejärel marsruudi ja sisu tutvustamisel retoorilise žestina tingivat kõneviisi, justkui detailid poleks veel lõplikult paigas. (Lisa 4)²¹⁰ Kuidas ja mis asjaoludel tervitasid tudengeid just Johann Kõpp ja Jaan Tõnisson, pole selge. Lisaks usuteaduste professorile oli Kõpp

²⁰⁶ Tartu üliõpilaskonna Edustuse koosolekute protokolliraamat 1923–1925. (RA)EAA.1776.1.13, l 5p.

²⁰⁷ Juhatusel teade 28.04.1923: (RA)EAA.1776.1.54, l 38. Vrdl: Tartu Üliõpilaskonna teadaanded ja kirjavahetus edustuse valimiste, esindajate saatmise, üliõpilaskonna üritustest osavõtmise ning muus asjus 30.10.1920–09.12.1924. (RA)EAA.1767.1.123, l 58; Korporatsioon Fraternalitas Estica. Kirjavahetus Eesti Üliõpilasorganisatsioonide Asemikkudekogu ja Tartu Üliõpilaskonnaga üliõpilaslehe väljaandmise, spordipäeva, korjanduste, välismaa üliõpilaste laulukooride vastuvõtmise ja muus asjus. Üliõpilaskonna põhiseadus 16.03.1913–25.11.1923. (RA)EAA.1765.1.43, l 82.

²⁰⁸ Juhatus Tartu Linna Politseiülemale 28.04.1923: (RA)EAA.1776.1.54, l 37–37p.

²⁰⁹ Juhatusel kirjavahetus Üliõpilaskonna segakooriga 30.09.1924; 10.10.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 68–69.

²¹⁰ Vrdl: Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. Üliõpilaskonna juhatusel kirjad-teated ülikooli rektorile oma läbiviidud ürituste ja eelseisva tegevuse asjus 20.05.1921–08.12.1934. Juhatus Tartu Ülikooli Rektorile 28.04.1923: (RA)EAA.2100.19.376, l 39; Juhatus Tartu Ülikooli Rektorile 28.04.1923: (RA)EAA.1776.1.54, l 36.

1923. aastast kuni rektoriametisse astumiseni (1928) üliõpilasasjade prorektor²¹¹, mis andis talle juba *ex officio* kõigiti sobiliku positsiooni. Veteranpoliitik, peaminister ja kirjastusühisus Postimees omanik Jaan Tõnisson tutvustamist ei vajanud. Küll tasub märkida, et sama aasta märtsis oli esimene Riigikogu (mille liige oli ka Tõnisson) sisuliselt läinud laiali, kui kuulutas välja uue Riigikogu valimised 5.–7. mail.²¹² Seega langesid maipidustused valimiskampaania lõppfaasi. Kõpp ja Tõnisson tundsid teineteist juba ammu läbi EÜSi ja Postimehe toimetuse.²¹³ Postimehe toimetuse liige (alates 1923) oli ja EÜSi kuulus ka Edustuse esimees Hugo Kukke.²¹⁴

Traditsiooniliselt kajastas volbrisündmusi Tartus 2. mail ilmunud Postimees. Sel korral alustati kehvadest ilmaoludest, mis 30. aprilli hommikul veel ürituse toimumise küsimärgi alla seadsid. Edasi kulges kõik kõrgendatud meeleolus:

Rongikäik liikus tõrwikute ja lauluga Ühiselumaja juurest läbi Lossi ja Jaani tänavate ülikooli juure, kus prof. J Kõpp päewakohase kõne pidas, tuletades kaaswõitlejatele meele nende ülesannet ja kohustust ülikooli ja meie noore riigi vastu, mille peale päid paljastaes lauldi vivat academia.

Rongikäik liikus edasi raekoja platsile, kus lauldi vivat et respublica, sealt edasi Lossi tänavat mööda, üle Toomemäe waremete alla orgu murutõnise [so tennise – M.V.] platsile, kus isamaalisi laulusid lauldi. Üliõpilasi terwitama oli tulnud Jaan Tõnisson.

Terwitaja heitis pilku endise ja praeguse üliõpilaskonna peale ja tõmbas sügawa wahekriipsu nende kahe ajajärgu wahele.

Kui endine üliõpilaskond waatas rahwa peale kõrgilt alla, siis on praegune üliõpilaskond üks lüli ja kõige tugewam lüli meie rahwast kellel seesama püüd mis teistel ja kes käib kaasas oma rahwaga, jagades temaga rõõmu ja kurbtust.

Terwitus lõppes isamaa hümniga laulmisega ja rongikäik liikus terwes koosseisus ühiselumaja ette, kus laiali mindi.

Osa rongikäigust osawõtjaid jäid ühiselumajas korraldatud omawahelisele olengule, kus rõõmsas meeleolus kuni kella 2 öösel koos wiibiti.

Halwa ilma peale waatamta tuleb rongikäiku kordaläinuks pidada, milleks kaasa aitas nii üliõpilaste kui ka suurel arwul wäljas liikuwa rahwa ülew meeleolu.²¹⁵

Allikakriitiliselt tuleb arvestada, et Postimees ei olnud kajastuses kindlasti neutraalne, vaid „oma mehi“ pigem soosiv. Samas pole mõtet kahelda sündmuse kirjelduse korrektsuses. Näeme, et rongkäigu marsruut oli kavandatust veidi teisenenud ja tublisti lühenenud. Võimalik, et selle tingis halb ilm. Nagu ikka, polnud üliõpilasorganisatsioonide rongkäik

²¹¹ Hiio, Toomas 2007 (f). Tartu Ülikooli juhtimine ja tähtsamad ametikohad 1925. a Tartu ülikooli seaduse järgi. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio, 308–314, 312.

²¹² Aru, Krista 2019. *Jaan Tõnisson – rahvajuhth ja riigivanem. 1. osa*. Tartu: Rahvusarhiiv, 497–498.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ Hugo Villi Kukke: *Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944*; Hugo Kukke – Eesti biograafiline andmebaas ISIK.

²¹⁵ Postimees, nr 114; 02.05.1923.

ainus maipidustus linnas. Lisaks oodati volbriõist noorseppade rongkäiku, 1. mail toimus nii sõjaväe kui ka kommunistide protsessioon²¹⁶ ja seltsid pidasid pidusid.²¹⁷

Võrreldes omavahel 1921. ja 1923. aastal korraldatud maipidustusi, võib täheldada formaadi püsimist ja kinnistumist. Sündmust korraldas Juhatus, kes oli selleks saanud Edustuselt selge mandaadi. Üritus viidi läbi üliõpilasorganisatsioonide toel, mis tagas osalejate piisava hulga ning pidulik-imposantse väljanägemise (ilmselt tuldi värvides, mütside ja lippudega, paikneti korrastatud ridades). Luba taotleti politseivõimudelt ning 1923. aastast kaasati partnerina ka ülikool. Meeleolu aitasid luua muusikakollektiivid. Tõrvikud kui rongkäigu kandva visuaalse komponendi organiseeris korraldaja, kuid nende eest tasumisega tekkis probleeme. Uuendusena peeti tervituskõnesid, mis lisasid nooruslikule kevadpeole isamaalis-moraliseeriva tooni. Pea paljastamine lauluks kirikuõpetaja, usuteaduste professori ja prorektor Kõpu kõne järel meenutab mõneti pühalikku kirikupalatust.

Maipidustustes nägi Edustus korraldajana kevad- ja nooruspäha, mis pidi tulevikus kaasama kogu tudengkonda. 1. mail 1923 ilmunud Üliõpilaslehe numbri juhtartiklis visandas selle idee peatoimetaja Richard Janno (1900–1942, EÜS):

Esimene mai on üleilmne kevadpäha. Ühes sellega on ta ka nooruspäha. Ei ole paremat päeva meie üliõpilaskonnal oma akadeemilise päha pühitsemiseks. Kuigi meil veel traditsioonid selleks vast puuduvad, need tekivad aegade jooksul, pea põhimõtteks olgu, et me sel päeval kõik koos kevadpäeva vastu võtma tuleme. Saagu esimene mai selleks ühendavaks jõuks kõikide üliõpilasrühmituste vahel, mille puudust meie praegu kõik tunneme. Moodustugu see selleks ülendavaks momendiks, mis ühes noorusliku elurõõmsa hõiskega kõiki meid seoks oma rahva' eluõiguse eest võitlemiseks.²¹⁸

Selles vaimus asuti 1924. aastal korraldama pidustust, senist praktikat muutes ja laiendades korraldajate ringi.

3.4. Traditsiooni lõplik kujunemine – 1924

1924. aastal alustati mairongkäigu korraldamisega varasemast märksa varem. Edustuse Juhatus algatusel peeti selleks 8. aprillil üliõpilasorganisatsioonide nõupidamine, kuhu kogunesid 15 organisatsiooni esindajad. Edasine korraldustöö delegeeriti valitud

---

²¹⁶ Postimees, nr 114; 02.05.1923.

²¹⁷ Nt: Wanemuise teater. Esmaspäeval 30. apr. kell 9 õ. Maiõhtu kirju eeskavaga. Postimees, nr 113. 30.04.1923.

²¹⁸ Üliõpilasleht, nr 6; 01.05.1923, 81.

seitsmeliikmelisele komisjonile, mis töötas välja maapidustuste täiendatud kava.²¹⁹ Kes täpselt komisjoni kuulus ja kuidas kava vormus, pole allikate nappuse tõttu teada. Ehkki korraldajate ring oli nüüdsest laiem, jäi Juhatus domineerivaks pooleks, sest kõik kirjad saadeti laiali nende nimel ja initsiatiivil.²²⁰ Üliõpilasorganisatsioonide mõju on tunda kutsel esinevast lausest „üksikud organisatsioonid kogunevad kell 9. õ[htul] oma korterite juurde“²²¹, mis muidu tunduks Edustuse poolse tarbetu ülekorraldamisena.

Võrreldes varasemate kordadega, viidi nooruse- ja kevadpüha tähistamine läbi senisest suurejoonelisemalt, laiendades pidustusi kahele päevale: tõrvikurongkäik 30. aprillil ja kevadpidu 1. mail.

Tõrvikurongkäik toimus kolmapäeval algusega kell 22. Võrreldes varasemate kordadega, koliti alguspunkt Hetseli tänavalt üliõpilasmaja eest Aia tänav 46 asunud zooloogia instituudi ette (tänapäevane zooloogia ja geoloogia instituut, Vanemuise 46). Lähtepunkti muutmise põhjusi pole teada. Küll tasub meeles pidada, et 1924. aastal oli nii üliõpilaste kui nende organisatsioonide hulk jätkuvas kasvutrendis, mis kestis 1920. aastate lõpuni. Immatrikuleeritud üliõpilaste hulk oli selleks ajaks ületanud nelja tuhande piiri ning eri tüüpi üliõpilasorganisatsioonide arv lähenes kuuekümnene.²²² Kuna korraldajad püüdsid kaasata võimalikult suurt hulka tudengeid, jäi senine lähtekoht Toomemäe nõlvadega piiratud Hetseli (Liivi) tänaval paratamatult kitsaks. Lahedamat ruumi pakkuv zooloogia õppehoone esine Aia (Vanemuise) tänaval, mida ühest küljest ääristas pinnalt tasane park, sobis kogunemiskohaks kindlasti paremini. Ka tänapäevased volbrirongkäigud algavad just sealt. Rongkäigule uue lähtekoha leidmine võis olla kaude seotud ka sellega, et üliõpilasmaja aeg Hetseli tänava hoones hakkas vältimatult läbi saama, kuna hoone anti järk-järgult Eesti riigi keskarhiivi käsutusse. Samal ajal käisid aktiivsed otsingud uue üliõpilasmaja leidmiseks. Kaaluti lausa uue hoone ehitamist, milleks loodi üliõpilasmaja ehitamise selts. Uueks üliõpilasmajaks osteti lõpuks ülikooli poolt 1925. aastal parun Nolckeni elumaja peahoone kõrval, mis aasta hiljem anti üliõpilaskonna käsutusse.²²³

---

²¹⁹ Korporatsioon Fraternitas Estica. Kirjavahetus üliõpilaskonnaga üliõpilaslehe, 1.mai, 1.detsembri pidustuste, üliõpilaspäevade, kongresside, välismaa üliõpilaste vastuvõtmise, kõnelenu, karbikorjanduste ja muus asjus, 05.02.1924–28.11.1926. Juhatus korp! Fraternitas Esticale 27.04.1924: (RA)EAA.1765.1.44, l 14.

²²⁰ „Tartu Üliõpilaskonna Juhatusel algatusel korraldatakse 30. aprillil s.a. üliõpilaskonna rongikäik 1. mai vastuvõtu puhul.“ Juhatus teadaanne 29.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 64.

²²¹ *Ibid.*

²²² Laidla, Vanamõlder 2010, 6;12; Hiio 2007 (e), 364–367.

²²³ Kikkas, Laidla 2020, 20.

Aia tänavalt liikus rongkäik Promenaadi ja Kүүüni tänavate kaudu raekoja platsile, sealt Rүүütli-Kүүütri tänavaid mööda ülikooli peahoone ette, lõppkohta Kassitoomele mindi Lossi tänava kaudu.²²⁴ Uus marsruut ei pruukinud olla senisest oluliselt pikem. Samas hõlmas see linnaruumi märksa laiemalt, kulgedes lisaks Toomemäe sopilisele ümbrusele enam kesklinna pikkadel ja sirgetel tänavalõikudel, mis võimaldas pealtvaatajatel vaatamängust paremini osa saada. Postimehe vahendusel saame aimu protsessiooni imposantsusest: „Sүүüdati tõrvikud ja hakati liikuma rohkearvulise koguna tõrvikute walgusel, ees sõjawäe muusikakoor, läbi Aia, Promenaadi ja Kүүüni tänavate raekoja ette.“²²⁵

Järgmise uuendusena oli märgatavalt suurendatud tseremoniaalsete tervituste osakaalu: igas vahepeatuses peeti kõnesid ja lauldi kindlaid salme Gaudeamusest. 1924. aastal kõneles raekoja ees Richard Janno, peale mida lauldi traditsiooniliselt „Vivat et republica“.²²⁶ Ülikooli peahoone ees tervitas pidulisi taas prorektor Johann Kõpp, millele vastusena järgnes ühislauluna „Vivat academia“.²²⁷ „Ülikooli juurest mindi muusika helide saatel Toome orgu, kus mitmed kõned peeti ja lauldi.“²²⁸ Sõna võtsid üliõpilaskonna esimees Villem Nano (1893–1965, EÜS) ning kava järgi lisaks veel „üks naiskaasvõitleja ja vanem akadeemiline tegelane“²²⁹ kelle nimed pole paraku teada. Nõ ametlike lauludena kanti seejärel ette „Eestimaa, mu isamaa“ ja „Gaudeamus“.²³⁰

Seega hakkas rongkäigule järjest enam lisanduma rahvakoosoleku elemente ja protsessiooni kestvus pikenes, kuid oma aja standardite järgi loeti üritust siiski ajaliselt lühikeseks. Nii tõdetakse juhatuse poolt üliõpilasorganisatsioonidele saadetud kirjas: „Et kõned ja peatused lühikesed saavad olema, lõpeb rongikäik enne 12 öösel.“²³¹ Postimehe vahendusel teame, et ka Toomele oli „rahwas murruna kokku kogunud, nii et Toome mägi ja org kui ühiseks elawaks pereks muutus, kus tõrvikute walgusel ainult inimeste näod walendasid. Sealt lahkudes mindi üliõpilas ühiselumaja ette, kus rongikäik lõppes kell ½ 12 öösel.“²³²

Tõrvikud tellis keemiaettevõttelt AS Helios taas kord ürituse korraldaja. Nende eest arveldati üliõpilasorganisatsioonidega ka tagantjärgi, näiteks maksis Hasmonea nende eest 720

---

²²⁴ Juhatuse teadaanne 29.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 64.

²²⁵ Postimees, nr 117; 02.05.1924.

²²⁶ Juhatuse teadaanne 29.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 64.

²²⁷ Postimees, nr 117; 02.05.1924.

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ Juhatuse korp! Fraternitas Esticale 27.04.1924: (RA)EAA.1765.1.44, l 14.

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ *Ibid.*

²³² Postimees, nr 117; 02.05.1924.

marka²³³, kuid korratusi arvete tasumisel tuli ette ka juhatusel endal. Veel 1925. aasta 21. aprillil pidi Helios meenutama, et „oma raamatuid läbivaadates leidsime, et Teie võlgnete meile juba ligi aasta aega Teile müüdnud tõrvikute eest Mk. 9630. Seda, arvatavasti unustuse tõttu tasumata jäänud summat Teile meeldetuletades, palume teda meile lähemal päeval ära saata.“²³⁴ Milline oli 1924. aastal ühe tõrviku hind, pole teada, kuid aasta hiljem küsiti 100 marka.²³⁵ Arvestades nii Hasmonea poolt tasutud summat (720) kui ka võlgnevust Heliosele, võib oletada, et ühe tõrviku hinnaks võis 1924. aastal olla 90 marka. Mis tähendaks, et võlgu oldi 107 tõrviku eest. Ilmselt ei tähista see siiski tellitud tõrvikute koguhulka, arvestades, et organiseerunud üliõpilasi võis sel ajal olla kokku umbes poolteist tuhat.²³⁶

Kõige suuremaks uuenduseks 1924. aastal oli kevadpidustuste laiendamine ka 1. maile, mil Vanemuise teatri ruumides peeti üliõpilaste kevadpidu. Vastava palvega pöörduti teatri juhatuse poole 15. aprillil.²³⁷ Ilmselt positiivse vastuse järel kooskõlastati sündmus Tartu linna politseiülemaaga, kus märgiti õhtu alguseks kell 21 ja lõpuks 03 öösel. Põgusalt peatuti ka sisul.²³⁸ Kavandatud pidu kujutas endast kontsertetendust, millele järgnes tants.²³⁹ Esinesid üliõpilaskonna segakoor, muusikalisi etteasteid tegid nii üliõpilased kui ka kutselised muusikud. Kavas olid eesti heliloojate koorilaulud (nt Miina Härma „Pidu hakkab“) ja maailmaklassika varasalve kuuluvad helitööd. Kokku jätab kava siiski kodukootud mulje. Nii esitas Verdi ooperi Macbeth Banquo (allikas Bauco – *sic!*) aaria ja Carl Blohmi komponeeritud laulu „Still wie die Nacht“ (Vaikne kui öö) „hra Th. Kanemägi“, kelleks võib pidada sõjaväelast ja EÜSi liiget Theodor Kanemäge (1897–1942), kes oli seega parimal juhul lauljana asjaarmastaja. Kontsertosale järgnenud tantsul mängiti poloneesi, reinlendrit, valssi, polkat, tangot ja teisi tollaseid seltskonnatantse.²⁴⁰

Kui tõrvikurongkäigus osalesid peamiselt üliõpilasorganisatsioonidesse kuuluvad üliõpilased, siis 1. mai piltu olid oodatud kõik tudengid (ja vilistlased), organiseerunud või mitte. Piletimüügist saadud tuluga loodeti finantseerida Edustuse muid tegemisi – üliõpilaskööki ja lugemislaua.²⁴¹ Vähemalt sellisel viisil põhjendas juhatus Tartu

---

²³³ Nt. „Siin juures Teile 720 (seitse sada kaksikümmend) marka tõrvikute eest, mis saivad 30. aprillil võetud.“ Hasmonea Üliõpilaskonna Juhatusale 08.05.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 67.

²³⁴ AS Helios Juhatusale 21.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 90.

²³⁵ Juhatuses ringkiri üliõpilasorganisatsioonidele 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 93.

²³⁶ Laidla; Vanamõlder 2010, 14.

²³⁷ „Tartu Üliõpilaskonna Juhatus palub „Vanemuise“ saali 1. mai õhtul temale tarvitada anda seal korraldatawa üliõpilasõhtu tarwis.“ Juhatus Vanemuise juhatusale 15.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 62.

²³⁸ Juhatus Tartu Linna Politsei Ülemale 26.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 63.

²³⁹ Üliõpilaskonna õhtu Vanemuises [kava] 1.V.1924: (RA) EAA.1776.1.54, l 65–66.

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ Juhatus Tartu linnavalitsusele 25.04.1924: (RA) EAA.1776.1.54, l 62a.

linnavalitusele saadetud palves vabastada pidu linna lõbustusmaksust: „Üliõpilaskonna Edustusel ja tema Juhatusel igasugune kindel sissetulek puudub ja ta oma ettevõtteid on sunnitud ülevalpidama juhuliste sissetulekute ja annetuste abil.“²⁴² Ilmselt ka seetõttu rõhutati peo kinnist iseloomu – tegemist olla akadeemilise „Üliõpilaskonna õhtuga“.²⁴³ Linna vastus pole teada, kuid hilisematel aastatel on samasisulistele palvetele vastu tulnud.²⁴⁴

1924. aasta kevadpühad on märgilised, sest edaspidi korraldati neid kuni vaadeldava perioodi lõpuni kahel päeval (rongkäik ja pidu) enam-vähem sarnasel viisil. Vanemuise peod jätkusid kuni 1937. aastani, järgmisel aastal otsustas Juhatus selle majanduslikel kaalutlustel ära jätta²⁴⁵ ning sellega traditsioon ka soikus. Loodud oli töötav formaat, mis sobis ilmselt kõigile. Ehkki Üliõpilastele mai numbris tõdeti äsja möödunud maipeo osas, et „Üliõpilaskonna maipidu ei ole veel kindlat kuju omandanud, on ju seda seni ainult 3 aastal peetud. Praegu on tegemist alles pidu traditsioonide kujundamisega...“²⁴⁶ Tulevikus soovitati kaasata veel rohkem üliõpilasi, eriti ülikooli õppejõude ning vilistlasi: „Tänavu nägime rongikäigus ainult paari väljamaalast professorit ja mõnd nooremat magistrit. Edaspidi tõmmaku rongikäik kokku terve akadeemilise Tartu. Mai pidu resp. kevade pidu ei ole oma nime väärt, kui ta kord ka auväärt hallpäid end ei sunni noorena tundma!“²⁴⁷ Ühistunnetuse edendamiseks pakuti, et „maiõöl peaks rootsi eeskujul organisatsioonide uksed kõigile küllatulejatele lahti olema. Ja seda külastamise võimalust peaks laialt tarvitama.“²⁴⁸ Torkab silma, et ehkki artikkel osundab kitsaskohtadele, ei kahelda samas ei ürituses kui sellises ega üritata formaati vaidlustada. Paljuski peenhäälestuslikud ettepanekud on suunatud juba olemasoleva praktika täiendamiseks, seda kuni peakatete küsimuseni: „valged mütsid tõrvikute suitsus on ebaloomulised – need kaks asja ikka hästi kokku ei sünni. Ka välise efekti saavutamiseks ei aita valge müts öösel palju kaasa. Harilikud peakatted oleks siin palju kasulisemad ja tänavuaastane üldine üliõpilasmütside suitsutamise müsteerium võiks edaspidi ära jääda“.²⁴⁹

---

²⁴² Juhatus Tartu linnavalitsusele 25.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 62a.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Vt nt: Tartu linnavalitsus Juhatusale 04.05.1926: (RA)EAA.1776.1.54, l 142; Tartu linnavalitsus Juhatusale 05.05.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 193; Tartu linnavalitsus Juhatusale 05.05.1930: (RA)EAA.1776.1.55, l 12.

²⁴⁵ Juhatus üliõpilasteorganisatsioonidele 23.04.1938: „Ühtlasi teatame, et Üliõpilaskonna Juhatus otsustas käesoleva aasta 1. mai balli pidamata jätta majanduslikel kaalutlustel.“ (RA)EAA.1776.1.56, l 3.

²⁴⁶ Üliõpilasteleht nr 6; 10.05.1924, 86.

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ *Ibid.*

Järgnevatel aastatel muutus maipidustuste korraldamine rutiiniks, kus erinevatele osapooltele läkitati aastast aastasse pea samas sõnastuses palveid ja kooskõlastusi. Juba 1925. aastal märgiti Tartu politseiülemale saadetud palves korraldada 30. aprilli rongkäik, et see toimub „eelmiste aastate eeskujul“.²⁵⁰ Nii ei ole magistritöö seisukohalt otstarbekas jätkata pidustuste üksikasjalikku kirjeldust aastate kaupa. Selle asemel vaatlen järgnevalt üldistavalt vaid mõningaid rongkäiguga seonduvaid aspekte.

3.5. Edustuse Juhatus pidustuste korraldajana

Kahepäevaste maipidustuste korraldamine hakkas 1920. aastate keskel toimuma järjest tihedamas Juhatus ja üliõpilasorganisatsioonide koostöös ning väljakujunenud rutiinis. Märtsi lõpus või aprilli esimesel poolel saatis Juhatus kõikidele organisatsioonidele ringkirja kutsega üliõpilasmajas peetavale ühisele nõupidamisele, kuhu igalt organisatsioonilt oodati esindajat. Koosolek toimus mõned päevad kutse saatmisest hiljem ning võis kujuneda rohkearvuliseks. Näiteks 1927. aastal saadeti kutsed 51-le adreessaadile (Lisa 5)²⁵¹, mis tähendab, et kaasata sooviti tõepoolest kõiki: lisaks eesti seltsidele ja korporatsioonidele ka maakondlikke kogusid, muid üliõpilasseltsi ja vähemusrahvaste (sakslased-venelased-juudid) organisatsioone.²⁵² Üliõpilasorganisatsioonide „maastiku“ hilisemal „korrastumisel“ (maakondlikud kogud suleti, osad korporatsioonid liitusid jms)²⁵³ kutsutute hulk vähenes.

Juhatuses koostatud koosoleku päevakord oli enamasti kahepunktiline: arutati 1. mail Vanemuises korraldatava kontsertballi ja 30. aprilli tõrvikurongkäiguga seonduvat. Kui samale ajale sattus mõni muu suurem sündmus (näiteks SELLi konverents²⁵⁴), seoti ka see aruteluga.²⁵⁵ Tegemist oli koosolekuga, kus saadi kinnitus ka ürituste kui selliste toimumise kohta, mis ei pruukinud igal aastal olla enesestmõistetav. Näiteks tekitas ajuti palju tüli üliõpilasorganisatsioonide rongkäigus paigutumise järjekorra küsimus, mille tõttu osad organisatsioonid võisid seda boikoteerida.²⁵⁶ Omaette teemaks oli mitteorganiseerunud üliõpilaste lubamine/kaasamine rongkäiku. Eriti teravalt tõstati küsimus 1926. ja 1927.

---

²⁵⁰ Juhatus Tartu Linna Politsei Ülemale 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, 1 92.

²⁵¹ Juhatuses ringkiri üliõpilasorganisatsioonidele 06.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, 1 171.

²⁵² Nt 08.04.1925 toimunud koosolekust osavõtjate nimekiri: (RA) EAA.1776.1.54, 1 97–97p.

Vt ka: Laidla; Vanamõlder, 2010. Vt ka Hiio; Orav 2007.

²⁵³ Laidla; Vanamõlder, 2010, 10–13.

²⁵⁴ SELL – Soome, Eesti, Läti ja Leedu üliõpilaste keskbüroo ehk üliõpilasesindusi ühendav organisatsioon. Vt: Tõnisson 1932, 358 jj; Kikkas, Laidla 2020, 27–30.

²⁵⁵ Nt: Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 10.04.1934: (RA)EAA.1776.1.55, 1 72.

²⁵⁶ Nt: EÜS Põhjala Juhatusle 25.04.1938: (RA)EAA.1776.1.56, 1 6.

aastal. 1926. aastal pöördus Üliõpilasleht organiseerimatute tudengite poole üleskutsega osalema volbrirongkäigul: „Ärge vahtige päält: see on t e i e rongikäik. Tulge kõik kaasa näidates seega, et nii erinevad kui oleme, oleme siiski ü k s , sest meid ühendab kõigile ühine „alma mater“ ja see sõna, mis eesti Üliõpilaskonnas ei tohi kaotada sisu: „Kaasvõitleja!“²⁵⁷ Aasta hiljem – 23. aprillil toimunud Edustuse koosolekul mindi sõnadelt tegudele kui Üliõpilaslehe peatoimetaja Vladimir Adams (1899–1992)²⁵⁸ leidis: „Seni on organiseerimatud sellest rongikäigust eemal olnud, sest neile ei ole selles vastavat väärilist kohta olnud. Tuleks asja parandada.“²⁵⁹ Järgnes pikem arutelu selle üle, kuidas rongkäigus osalejaid tuleks reastada – kas traditsiooniliselt akadeemilise vanuse ehk asutamisaasta järgi, mis oleks selge eelise andnud üliõpilasorganisatsioonidele. Alternatiivina pakkus Adams, et „üksikute üliõpilasrühmituste järjekorda määrab nende esituse suurus üliõpilaskonna Edustuses.“²⁶⁰ Ettepanek läks läbi hääletage 11:4, pärast lisati veel, et kogu rongkäigu ees sammub Edustus.²⁶¹ Niivõrd uuenduslik rongkäigu reastus võis tunduda õiglasem, kuid sellega mindi mööda kaks nädalat varem ehk 8. aprillil toimunud Juhatus poolt kokku kutsutud üliõpilasorganisatsioonide koosolekust, mis nägi ette rongkäigu korraldamise traditsioonilisel viisil.²⁶² Probleemi lahendamiseks kutsus Juhatus kokku täiendava üliõpilasorganisatsioonide koosoleku 26. aprillil,²⁶³ kus peale vaidlust „asi antakse Edustuse otsustada, kui ei teostu kokkulepe rühmade vahel.“²⁶⁴ Ilmselt kokkulepe saavutati, sest rongkäik toimus. Vajadusel kutsus Juhatus üliõpilasorganisatsioonide esindajad koosolekuks kokku enne sündmuse toimumist veelgi. Näiteks alates 1938. aastast enam maipidu Vanemuises ei korraldatud, mis kiideti samuti heaks ühisel koosolekul.²⁶⁵

Ilmselt juba esimesel koosolekul valiti üliõpilasorganisatsioonide esindajatest koosnevad toimkonnad: näiteks rongkäigu toimkond ja 1. mai pidutoimkond.²⁶⁶ Toimkondades oli umbes 5–10 organisatsiooni esindajat²⁶⁷, mis tähendab, et iga organisatsioon neis kindlasti ei osalenud. Toimkondade ülesandeks jäi koostöös Juhatuses ürituste sisuline korraldus. Vastutusrikkam ülesanne oli Vanemuise kontsertballi pidutoimkonnal, mis pidi kokku

---

²⁵⁷ Üliõpilasleht, nr 5; 27.04.1926, 82.

²⁵⁸ Vladimir Carl Moritz Aleksander Adams: Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944.

²⁵⁹ Tartu üliõpilaskonna Edustuse koosolekute protokolliraamat 1925–1928. (RA)EAA.1776.1.14, l 26.

²⁶⁰ *Ibid.*

²⁶¹ (RA)EAA.1776.1.14, l 26–27.

²⁶² Koosoleku protokoll 08.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 173–174.

²⁶³ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 23.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 176.

²⁶⁴ Organisatsioonide esindajate ühine koosolek, protokoll 26.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 181–183.

²⁶⁵ „Ühtlasi teatame, et Üliõpilaskonna Juhatus otsustas käesoleva aasta 1. mai balli pidamata jätta majanduslikel kaalutlustel.“ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 23.04.1938: (RA)EAA.1776.1.56, l 3.

²⁶⁶ Toimkondade koosolekute loend 1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 99.

²⁶⁷ *Ibid.*

panema eeskava, leidma esinejad, korraldama piletmüüki ja ilmselt tegelema ka einelauga.²⁶⁸ Toimkonnad määrasid oma kokkusaamised vastavalt vajadusele. Üliõpilaskonna juhatusele jäi ürituse laiem koordineerimine, sellega seotud suhtlus ja asjaajamine. Kui pidustuste detailid olid üldjoontes paika saanud, saatis Juhatus mõned päevad enne 30. aprilli järgmise ringkirja kõikidele üliõpilasorganisatsioonidele. Selles anti rutiinselt teada ürituste algusajad, tutvustati rongkäigu marsruuti, organisatsioonide paiknemist protsessioonis, tõrvikute müügiga seonduvat jt üksikasju.²⁶⁹ Näiteks 1932. aastal peeti vajalikuks märkida: „Kuna tänavune mairongkäik filmitakse Tartu Ülikooli 300. a. juubelifilmi tarvis, oleks soovitatav kõikide organisatsioonide osavõtt õige rohkearvuliste tõrvikutega. Tõrvikuid on müügiks Aia t. ülikoolihoone juures pool tundi enne rongikäigu algust.“²⁷⁰ Kaadrid – tõsi küll, õige pimedad – sellest rongkäigust on säilinud tänaseni.²⁷¹ Samas või eraldi teadaandes informeeriti Vanemuise peoga seonduvast, kutsudes üliõpilasorganisatsioone üles osalema pileтите müügis ja kutsete ja reklaamkuulutuste levitamisel jms.²⁷² Mõlemas teadaandes paluti organisatsioone saata üritustele korrapidajaid, kes ilmuksid varem.²⁷³

Koostöö Juhatus ja üliõpilasorganisatsioonide vahel oli niisiis tihe ja igakülgne. Ajastule iseloomulikult toimus suhtlus peamiselt kirjalikult, ametkondlik-formaalses stiilis. Juhatus nägi enda partnerina üliõpilasorganisatsiooni kui sellist (ehk selle eestseisust) – pöördumised on adresseeritud organisatsioonile ja mitte kunagi selle üksikutele liikmetele. Kui oli vaja kutsuda korrapidajaid, ei pöördutud mitte esimesel koosolekul osalenud esindajate või siis toimkondade kaudu, vaid saadeti sellekohane ametlik kiri taas kord organisatsioonide eestseisustele. Seega ei olnud koosolekule, toimkonda või korrapidajaks saadetud üliõpilasorganisatsiooni liikmel Juhatus silmis üldises suhtluses tema organisatsioonidega justkui erilist agentsust, ent rõhutati esindajate volituste olemasolu vajadust kogunemiseks

---

²⁶⁸ „Üliõpilasorganisatsioon korp! Vironia, korp! Amicitia, ENÜS Ilmatar. Organisatsioonide esitajate koosolekul 14. skp. valiti Teie organisatsiooni esitaja 1. mai pidustuste kevadpeo toimkonda. Palun saata Teie org-i esitajat neljapäeval, 16. skp. kl. 18 Üliõpilasmajja eeskava- ja kassatoimkonna ühisele koosolekule.“ Juhatus kiri 14.04.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 18.

²⁶⁹ Nt: Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 93.

²⁷⁰ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 25.04.1932: (RA)EAA.1776.1.55, l 42.

²⁷¹ Alma mater tartuensis, 1932.

²⁷² „palume organisatsioonide juhatusi selle eest hoolitseda, et pääsmeid aegsasti organisatsioonidesse levitamiseks võetakse. Mainitud kontsert-õhtust võib osa võtta harilikus riietuses, kuna SELL-konverentsist osavõtjatele välisüliõpilastele / soome, läti, leedu üliõpil./ on teatatud, et ballist osavõtta võib harilikus riietuses. Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 26.04.1933: (RA)EAA.1776.1.55, l 57; „Lgp. Üliõpilasorganisatsioon. Siinjuures saadame Teie lugupeetud organisatsioonile Üliõpilaskonna kevadpeo kuulutuse, mida palume Teie ruumidesse üles seada. Ühtlasi palume saata Teie esindajat peo kutsete järele.“ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 25.04.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 19.

²⁷³ „Ühtlasi palume Teie lugupeetud organisatsiooni saata rongikäigu korraldajaks .... Kaasvõitlejat, kellel palutakse ilmuda 30. apr. kell 8 õht. Üliõpilasmaja Juhatus tупpa juhtnõõride saamiseks.“ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 28.04.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 223.

vms.²⁷⁴ Samas vaimus teavitasid organisatsioonid Juhatusesele ka enda nimetatud esindajate nimed omakorda kirjalikult enne toimkonna kogunemist. 1934. aasta 18. aprillil informeeris korp! Vironia Juhatus, et neid esindab kassakomisjoni töös ksv! Hermann Mühlbaum (1912–1993).²⁷⁵ Protokoll kanti ka see, kui mõni toimkonna liige oli saatnud enda asemel asendaja.²⁷⁶ Kirjaliku suhtluse ametkondlik stiil peegeldub ka juhtumis 1928. aastast, mil kevadpeo 1. mai kassa- ja korra toimkonna esimees saatis Juhatusesele kirjaliku ettekirjutuse: „Üliõpilaskonna Juhatus! 1. mai s.a. kevadpeo kassa- ja korra toimkonna nimel palun korraldada peo kordaminekuks. 1) saata prefektile peo kohta teadaanne. 2) esitada linnavalitus lõbustumaksust vabast palve. 3) lasta trükkida 50–75 aukaartit.“²⁷⁷ Tasub meenutada, et nii Juhatusese, organisatsioonide esindajate kui ka komisjonide koosolekud toimusid Üliõpilasmajas ja küllap ka samades ruumides. Suure tõenäosusega tundsid korraldajad teineteist isiklikult, sest nende ring ei olnud ju kuigi suur.

Formaalne stiil oli rohkem omal kohal Juhatusese suhtluses üliõpilaskonna väliste instantsidega. Ka siin kujunes aja jookkul välja kindel rutiin ning pöördumiste sõnastus kordus. Vastavalt ülikooli seadusele, tuli Juhatusel avalike sündmuste korraldamine kooskõlastada nii ülikooliga kui ka politseiga. Järgnevalt vaatlengi lähemalt seda protseduuri.

Luba või kooskõlastust rongkäigu läbiviimiseks ja maibeoks Vanemuises küsiti iga kord politseivõimudelt – esmalt Tartu linna politseiülevalt, alates 1926. aastast Tartu-Valga prefektilt, rõhutades esimesel korral, et sündmus toimub “eelmiste aastate eeskujul.”²⁷⁸ Torkab silma, et politseile saadeti kiri alati suhteliselt hilja: 26.–29. aprillil, mis ilmselt osundab, et tegemist oli formaalsusega, kus tõrkeid ei kardetud. Teates rongkäigu toimumise kohta nimetati marsruut, peatuskohad, algus- ja eeldatav lõppaeg, Vanemuise peo puhul toodi välja selle kinnine ja akadeemiline iseloom ning ajaline kestvus (näit 21.00–05.00).²⁷⁹ Sageli saadeti teated prefektile eraldi kuupäevadel²⁸⁰, mis võib viidata komisjonide tööjärje erinevusele. Alates 1933. aastast muutusid prefektile saadetud kirjad märksa põhjalikumaks.

---

²⁷⁴ „Eeltööde algamiseks otsustas Üliõpilaskonna Juhatus kokku kutsuda üliõpilasorganisatsioonide esindajate vahelise ühise nõupidamise, missugusest osa võtma palume ka Teie lgp. Organisatsiooni volitustega esindajat.“ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 06.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 171.

²⁷⁵ Korp! Vironia Juhatusesele 19.04.1934: (RA) EAA.1776.1.55, l 73; Hermann Mühlbaum: Album Academicum Universitatis tartuensis 1918–1944.

²⁷⁶ Toimkondade koosolekute loend 1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 99.

²⁷⁷ Juhatus Ramm Juhatusesele 25.04.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 218.

²⁷⁸ Juhatus Tartu-Valga Politsei Prefektile 26.04.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 136.

²⁷⁹ Nt: Juhatus Tartu-Valga Prefektile 28.04.1933: (RA)EAA.1776.1.55, l 59.

²⁸⁰ Nt: Juhatus Tartu-Valga Prefektile rongkäigu osas 28.04.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 24; Juhatus Tartu-Valga Prefektile kevadpeo osas 28.04.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 25.

Rongkäigu teates toodi nüüdsest nimeliselt ära kõnelejad, eraldi toodi välja rongkäigu eest vastutav üliõpilane koos tema koduse aadressiga (Lisa 6).²⁸¹ Samamoodi nimetati vastutav isik Vanemuise balli teates ning ka peo kava.²⁸² Sõnastuse järgi ei olnud otseselt tegemist palvega sündmuse lubamiseks, ehkki ilmselt võinuks prefekt selle läbiviimise vajadusel ka keelata.

1934. aasta 12. märtsi riigipöörde käigus kuulutas kaitsevägede ülemjuhatajaks määratud Johan Laidoner välja kaitseisukorra, keelustades muu hulgas ka poliitilised kogunemised ja rongkäigud.²⁸³ Üliõpilaste kevadpühaste suhtuti teisiti ja takistusi sellele „vaikival ajastul“ (1934–1938) ega ka hiljem ei tehtud. Teadaanded prefektile esitati juba 1933. aastal kasutusele võetud vormis kuni 1940. aastani. 1934. aastal võib küll täheldada teatud närvilisust, kui juba 25. aprillil (vähem kui kaks kuud pärast riigipööret) saadetud austavas pöördumises erandlikult otsesõnu luba küsiti. Et selleks ajaks polnud veel kõnelejate ja korra eest vastutajate nimed teada, lubati need saata hiljem²⁸⁴, mis toimus kahe päeva pärast (27.04). Teiste seas kõneles mag. Gustav Ränk.²⁸⁵

Teise olulise instantsina kooskõlastati kevadpidustuse toimumine Tartu ülikooliga. Nagu eelpool öeldud, siis 1921. aastal veel ülikool sündmuse juures mingit aktiivset rolli ei mänginud. Alles alates 1923. aastast tervitas peahoone ees tudengeid ülikooli esindaja ja traditsioon püsis ka edaspidi. 1924. aastal sooviti, et rohkem õppejõude võtaks rongkäigust osa, mis räägib soovist põimida tudengite üritusse enam ka ülikooli töötajaid. Seda väljendati ka 1925. aastal saadetud kirjas.²⁸⁶ Sarnaselt suhtlusele prefektiga, 1920. ja 1930. aastate alguses ülikooli valitsust pigem rutiinselt informeeriti toimuvast, kui küsiti selle korraldamiseks luba.²⁸⁷

Suhtluses ülikooliga toimusid muutused 1934. aastal, mil Juhatus poolt saadetud tavapärasele teavitusele vastas rektor isiklikult, andes loa tõrvikurongkäigu korraldamiseks „kirjas nimetatud kava kohaselt ja Ülikooli Seaduse prg. 93-s mainitud tingimusi silmas

---

²⁸¹ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 28.04.1933: (RA)EAA.1776.1.55, l 58.

²⁸² „Tähendatud kevad-pidu eest vastutajaks on üliõpilane Hans Kippar, aadress Lihaturg 7. Tartu. Lisa: pidu kava.“ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 28.04.1933: (RA)EAA.1776.1.55, l 59.

²⁸³ Sauna 2010, 29.

²⁸⁴ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 25.04.1934: (RA)EAA.1776.1.55, l 74.

²⁸⁵ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 27.04.1934: (RA)EAA.1776.1.55, l 79.

²⁸⁶ Tartu Ülikooli Valitsusele. Saadame siinjuures üliõpilaskonna Juhatus poolt 1. mai vastuvõtmise puhul korraldatava akadeemilise rongikäigu kava. Ühtlasi loodame, et ülikooli õppejõud austavad oma rohke osavõtuga ühist akadeemilist rongikäiku. Juhatus Tartu Ülikooli Valitsusele 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 95.

²⁸⁷ Juhatus Tartu Ülikooli Valitsusele 27.04.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 221.

pidades“.²⁸⁸ Vahemikus 1925–1937 kehtinud Eesti Vabariigi Tartu ülikooli seaduse nimetatud punkt andis rektorile õiguse lubada üliõpilaste koosolekuid ja avalikke pidustusi.²⁸⁹ Edaspidi muutus kooskõlastamine ülikooliga mitmeastmeliseks: esmalt saatis Juhatus palve (koos marsruudiga) rektorile²⁹⁰, kellelt saadud luba edastati koos kavaga ülikooli valitsusele²⁹¹ ja oodati siis viimase kinnitust.²⁹² 1937. aastal vastu võetud uus ülikooliseadus andis rongkäikude korraldamise lubamise üle otsustamise üliõpilaskonna kuraatorile.²⁹³ Uus kord tekitas segadust ja nii saatis Juhatus 1938. aastal esmalt palve „lahke loa“ saamiseks rektorile²⁹⁴, kust see suunati kuraatorile, kes palve kinnitas.²⁹⁵ Selle põhjal teavitati seejärel ülikooli valitsust.²⁹⁶

Nagu eeltoodust näha, siis 1920. aastatel veel pelga formaalsusena tundunud kooskõlastusring prefekti ja ülikooliga muutus alates 1933./1934. aastatest märksa kontrollivamaks (täpne kava, nimed) ja bürokraatlikumaks. Üldise kontrolli suurenemist üliõpilaskonna üle peegeldab ka 1937. aastal prefektilt palutud luba „üliõpilasorganisatsioonide esindajate ühiseks koosolekuks 8. aprillil 1937. a. kell 19 üliõpilasmajas, Ülikooli tän. 46. Koosolek on kokku kutsutud Tartu Üliõpilaskonna aj. juhatus poolt Üliõpilaskonna 1. mai pidustuste asjus. Koosoleku eest vastutab Üliõpilaskonna aj. juhatus abiesimees Valter Koppermann, elukoht Botaanika 10-4.“²⁹⁷ Võimalik, et tegemist oli Juhatus ülipüüdlikkusest tuleneva ühekordse palvega, sest teisi säilinud pole. Samas peegeldab ka see dokument ajastu vaimu, mil Juhatus tõttas igaks

---

²⁸⁸ Rektor Juhatusale 28.04.1934: (RA)EAA.1776.1.55, l 82.

²⁸⁹ „Üliõpilaste koosolekuteks ülikooli ruumides läheb tarvis rektori luba, samuti kõigiks üliõpilaste poolt korraldatud avalikkudeks pidustusteks ning rongikäikudeks, mis ühtlasi, nagu muudki koosolekud väljaspool ülikooli, sellekohaste üldiste määruste ja seaduste alla käivad.“ Riigi Teataja, nr 122/123, 21.07.1925, lk 849.

²⁹⁰ „Seega palume luba korraldada Üliõpilaskonna traditsioonilist tõrvikurongikäiku 30. aprillil õhtul.“ Juhatus rektorile 25.04.1935: (RA)EAA.1776.1.55, l 108

²⁹¹ „Teatame, et Üliõpilaskond korraldab Ülikooli Rektori loal Üliõpilaskonna tõrvikurongikäigu teisipäeval, 30. aprillil õhtul kell 21.15.“ Juhatus Ülikooli Valitsusele 15.04.1935: (RA) EAA.1776.1.55, l 111.

²⁹² „Vastuseks kirjale 25. apr. s.a. Nr. 280 teatame, et Üliõpilaskonnale on lubatud korraldada tõrvikurongikäiku 30. apr., algusega kell 21.15 Aia tän. 46 ja kirjas esitatud kavas.“ Ülikooli Valitsus Juhatusale 28.04.1935: (RA)EAA.1776.1.55, l 112.

²⁹³ „108. Üliõpilaste koosolekuteks ülikooli ruumides on tarvis rektori luba. Üliõpilaste poolt korraldatavaiks avalikeks pidustusteks ja rongkäikudeks on tarvilik üliõpilaskonna kuraatori nõusolek, kusjuures need rongkäigud ja pidustused, nagu muudkui koosolekud väljaspool ülikooli, alluvad sellekohastele üldistele seadustele ja määrustele.“ Riigi Teataja, nr 78. 01.10.1937, lk 1473.

²⁹⁴ Juhatus rektorile 22.04.1938: (RA)EAA.1776.1.56, l 2.

²⁹⁵ Üliõpilaskonna kuraator Juhatusale 25.04.1938: (RA)EAA.1776.1.56, l 4.

²⁹⁶ „Vastuseks kirjale 22. apr. s.a. nr. 336, mille E.V.Tartu Ülikooli rektor allakirjutanule edasi saatis, teatan, et olen nõus traditsioonilise tõrvikurongikäigu korraldamisega 30. apr. õhtul s.a. Alus: Ü. S. prg 108.“ Üliõpilaskonna kuraator Juhatusale 25.04.1938: (RA) EAA.1776.1.56, l 4.

²⁹⁷ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 07.04.1937: (RA)EAA.1776.1.55, l 159.

juhuks kooskõlastama prefektiga ka ülikoolisest koosolekut, milleks ülikooli seaduse alusel mingit vajadust polnud.

Maipidustustega kaasneva rutiinse korrespondentsi juurde kuulus ka suhtlus linnavalitsusega Vanemuise piduõhtu lõbustumaksust vabastamise osas. Tegemist oli kohaliku maksuga, mida koguti avalike pidudele ja ettekannetele seatud piletihinnalt, kus lisaks lõbustumaksule (20% hinnast) võeti osa (2%) ka Punase risti ja kultuurkapitali rahastamiseks.²⁹⁸ Pääsemaks lõbustumaksust, rõhutas Juhatus Vanemuise peo kinnist olemust – akadeemilise kogukonna peo näol ei olevat tegemist avaliku sündmusega.²⁹⁹ Järjepidevalt rõhutati üliõpilaskonna kehva majanduslikku baasi, mida peo piletitest saadud tulu aitas täita või toodi välja peo vähene kasumlikkus, millelt mingit tulu niikuinii ei tõusnud.³⁰⁰ Sisuliselt identne kirjavahetus Juhatus ja linna vahel kordus aastast aastasse kuni perioodi lõpuni ning vabastus maksust ka üldjuhul saadi. Punase risti komponent tuli üliõpilaskonnal siiski tasuda.³⁰¹

Linnaga suhtlusel lisandus alates 1936. aastast uue dimensioonina linnapea isik. Aastatel 1934–1939 oli Tartu linnapea kindral Aleksander Tõnisson (1875–1941), kelle ülesanne oli ellu viia president Pätsi poliitikat. On mõistetav, et imposantse ja äkilise iseloomuga sõjaväelasega sooviti hästi läbi saada, milleks hakatigi ka talle isiklikult saatma teavitusi maipidustustest. Juhatusel oli „au teatada kõrgesti austatud härra Linnapea A. Tõnissonile“ rongkäigu marsruudist ning sellest, et raekoja ees peetakse kõne.³⁰² Ei peetud paljaks rõhutada Tõnissoni sõjaväelist auastet: „kõrgesti austatud härra Linnapea Kindral A. Tõnisson“. ³⁰³ Võimalik, et sel viisil loodeti signaliseerida ootust vastutervituseks. Igal juhul on äärmiselt kõnekas, et mitte kellelegi teisele ei saanud Juhatus rutiinselt personaalset teavitust – nii prefekti kui rektorile kirjutades adresseeriti üksnes institutsiooni poole. Küllap inertsi saadeti personaalne kiri ka 1940. aastal Tõnissoni mantlipärijale, linnapea Robert Sinkale (1894–1970).³⁰⁴

Peoõhtu korraldamiseks Vanemuises oli tarvis teatrilt rentida ruume, mis lepiti kokku kas informaalselt või pigem ei esinenud koostöös erilisi probleeme – pidu peeti aastast aastasse

---

²⁹⁸ Uus korraldus lõbustumaksu võtmise kohta Tartumaal. Postimees, nr 231. 01.09.1925.

²⁹⁹ Nt: Juhatus Tartu linnavalitsusele 27.04.1926: (RA)EAA.1776.1.54, l 134.

³⁰⁰ Nt: Juhatus Tartu linnavalitsuse maksuosakonnale 29.04.1930: (RA)EAA.1776.1.55, l 136.

³⁰¹ „Teie poolt l. mail s.a. Wanemuises korraldatud kinnist kontserti linna lõbustumaksust wabastada, kuna Punase Risti maks linnakassasse ära tasuda tuleb.“ Tartu linnavalitsus Juhatusesele 04.05.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 103.

³⁰² Juhatus Tartu linnapeale 28.04.1936: (RA)EAA.1776.1.55, l 135.

³⁰³ Juhatus Tartu linnapeale 26.04.1938: (RA)EAA.1776.1.56, l 8.

³⁰⁴ Juhatus Tartu linnapeale 27.04.1940: (RA)EAA.1776.1.56, l 135.

samas kohas. Mõnel korral tekkis küll tõrkeid, näiteks kui teatris peeti samal päeval etendusi. Siis pidi Juhatus eraldi rõhutama juba välja kujunenud traditsioone, et ka pidu samale päevale mahuks: „Üliõpilaskonna kontsert-balli on korraldatud senini iga aasta I. mail ja I. detsembril, millised päevad on aastate jooksul kujunenud Üliõpilaskonna pühaks.“³⁰⁵ Enam probleeme esines ruumi rendiga – küll leidis Juhatus selle liiga kalli olevat ja palus teha üliõpilaskonnale hinnaalandust summani „nagu see oli möödunud aastal“³⁰⁶, või pidi Vanemuine tagantjärgi tuletama meelde selle tasumist.³⁰⁷ 1930. aastal oli Juhatus ja Vanemuise koostöö tõsisema küsimärgi all, sest veel 29. aprillil kutsus Juhatus taas kokku üliõpilasorganisatsioonide esindajad arutama ettepanekut „1. mail Vanemuises kavatsatud kevadpidu korraldada Üliõpilasmajas.“³⁰⁸ Ilmselt peeti pidu siiski lõpuks Vanemuises. Vahemikus 1935–1937 saadeti ka teadaanded Eesti Autorikaitse Ühingule Vanemuise ballil kõlanud eesti autorite loomingus osas, lisades kirjale ürituse kava.³⁰⁹

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et säilinud arhiivimaterjalide järgi otsustades oli nii tõrvikurongkäik kui maipidu Vanemuises lodusalt korraldatud, kuid muutus ajapikku järjest bürookraatlikumaks. Lisandusid uued instantsid ning võimud üritasid järjest enam korraldust kontrollida.

3.6. Rongkäigu marsruut ja elemendid

1924. aastal valitud rongkäigu marsruut jäi sellisena üldjoontes püsima kuni 1940. aastani (Lisa 7). Stardipaik zooloogia instituudi eest Aia 46 püsis muutumatuks³¹⁰, ajuti teiseses lõpp-punkt, millest tulenevalt varieerus veidi ka teekond. Stardipaika nimetati zooloogia muuseumiks³¹¹, kuid tihti ka „uueks Ülikoolihooneks“.³¹² Hoone valmis küll juba 1914. aastal, kuid ülikool sai selle enda käsutusse peale Vabadussõja lõppu, matemaatika-

³⁰⁵ Juhatus Vanemuise eestseisusele 21.04.1926: (RA)EAA.1776.1.54, l 131.

³⁰⁶ Juhatus Vanemuise Seltsi juhatusel 15.04.1936: (RA)EAA.1776.1.55, l 132.

³⁰⁷ „Teie ei ole „Vanemuisele“ 1. mail saali käsitamise tasu veel mitte ära õiendanud, vaatamata mitmekordse meeletuletuse peale. Palume seda võimalikult lähematel päevadel teha.“ 04.06.1925: Vanemuine Juhatusel 04.06.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 104.

³⁰⁸ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 25.04.1930: (RA)EAA.1776.1.55, l 11.

³⁰⁹ Juhatus teadaanne Autorikaitse Ühingu juhatusel eesti helitööde esitamisest Vanemuises 04.05.1935: (RA)EAA.1776.1.55, l 122.

³¹⁰ 1927. aastal märgiti stardipaigaks Aia 44, kuid see võib olla ka viga.

³¹¹ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 93.

³¹² Nt: Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 28.04.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 223; Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 25.04.1929: (RA)EAA.1776.1.54, l 251; Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 26.04.1930: (RA)EAA.1776.1.55, l 2; Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 27.04.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 21.

loodusteaduskonna põhiosa ja sellega seotud muuseumid paigutati sinna 1921. aastal. Tuleb arvestada ka seda, et keiserlikult ülikoolilt saadi päranduseks piisaval hulgal valdavalt 19. sajandist pärinevaid õppehooneid³¹³, mistõttu 1920. aastate esimeses pooles suuremat ehitustegevust ülikoolil polnud tarvis ette võtta. Nii sobis nimetus „uus“ 20. sajandi alguses rajatud ja alles hiljuti ülikooli bilanssi läinud majale igati.

Protsessioon lõppes 1920. aastatel enamasti ülikooli peahoonest vaadatuna teisel pool Toomemäge – valdavalt Kassitoome orus või toomkiriku tornide ees siiani asuval tenniseväljakul (1923; 1927). Viimane ei meeldinud aga platsi kasutajale, Eesti Akadeemilisele Spordi Klubile, sest rongkäigu järel tuli tenniseväljakud suurte kuludega uuesti üles seada. Veel päev enne rongkäigu toimumist (29.04.1927) saatis klubi üliõpilaskonna juhatusele kirja lootuses, et marsruuti viimasel hetkel veel muudetakse.³¹⁴ Juhatuse vastus pole teada ning ka Postimehes avaldatud kirjeldusest pole võimalik rongkäigu lõpp-punkti üheselt välja lugeda: „Rahwamurd suureneb. Toom täitub. Iseäranis aga tenniseplatside ja waremete juures on palju, sest seal awaneb ilus wäljawaade. All orus walgus ja noored, ülewal wanemad ning hämaruses paistawad ainult mitmetuhande inimese walged näod ning waremed müstilises walguses.“³¹⁵

1930. aastatel lõppesid rongkäigud aga valdavalt Toomemäest vanalinna poole jäävatel väljakutel – Politsei platsil / Lihaturul või siis Raekoja platsil / Suurel turul (Lisa 7). Linnaväljakuid Kassitoomele eelistama sundis ilm: „Kui ilm aga vihmane on, siis lõpetatakse rongikäik politsei platsil / Ülikooli eest Gildi tn. kaudu politsei platsile.“³¹⁶ Nagu 1923. aastalgi, püüti niisiis halva ilmaga rongkäiku lühendada, kuid ilmselt tuleb arvestada, et loodusliku pinnasega Kassitoome org muutus vihmast sadade rongkäiguliste jalge all kiiresti väga poriseks. Võimalik, et just sel põhjusel püüti 1920. aastatel lõpp-punkti viia kindlama pinnasega tenniseväljakutele.

Nagu eelpool toodud, siis püüdis Edustus kaasata võimalikult suurt hulka tudengeid: kutsed saadeti kõikidele üliõpilasorganisatsioonidele. Ehkki see tekitas ajuti tüli ja segadust, näiteks kas ja millisel kujul kaasata organiseerumatud üliõpilased (vt eelpool), näis eesmärk siiski

---

³¹³ Piirimäe 2007 (b), 304-305.

³¹⁴ „Teatavasti on Teil kavatsus üliõpilaskonna rongikäiku 1. mai vastuvõtmisel lõpetada Toome orus asuvate lawn-tennise platsidel. Et aga klubi platsid mängimiseks korda on seadnud, siis ei pea meie seda võimalikuks, sest uuesti korraldamine on seotud suurte kuludega. Lootma jäädes, et Teie ettenähtud kava veel muudate.“ Eesti Akadeemiline Spordi Klubi Juhatusele 29.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 184.

³¹⁵ Postimees, nr 117; 02.05.1927.

³¹⁶ Juhatuse Tartu-Valga Prefektile 28.04.1933. (RA)EAA.1776.1.55, l 58; Juhatuse Tartu Ülikooli Rektorige 25.04.1935: (RA)EAA.1776.1.55, l 108; „Rongkäigu lõppkoht on praegu lahtine, millest aga teatatakse hiljem.“ Juhatuse üliõpilasorganisatsioonidele, 23.04.1936. (RA)EAA.1776.1.55, l 133.

saavutatud – sõdadevahelist volbrirongkäiku kirjeldati ajakirjanduses massiüritusena, märksõnadeks „tuledemeri“,³¹⁷ „mitmesajapealine üliõpilaste rongkäik“³¹⁸, „tänavate pikkune tulemeri kujutas enesest ikka edasirühkiwat põlwe“³¹⁹, 1939. aastal hinnati osalejateks kuni 2000 akadeemilist kodanikku.³²⁰ Üliõpilastele lisandus arvukalt pealtvaatajaid, kes aegsasti rongkäiku tunnistama kogunesid. Õhtupimeduses toimub tõrvikurongkäik oli tõeliselt efektne sündmus, mida tunnistas terve linn ja saabunud külalised. Rongkäik liikus, neli inimest reas³²¹, äärmised kandsid tõrvikuid.³²² Lõpp-punkti jõudes kuhjati tõrvikud üheks suureks lõkkeks³²³, mille ümber koguneti kõnesid pidama ja laulma.

---

³¹⁷ Meeleolurikas kewadpüha. Postimees, nr 118; 02.05.1931.

³¹⁸ Üliõpilaste terwitus kewadele. Postimees, nr 117; 02.05.1930.

³¹⁹ Laula ja hõiska, sest kewade on käes. Postimees, nr 118; 02.05.1928.

³²⁰ Üliõpilasleht, nr 4; 31.05.1939, 77.

³²¹ Organisatsioonide esindajate ühine koosolek, protokoll 26.04.1927: (RA)EAA.1776.1.54, l 183.

³²² Alma mater tartuensis, 1932.

³²³ „Rongikäik hakkab liikuma 21.30, peatub Raekoja ja ülikooli ees ning lõpeb Toomeorus tõrvikute põletamisega.“ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele ...04.1932: (RA)EAA.1776.1.55, l 42.

4. Avalikud pidustused keiserlikus ülikoolis 19. sajandil

Mitmed 1920. aastal juurutatud volbritaditsiooni elemendid (rongkäik, tõrvikud, ülikooli tervitamine) pärinevad varasemast ajast. Peatükk annab ülevaate, kuidas tähistati volbrit 19. sajandil baltisaksa korporantide hulgas. Lisaks käsitlet, milliseid teisi avalikke sündmusi üliõpilased korraldasid ning kuidas need on mõjutanud 1920.–1930. aastate volbritaditsioone.

19. sajandil olid avalike tseremoniaalsete sündmustena käsitletavat pidustused ja muud sündmused, mis kaasasid üliõpilasi organisatsioonideülevalt ja millest oli võimalik ka laiemalt osa saada. Seetõttu jäävad magistritöös vaatluse alt välja üliõpilasorganisatsioonide peamised pidustused – kommersid. Kuigi ka need sisaldasid avalikke tseremoniaalseid elemente (näiteks rongkäik või kommersisõit peopaika), oli siiski tegemist eraviisiliste sündmustega eraldatud kohas.

Keiserlikus ülikoolis tähistati avalike tseremooniatega järgmisi sündmusi või tähtpäevi:

- ülikooli aastapäevad: nn buršipüha 21. aprillil, mitteametlik aastapäev, mida seostati esimese üliõpilase immatrikuleerimisega 1802. aastal
- ülikooli ametlik aastapäev 12. detsembril
- volber ehk maituli
- tervitusrongkäigud ehk *vivat*
- matused

4.1. Ülikooli aastapäevad

21. aprilli tähistamisest võttis 19. sajandil osa pea kogu tudengkond. Organisatsioonid osalesid suurtes koosseisudes, näiteks Curonia konvent tegi oma liikmetele osalemise kohustuslikuks.³²⁴ 21. aprill oli üliõpilaste üleüldine püha: „Alates vanimast ajast toimus sel päeval rahvaste kommerss Toomel, kuhu igal buršil oli võimalus tulla, kui tõi mõned pudelid paelte küljes rippuvaid veine kaasa. Alates 1820. aastast, mil rektor keelas kommersi pidamise ülikooli territooriumil, koliti kommerss Raadi mõisa parki.“³²⁵ 1825. aastal üritasid

---

³²⁴ Becker 1933, 134.

³²⁵ Ein allgemeines Fest der Dorpater Studentenwelt war der Stiftungstag der Universität unter dem Datum der am 21. April 1802 erfolgten Immatriculation des ersten Studenten. Seit ältester Zeit fand an diesem Tage ein Völkerkommers im heutigen Sinne auf dem Dom statt, zu dem jeder Bursch Zutritt hatte und einige Flaschen

kartellis olevad Estonia, Livonia ja Fraternitas Rigensis kommerssi uuesti „vana kombe kohaselt“ (*nach alter Sitte*)³²⁶ Toomel tähistada ja sellest ajast peale näib traditsioon olevat jätkunud.

21. aprilli pärastlõunal kogunesid kõik üliõpilasorganisatsioonid toomkiriku varemete juures. Kõik väljakutsed ja varasemad tüliasjad olid selleks päevaks edasi lükatud ja peatatud, et meelolu hoida. Lauluga „Gaudeamus igitur“ liikus rongkäik Toomelt alla ülikooli juurde (mööda raamatukogu tänavat – Bibliothek Strasse³²⁷), kus laulud salmi „Vivat academia“. Ülikooli juhtkonna poolt vastu tervitamas ei näi kedagi olevat. Edasi mindi linnast välja – kas Raadi mõisaparki, Tähtverre või mõnda linnasarase tagusesse võõrastemajja kommerssi pidama. Saabuva pimedusega kogunesid tagasipöörduvad grupid veel kord raekoja platsil, kus jätkus üldine tähistamine (*Kneiperei*) kuni varaste hommikutundideni, mis tõi kaasa hulgaliselt tüliasju.³²⁸

Kraaklemine raekoja platsil häiris ka ülikooli juhtkonda. Taoline pidustuste lõpetamise komme keelati ülikooli poolt 1834. aastal ära³²⁹, ehkki näiteks Curonia liikmed seda korraldust veel mitmel järgneval aastal eirasid, liikudes rivis linna tagasi ja võttes vana kombe kohaselt sisse koha raekoja platsil.³³⁰ 1835. aastal soovitas ülikooli senat üliõpilasorganisatsioonidel ülikooli aastapäeva tähistada linnast võimalikult kaugel ning kogunemine raekoja platsil keelati kõige rangemalt ära. Sellest hoolimata kogunesid kuramaalased taas raekoja platsi, mis rektorit väga vihastas.³³¹ 1836. aastal lubati 21. aprilli tähistada üksnes juhul, kui igast organisatsioonist vastutavad isikud leitakse, kes peavad tagama korra. Kuna kuramaalased taaskord raekoja platsile kogunesid, relegeeriti nende esindajad hiljem.³³² 1837. aastal keelati ära terve pidustus linna sees – rektor nõudis, et seda peetaks üksnes linnast väljas ja ilma igasuguste ekstsessideta.³³³ Selle vastu protestisid

---

Wein, an Bändern herabhängend, mitbringen musste. Erst seit dem Jahre 1820, als der Rector die Feier auf Universitätsgrund nicht mehr gestatten konnte, wurde der Commers in den Rathshofschen Park verlegt. Stillmark; Gernet 1893, 56.

³²⁶ Stillmark; Gernet 1893, 74.

³²⁷ Charte der Kaiserlichen Stadt Dorpat, 1837. Tartu Linnavalitsus. Карты и планы города Юрьева 1923. (RA)EAA.2623.1.2049 l 44.

³²⁸ Vrdl: „Um 2 uhr hatten sich alle Landsmannschaften auf dem Dom versammelt; alsdann zog eine Corporation nach der andern unter dem Liede „Gaudeamus“ von Dom herab, mit dem vers „Vivat Academia“ vor das Universitätsgebäude, und dann zur Stadt hinaus, gewöhnlich nach Teshelfer. Um 8 Uhr pflegten sich gewöhnlich die Coprorationen auf dem Markte wieder zusammen uz einer Völckerschmorung; dass bei solchen Gelegenheiten unzählige Skandäler gereiffen wurden, ist selbstverständlich. Becker 1933, 134.

³²⁹ Stillmark; Gernet 1893, 56.

³³⁰ Becker 1933, 95.

³³¹ *Ibid.* 98.

³³² *Ibid.* 101.

³³³ *Ibid.*

buršid „piduliku leinarongkäigu“ korraldamisega: haudvaikuses liikus umbes 150 buršist koosnev rongkäik Toomelt alla ülikoolihoone juurde, mille ees kanti nn pristavit ehk leinasaua. Seal lauldi leinalaulu vormis pilalaulu, murti leinasau pooleks ja asetati selle tükid ülikooli lävele. Seejärel hajus „leinarong“ vaikselt laiali.³³⁴ Ülikool vastas kartserisse panemisega ja 21. aprilli lõpliku keelamisega ja seda ei tähistatud kümnekond aastat. Samuti keelati (1838) komitaadid ja *vivat*-rongkäigud, lubatud olid vaid lühikesed matuserongkäigud.³³⁵

Alles 1847. või 1848. aastal soojendati 21. aprilli kui üldise buršipeo tähistamine uuesti üles, mida ülikooli juhtkond vaikimisi lubas.³³⁶ Spontaanselt koguneti suurte gruppidega (organisatsiooniti) Toomele vana püha tähistama, kus lauldi ja seejärel siirduti tähistama linnast välja Novumi kõrtsi Riia maantee ääres.³³⁷ Seega tähistati esmalt Toomel ehk ülikooli territooriumil, mindi läbi linna ja seejärel siirduti linnast välja – nii Novum kui ka Raadi mõis paiknesid administratiivselt linnast väljas.³³⁸ Tegemist oli improviseeritud üritusega. Sellest ajast peale peeti Toomel taas 21. aprillil püha, kuid mitte kommerssi. Kumbestik veidi muutus ja lisandusid uued ruumielemendid – vahepeal rajatud Inglise- (1836–38) ja Kuradisild (1844). Koguneti korporatsioonide kaupa rivikorras Toomele, parimad lauljad kõige ees. Seejärel liiguti Toome alleedel, jagunedes kaheks võrdseks hulgaks – üks osa läks hiljuti rajatud Inglise-, teine Kuradisillale, kust siis vaheldumisi teineteisele lauldi (*Wechselsang*). Sellega oli pidu läbi ja rahvas läks linna kõrtsidesse laiali.³³⁹

Ülikooli 50. juubelil tähistati 21. aprilli üle pika aja jälle ametlikult. Peale kogunemise Toomele oli põhiorõhk suurejoonelisel nn rahvastekommerssil Keeril (Nõo vald), kus lisaks buršidele olid kohal ka ülikooli professorid ja vilistlased.³⁴⁰ 1855. aasta *Ch/C!* legaliseerimisstatuudiga kiideti heaks ka 21. aprill kui buršipidu, mida nimetati „esimese tudengi immatrikuleerimiskuupäevaks“.³⁴¹ Siis hakkas kinnistuma 21. aprilli pühitsemise

---

³³⁴ Stillmark; Gernet 1893, 117; Becker 1933, 101.

³³⁵ Becker 1933, 102; 135.

³³⁶ Fehre 1898, 98–99.

³³⁷ *Ibid.*, praegune aadress Riia 93.

³³⁸ (RA)EAA.2623.1.2049 l 44.

³³⁹ Stillmark; Gernet 1893, 182.

³⁴⁰ „Ph Schmidt: D. 21. April wurde zum ersten Mal 1852 gefeiert u. v. Dann an wurde die Feier üblich geworden zu sein.“ Korporatsioon Estonia. Üliõpilas- ja korporatsioonide elu käsitlevad vilistlaste kirjad 1850–1860. aastate kohta. EAA.1843.1.297, l 15p; „O. Hoffmann: Der 21 April wurde nicht gefeiert, nur 1852 das Jubiläum mit einem Moustre-Commerz aller Corporationen in Kirmmäggi, bei schlechtesten Frühjahrswegen.“ EAA.1843.1.297. Vrdl: Stillmark; Gernet 1893, 183; Pezold, Leopold von. Varipilte Tallinna minevikust. – *Mälestusi Tartu ülikoolist 17.–19. sajand*. Koost Sergei Issakov. Tallinn, Eesti Raamat 1986, 181–191, 183–186.

³⁴¹ Becker 1933, 227.

varasemast veidi teistsugune kombestik, milleks sai organisatsioonide ühisjooming (*internationale Kneiperei*), kus olid esindatud nii ühisrongkäigus ülikooli tervitamine, Toomel laulmine kui ka järgnev kommerss. Lehvivate lippudega koguneti nüüd esmalt ülikooli ette, kõige ees kandis *Ch!C!* presideeriv korporatsioon akadeemialippu (*Academia-Fahne*), seejärel teised organisatsiooni akadeemilise vanuse järjestuses. *Ch!C!* esimees pidas tervituskõne, millele järgnesid ovatsioonid ja elagu-hüüd (*vivat*) ülikoolile. Pole märki, et ülikooli juhtkond tudengeid tervitama oleks tulnud. Edasi liiguti mäkke toomkiriku varemete juurde, kus lauldi koorilaule – vana *Burschenschaft*’ide aegne „Wir hatten gebauet“³⁴² ei tohtinud iial puududa. Sealt mindi Inglisillale (sildadele?), kus algasid vaheldumisi laulmine, seejärel suunduti pikas rivis Novumisse, kus peeti ühiselt kommerssi.³⁴³ Kogu protsessiooni jälgisid linlased. 1870. aastatel ei saadud alati 21. aprilli tähistada ülikooli juhtkonna keelu tõttu. Kui ühiskommerssi ei toimunud, pidasid organisatsioonid seda eraldi. 1882. aastal jäi Novumi pidustused ära, sest tähistamine oli muutunud liialt räuskavaks.³⁴⁴

12. detsember oli ülikooli ametlik aastapäev, mida tähistati ja korraldati ülikooli initsiatiivil, kuid sellest sai osa ka tudengkond.³⁴⁵ Kirjanduses rõhutatakse korduvalt, et tähtpäeva iseloom oli seetõttu sootuks erinev 21. aprillist, seisnedes peaaesjalikult pidulikus aktuses ja sellele järgnenud seltskondlikus koosviibimises või ballis. Näiteks 12. detsembri 1852 ametlik korraldamine kuraator Gustav von Craffströmi (1784–1854) eestvedamisel ja koostöös veel illegaalse *Ch!C!*-ga, mis loob selleks vastava pidukomisjoni. Juubeli puhul korraldati rongkäik, kus osalesid nii tudengid kui õppejõud, seejärel suunduti aulasse aktusele. Õhtul korraldasid tudengid tõrvikurongkäigu, millele järgnes ball ülikooli aulas.³⁴⁶ Pidustused õnnestusid ja kuraator nägi *Ch!C!*-s edaspidi partnerit ürituste korraldamises. Eeskirjad üliõpilastele vaadati üle ja lubati edaspidi ka 21. aprilli tähistamist, samuti lubati taas tõrvikurongkäike.³⁴⁷

---

³⁴² Eesti keeles „Mu isamaa armas, kus sündinud ma“.

³⁴³ Fehre 1898, 203.

³⁴⁴ *Ibid.* 271.

³⁴⁵ Fehre 1898, 204.

³⁴⁶ Becker 1933, 222.

³⁴⁷ *Ibid.* 223.

4.2. Volber ehk maituli

1840. aastatel või varem üldist maipidu veel ei peetud, selle asemel laulsid korporatsioonide kvartetid Toomkiriku löövides, mis tõi kohale palju publikut.³⁴⁸ Maiöö organiseeritud tähistamine näib olevat tekkinud 1850. aastate lõpus³⁴⁹ või 1860. aastatel, ehkki viidatakse ka „vanimatele aegadele“, mil Tartu tudengid seda püha Toomel spontaanselt tähistanud.³⁵⁰ Olgu meenutatud, et tegemist on ühtlasi baltisaksa korporatsioonide kõrgajaga Tartus. 1850. aastatest on teada volbriöö tähistamist eraviisiliselt väiksemates seltskondades, kuid pedellide kartuses linnast väljas – korp! Estonia tegi seda kõrtsis Tallinna maantee ääres – ilmselt kohas nimega „Zehnwerstigen“, kus samal perioodil oli komme pidada ka komitaate.³⁵¹ Alles 1860. aastatel hakati volbrit „metsikul“ Toomel (*auf den wilden Dom*) ühiselt tähistama, kusjuures elemendina lisandus ka maituli.³⁵² Kümnendi lõpuks oli sellest kujunenud tervet linna haarav pidupäev. Algselt toimusid korporatsioonide joodud ja vahelduv laulmine (*Wechselgesang*) Toome liivaaugus (*Sandloch* – Kassitoome) endises karjääris, kus tehti tuld ja igal korporatsioonil oli kindel ala.³⁵³ Kui küttematerjal otsa sai, rüüstati ümberkaudseid piirdeaedu, millele ülikool reageeris kartserisse panekuga. Korduvalt lasid ka rektor ja prorektor tule tarbeks puid muretseda, samuti eraldasid konvendid selleks teatud summasid, muidu hoiti tuld üleval õllekastide abil.³⁵⁴ Volbrit Kassitoomel kirjeldab ka Juhan Köpp: „Toome oruga on pikema ajal kestel olnud seotud Tartu üliõpilaste maiõhtu pühitsemine. Korporatsioonid sõitnud sinna, nii kõnelevad vähemad inimesed, oma õllekorvidega ja pinkidega, asudes organisatsioonide kaupa platsile tehtud suure tule ümber. Seal lauldud ja lõbustatud kodanike, eriti ka daamide harraste pilkude all varavalgeni ja hommikul olnud mõnelgi mehel tasku täis visiitkaarte vastastikustel külastuste saadud või antud „väljakutsete“ tõestajatena.“³⁵⁵

1873–1874 kujundati Kassitoome Alexander von Oettingeni (1827–1905) ja Constantin Grewingki (1819–1887) eestvõttel pargiks³⁵⁶ ning ülikooli juhatuse nõusolekul koliti 1874.

---

³⁴⁸ Becker 1933, 118.

³⁴⁹ Fehre 1898, 204.

³⁵⁰ *Ibid.* 210.

³⁵¹ „Anton Haller 1852II-1856I: Comitatie wurden durchaus nur ausserhalb der Stadt gefeiert. Man fuhr ohne jegliche Prozession hinaus, meist in den „Zehnwerstigen“ (Krug an der Strasse nach Reval) und veranstaltete nach verbrachtem Abend daselbst einen kurzen Geleitszug (Bemooster Bursche).“ EAA.1843.1.297, 196.

³⁵² Fehre 1898, 210.

³⁵³ Stillmark; Gernet 1893, 271; Fehre 189, 204.

³⁵⁴ Fehre 1898, 204.

³⁵⁵ Köpp 1991, 14.

³⁵⁶ Siilivask, Mart 2006. *Tartu arhitektuur 1830–1918. Historitsism ja juugend. Arhitektuuriideed ja stiilieeskujud kohalike arhitektide loomingus 19. sajandil ja 20. sajandi algul.* Tartu: Rahvusarhiiv, 95. vt ka:

aastast maipidu edaspidi kirikuesisele mänguväljakule (täna tenniseväljakud). Analoogselt Kassitoomega kogunes iga organisatsioon ka siin kindlale alale, mis selgitati loosi viskamisega. Kohale saabuti organisatsioonide kaupa lippude lehvides ja lauluga. Kui pimenes, süütasid organisatsioonid tule, millest rebased pidid üle hüppama.³⁵⁷ Südaööl koguneti platsi keskele tule äärde maid tervitama, lauldes „*Der Mai ist gekommen*“.³⁵⁸ Bengaalvalgus (*bengalische Flammen*) valgustas toomkiriku varemeid. Keskööst algas organisatsioonidevaheline läbikäimine.³⁵⁹ Pidul kestis hommikuni.

19. sajandil lõpul ilmusid ajakirjanduses ülevaated „igaastasest“ (*alljährlich*) volbripest, kirjeldades selle atmosfääri, ilmaolusid jm. Näiteks 1883. aasta volbrist kirjeldas *Rigasche Zeitung*, kuidas tuhandeid pealtvaatajaid kogunes tunnistama tudengite pidu: „tuleriidad lõkendasid leekides põleda nii nagu varengi, kallates kogu ümbruskonna oma tulise säruga üle, imelised Toomvaremed sätendasid nõiduslikus bengaalvalguses, suurepärase meestelaul kõlas sadadest kõridest, mida siin-seal katkestasid üksikud, väga meeldivalt esitatud kvartetid; vaikne ja soe oli maiöö.“³⁶⁰ 1886. aastal oli tähelepanu keskmes ilm, mis kuni tudengite rongkäiguni oli veel kuiv, kuid poole kümnest algas vihm, kestes pea terve öö: „Sellest hoolimata oli meie väärrika katedraali varemete juurde kogunenud hämmastavalt palju pealtvaatajaid, kes kannatlikult trotsisid vaenulikkude taevast. Platsil endal põlesid rõõmsalt maituled ja meie muusadepojad püüdsid end varahommikuni ilmastiku ebasoodsatest oludest hoolimata kahjustamata hoida vastavalt homöopaatia³⁶¹ põhimõttele „*similia similibus curantur*“ – üks vedelik peksab teise välja“³⁶².

Kirjeldustega väga sarnaselt, et mitte öelda identselt kujutas volbripidu toomkiriku esisel platsil 1880. aastate alguses oma joonistusel *curonus* Eberhard Kraus (1857–1918) (Lisa

---

Raid, N 1990. Tartu ajaloolised haljasalad. – *Tartu ja kultuur*. Toim. Jüri Linnus. Tallinn: Eesti teaduste akadeemia, 55.

³⁵⁷ Fehre 1898, 204.

³⁵⁸ Stillmark; Gernet 1893, 272.

³⁵⁹ Fehre 1898, 204.

³⁶⁰ Die Scheiterhaufen freilich loderten und flammten, wie ehemals, die ganze Umgebung mit ihrem feurigen Scheine übergießend; die herrliche Domruine erglänzte zauberhaft in bengalischen Flammen, prachtvoll erschallte der Männergesang aus Hunderten von Kehlen, hier und da unterbrochen von einzelnen, sehr ansprechend vorgetragenen Quartetten; still und warm war die Mainacht [...]. *Rigasche Zeitung*, Nr 107; 11.05.1883.

³⁶¹ Homöopaatia – alternatiivmeditsiini haru, mis lähtub põhimõttest "sarnane ravib sarnast". Sõnaotsing „homöopaatia“ – Võõrsõnade leksikon <https://www.eki.ee/dict/vsl/index.cgi?Q=hom%C3%B6opaatia> (Kasutatud 15.04.2024).

³⁶² Trotzdem hatten sich Schaulustige in erstaunlicher Menge bei unserer erwürdigen Domruine eingefunden und hielten geduldig Stand dem feindlichen Himmel. Auf dem Plaze selbst flammten die Mai-Feuer lustig auf und unsere Musensöhne suchten sich nach dem homoöpatischen Grundsatz „*similia similibus curantur*“, d.h. „eine Flüssigkeit schlägt die andere aus dem Felde“ für die Unbill der Witterung noch bis in die Morgenstunden schadlos zu halten [...]. *Neue Dörptsche Zeitung* 1886.

9).³⁶³ Pildil on kujutatud suurt hulka tudengeid toomkiriku esisel platsil seismas nelja korporatsiooni lippude all, keskel lõõmamas volbrituli, mille leeke toidavad õllepudelite korvid. Tudengid kannavad tekleid, toetuvad üksteisele õlgade ümbert hoides, värvimütsidega vibutades ning lauldes. Piduliste kohal kõrguvad lõkkevalguses helendavad toomkiriku tornid. Stseeni raamistab ööpimedus. Pildi keskel – kiriku jalamil ja pidutsevate buršide kohal – on näha arvukalt linlastest pealtvaatajaid, kes võimsale nõiduslikule melule kaasa elavad.³⁶⁴ Krausi joonistus on ainus teadaolev kujutis volbrist 19. sajandil.

1880. aastatel ja hiljem ei moodustanud saksa buršid enam domineerivat hulka üliõpilaskonnast. Nii võis ka vanade saksa üliõpilasorganisatsioonide avalikult peetav, samas eksklusiivne volbripidu tekitada ka vastuseisu või loodi sellele alternatiive. Ka pealtvaatajad ei pruukinud „sakste“ peo suhtes enam üksnes positiivselt meelestatud olla. Juba 1883. aastal kirjutab *Rigasche Zeitung*, kuidas traditsioonilist volbriõhlandust segas „meie armas eesti pööbel“, püüdes provotseerivate laulude, mõirgamise, pudelite loopimise ja kakluste provotseerimistega üldist peorõõmu rikkuda. Üksnes „meie [so saksa – M.V.] üliõpilased näitasid nende jõhkrate ja räigete ülesastumiste suhtes rahulikkust, külmust ja vaoshoitust, mis demonstreeris selgelt, et nad on täiesti teadlikud ajastu tõsidusest“.³⁶⁵ 1888. aastal polemiseeris *Rigasche Zeitung* ühe vene följetonistiga, kes Toomel volbri tähistamist oli jälginud ning sellest kõige mustemais toonides bakhanaali kirjelduse avaldanud, kus saksa tudengid üksnes metsikult joovad, märatsevad ja rebaseid alandavad, sundides neid üle tule hüppama. Kriitilisest kirjutisest selgub ühtaegu, et tudengid olid peoplatsile tulnud toolide-laudadega ning kaasa oli võetud aasta jooksul tühjaks joodud õllekorvid, mis maitule toiteks läksid. Kriitik lõpetas kirjelduse positiivse tõdemusega, et vene tudengite auks nemad küll sellest peost osa ei võta.³⁶⁶

1880. aastatel näib volbri või maitule tähistamine Tartus olevat levinud ka üliõpilasorganisatsioonide seast kaugemale. Nii avaldas näiteks mängu- ja lauluselts

---

³⁶³ Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Federzeichnungen von E. Kraus. Libau: Kommissions-Verlag von Rudolph Puhze, 1882.

³⁶⁴ Eberhard Kraus. Walpurgisnacht III. Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Libau, 1882.

³⁶⁵ Ja, denn unser „süßer estnischer Pöbel“ gab sich die größte Mühe, durch Absingen von „Trutzliedern“, wüstes Gegröhls und Gegrunge, freches Annectiren von Flaschen und unverschämtes Eindringen in die einzelnen Studentengruppen die Festfreude zu stören und dadurch Streit und Schlägerei zu provociren. Daß es unter solchen Umständen nicht zu einem großartigen Scandal kam, darf Einen bei den leicht erregten Bluten unserer studirenden Jugend billig überraschen. Um so anerkennenswerther muß es bzeichnet werden, daß unsere Studenten diesen groben und pöbelhaften Ausschreitungen gegenüber einer Ruhe, Kälte und Zurückhaltung bewiesen, welche klar darthat, daß sie sich des schweren Ernstes der Zeit völlig bewußt sind. *Rigasche Zeitung*, Nr 107; 11.05.1883.

³⁶⁶ *Rigasche Zeitung*, Nr 108; 12.05.1888.

Vanemuine nii eesti- kui saksakeelses ajakirjanduses regulaarselt kuulutati peoõhtu toimumise kohta. Peo kava aimas paljuski järele buršide pidu – südaööl tervitati maid lauluga ning seltsi aed oli tuledega valgustatud.³⁶⁷

4.3. Tervitusrongkäigud ehk *vivat* jt tõrvikutega sündmused

Tervitusrongkäigud on üks 19. sajandi varaseim tudengitraditsioon, mis pärines Saksa ülikoolidest.³⁶⁸ Juba ülikooli avamisest peale oli buršidel saanud tavaks austada oma isiku tõttu sümpaatseks saanud persoone (rektor, õppejõud) läbi tervitusrongkäikude ehk avalike ülistamiste, mida tunti nime all *vivat*.³⁶⁹ Tegemist oli avaliku üritusega, mis toimusid vähemalt 19. sajandi esimesel poolel kaunis tihti ning ühe elemendina kasutati tõrvikuid või muid kaasas kantavaid valgusteid. Õhtul kogunesid organisatsioonid tõrvikutega austatava isiku maja ette, protsessiooni juhatavad buršid kandsid erilisel pidulikke riideid ja võisid istuda hobustel. Igal organisatsioonil olid valitud mitu kõnelejat, kes saadikuna majja läksid ja austatava isiku välja (maja ette, aknale, verandale) kutsusid ja teda siis tule valgel kõnede, laulu ja *vivat* hüüetega austati. 19. sajandi esimesel poolel liikus rongkäik peale ametliku tseremoonia raekoja platsi, kus laulu saatel visati tõrvikud kokku ja põletati.³⁷⁰

Erilise au pälvis professor kriminaalõiguse, õigusajaloo ja -kirjanduse professor Walther Friedrich Clossius (1796–1838), kelle lahkumisel Tartust korraldati talle 1837. aastal buršide ratsasaatkonna saatel komitaat. 1833. korraldatakse *vivat* linna küllastavale haridusminister krahv Sergei Uvarovile (1786–1855), kes andis selleks loa tõrvikuid raekoja platsil põletada. Reaktsionäärist venestajale laulsid buršid ka traditsioonilist laulu „Was ist des Deutschen Vaterland“.³⁷¹

Vivat oli organisatsiooniülene sündmus. Ettepaneku tervitusrongkäigu korraldamiseks tegi enamasti üks üliõpilasorganisatsioon, mille teised pidid heaks kiitma.³⁷² Seejärel informeeriti ja küsiti luba ülikooli juhtkonnalt. Ilma loata (tõrviku)rongkäike korraldada ei

---

³⁶⁷ Wanemuine. Sonnabend, d. 30 April 1888. Mai-Empfang mit Gesang, Musik und Illumination im Garten u. Tanz im Saal. Mailied wird beim „Maifeuer“ nach 12 Uhr mit Musikbegleitung vom ganzen Publicum gesungen, wozu bei der Casse gedruckte Textblätter unentgeltlich Rigasche Zeitung, Nr 107; 11.05.1883.

³⁶⁷ Rigasche Zeitung, Nr 108; 12.05.1888. Neue Dörptsche Zeitung 1888.

³⁶⁸ Wittrock, Hugo 2004. *Werden und Entwicklung des deutschen Burschenwesens auf den baltischen Hochschulen. Ein kulturgeschichtlicher Streifzug* [1924]. Järeldrükk: WJK Verlag, 44.

³⁶⁹ Becker 1933, 9, Fehre 1898, 81.

³⁷⁰ Becker 1933, 134; G. J. Schultz: (RA)EAA.1843.1.298, 1 22.

³⁷¹ Becker 1933, 92.

³⁷² *Ibid.*

tohtinud.³⁷³ Tervitusrongkäigud vajasid eraldi reguleerimist ka „ettekirjutustes üliõpilastele“, mille esimesest (1803) kuni 1832. aastani trükitud versioonides sisaldub muutumatus sõnastuses punkti 29, mis keelab avalikud tõvikurongkäigud, kui selleks pole ülikooli juhtkonnalt eelnevalt luba saadud.³⁷⁴ Nagu öeldud, keelati 1838. aastal tõvikurongkäigud sootuks ära. Sellest hoolimata andis rektor samal aastal loa tervitusrongkäigu korraldamiseks professor Walterile (?), mille kuraator seejärel siiski keelas.³⁷⁵ Lea Leppiku vahendusel teame, kuidas 1820. aastatel oli rektor Gustav von Ewers (1779–1830) sunnitud karistama loata tervitusrongkäigu korraldajaid – „mõned välja heitma ja umbes 70 kartserisse panema.“³⁷⁶ Ilmselt tajusid võimud tõvikutega tervitusrongkäikudes ohtu ja/või viirastusid paralleelid kahekümne aasta eest Saksamaal toimunud üliõpilasdemonstratsioonidega, sest 1835–1854 väldanud reaktsiooniperioodil³⁷⁷ suhtuti tervitusrongkäikudesse umbusuga ning karistati korraldajaid ja ka austatavat karmilt.

Lausa kurikuulus juhtum pärineb 1842. aastast, mil tudengid korraldasid tervitusrongkäigu endisele rektorile Karl Christian Ulmannile (1793–1871) tema ülikooliteenistusest lahkumise puhul. Kuna tõvikurongkäigud olid jätkuvalt keelatud, tehti selle asemel kingitus – hõbepokaal. Tegemist oli väga suure üritusega, kus 300 burši ja linlased kogunesid Ulmanni korteri ette. Lauldi traditsioonilist „Was ist des Deutschen Vaterland“ seejärel hüüti tekleid peast võttes Ulmannile *vivat*, lauldes lõppu Gaudeamuse salmi „Vivat academia.“³⁷⁸ Kuraator Craffström tegi sündmusest ettekande ning võimude reaktsioon toimunule oli järsk: ametisolev rektor Alfred Wilhelm Volkmann (1801–1877) vabastati ametist, Ulmannilt võeti Nikolai I isiklikul korraldusel professorikutse ja keelati Venemaal ülikoolis töötamine, karistati ka üliõpilasi.³⁷⁹

---

³⁷³ „Wirk. St R Wilhelm Becker: Von allen festlichen Zügen durch die Straßen mußte dem Rektor vorher Anzeige gemacht und die Erlaubniß, dabei singen uz dürfen, von ihm eingeholt werden.“ (RA)EAA.1843.1.294, 16.

³⁷⁴ „Aufzüge mit brennenden Fackeln dürfen, ohne specielle Erlaubniß der akademischen Obrigkeit, ebenfalls nicht Statt finden. Vorschriften für Studierende der Kaiserl. Universität Dorpat. Sechster Abdruck. Dorpat 1832 Vt ka Vorschriften für Studierende der Kaiserl. Universität Dorpat aastatest 1803; 1821; 1827; 1830; 1832.

³⁷⁵ Becker 1933, 106.

³⁷⁶ Leppik, Lea 2001. *Rektor Ewers*, Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 186.

³⁷⁷ Reaktsioon 1835–1854: esimene tõsisem Tartu Ülikooli venestamise katse. Nikolai I ajal viljeldud üldise korra ja järelevalve tagamine leidis hariduselus uue väljundi rahvahariduse ministri Sergei Uvarovi „isevalitsuse, õigeusu ja rahvalikkuse“ doktriinis, mida püüti rakendada ka TÜ suhtes. Väljaantud määrustega püüti takistada sakslaste valimist professoriteks ja eelistati neile Venemaal kraadi kaitsnud isikuid, samuti nõuti osalist üleminekut venekeelsele õppele. Et aga piisava teadusliku kvalifikatsiooniga venelasi polnud võtta, ülikooli ja baltisaksa avalikkuse vastuseis neile katsetele oli väga tugev ning kuraator G. Craffströmi võimed valitsuspoliitika elluviimiseks piiratud, kukkus venestamine seekord läbi. (Tamul 2007, 120).

³⁷⁸ Becker 1933, 157–158.

³⁷⁹ Tamul 2007, 120–121.

19. sajandi teisel poolel tõrvikutega tervitusrongkäikude traditsioon jätkus. Detailirohke on korporatsioon Estonia 50. aastapäeva (1871) tähistamise raames 6. septembril toimunud väga pidulik ja suur (400 inimest – Estonia ja teised, sh ka metsikud) tõrvikurongkäik koos ülikooli kõrgete esindajatega. Koguneti Toomel kell 9 (ilmselt õhtul), lipud, tõrvikud, pidulikud riided ja kirjud lambid (*lampion*). Toomelt liikus rongkäik alla, et peatuda ülikooli ees, kus senior pidas kõne ja seejärel lauldi „Vivat, academia“. Edasi liikus rongkäik Rütüli tänavale, üle raekoja platsi ja Barclay platsi Vallikraavi tänavat pidi tollase rektori Georg von Oettingeni (1824–1916) maja juurde (Toome veerel Vallikraavi tänaval³⁸⁰). Lampidega koguneti poolkaares hoovi ja tervitati verandale ilmunud rektorit pidulikult, kes omakorda tervitusega vastas. Rektori juurest liiguti tagasi märke „metsikule Toomele“, kus laulu saatel visati tõrvikud kokku ja põletati.³⁸¹ Seejärel hargneta väiksemate seltskondadega laiali. Nagu kirjeldusest näha, elas 19. sajandi alguses sündinud kombestik oma elu ka pool sajandit hiljem.

Tõrvikurongkäigud näivad 19. sajandil olnud pidulike või muidu eriliste sündmuste markeerimiseks. Lisaks tervitusrongkäikudele kasutati tõrvikuid ka ülikooli tähtsamatel aastapäevadel – 25. ja 50. juubelil, millest võttis osa kogu üliõpilaskond³⁸², niisamuti ka keiser Nikolai I kroonimise puhul.³⁸³ Tõrvikuid kasutati ka üliõpilaste matuserongkäigus. 1854. aastal pandi *curonus* Christian Kusteri matuse korraldamisel ette, et sündmuse juures ei tohiks üle 80 tõrviku kasutada.³⁸⁴

Üliõpilaste avalike pidustuste kombestik 19. sajandil oli mitmekesine ning toona kasutatud pidustuste elemendid kandusid ajas edasi, kuigi nende kontekst võis muutuda. Kindlasti oli aga just toonane volber hoopis teistsugune kui seda korraldati 20. ja 21. sajandil. Ruumi poolest seostus see peaaegjalikult üksnes ühe konkreetse Toomemäe piirkonnaga (Kassitoome ja kirikuesine plats), kuhu üliõpilasorganisatsioonid kogunesid ja mida oli linlastel mugav nõ vabaõhuetendusena jälgida.

---

³⁸⁰ Siilivask 2006, 106, 146. Pung, Toomas 2014. Baltisaksa teadlaspererekond von Oettingenid. – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2013*. Tartu: 52–78, 59.

³⁸¹ Becker 1933, 254.

³⁸² Vt: Korporatsioon Estonia. Üliõpilas- ja korporatsioonide elu käsitlevad Fr. R. Kreutzwald'i ja teiste vilistlaste kirjade ära kirjad. EAA.1843.1.298, l 11–12. Brief des coll. Rathes Fr. R. Kreutzwald stud med. 26-3; 50 – Stillmark; Gernet 1893, 184.

³⁸³ (RA)EAA.1843.1.298, l 11.

³⁸⁴ Becker 1933, 252.

4.4. Ajas liikuvad ja teisevad traditsioonid

Elemendid, mida teame kuuluvat volbri juurde tänapäeval ning 1920.–1930. aastatel, nagu näiteks võimas linna läbiv rongkäik kas tõrvikutega või ilma, kuulusid 19. sajandil hoopis teiste avalike pidustuste juurde. Tõrvikutega protsessioonid olid keiserlikus ülikoolis eelkõige kellegi personaalseks austamiseks, sel kombel rõhutati sündmuse erilisust ja pidulikkust. Ürituse lõppedes raekoja platsile või Toomele tõrvikutest kuhjatud lõke naases tseremoniaalse osana 1920.–1930. aastate volbrirongkäikude finaalis Toomel või linnaväljakutel. Olgu lisatud, et ka kahe maailmasõja vahel korraldas Edustus eraldi tõrvikurongkäike isikliku austuse avaldamiseks – näiteks rektorite ametisse kinnitamise vms puhul. 19. sajandi *vivat*-traditsioon kandus seega üsna täpselt edasi ka Eesti Vabariigi Tartu ülikooli.

1925. aasta 30. novembril korraldas Juhatus „üliõpilaskonna auavalduse ülikooli rektori ametisse kinnitamise puhul“.³⁸⁵ Selleks kogunesid tudengid taas kord zoologia muuseumi ette Aia tänaval, kust liiguti organiseeritud reastuses tõrvikutega läbi linna rektori maja ette Laial tänaval: „Siin tervitab Üliõpilaskonna esitaja, naiskaasvõitlejad annavad hra Rektorile lilli ja lauldakse „Vivat Academia“. Edasi liigutakse mööda Rüütli ja Kүүtri tän. Ülikooli peahoone ette. Siin lauldakse Gaudeamus, vivat et respublica ja pereat tristitia. Selle järele läheb rongkäik laiali.“³⁸⁶ Samalaadne protsessioon „uue rektori, endise rektori ja ülikooli juurde“ korraldati ka 1928. ja 1931. aastatel.³⁸⁷ 1938. aastal oli rektorite austamisest saanud juba Tartu üliõpilaskonna „traditsiooniline tervitusrongikäik“.³⁸⁸

Tundub, et kahe sõdadevahelisel perioodil olid tõrvikurongkäigud ka muidu Tartus laiemalt moes. Lisaks kevadpühale korraldas Juhatus seda ka ülikooli aastapäeval, aga ka seda tehti ka muude institutsioonide poolt. Nii kutsuti üliõpilasorganisatsioone liituma 1929. aastal Jüriöö ülestõusu mälestuseks peetavalt tõrvikurongkäigul, mille korraldajateks olid seltsid,

---

³⁸⁵ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 25.11.1925: (RA)EAA.1776.1.54, l 125.

³⁸⁶ *Ibid.*

³⁸⁷ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 27.11.1928: (RA)EAA.1776.1.54, l 233; Juhatus Tartu-Valga Prefektile 28.11.1931: (RA)EAA.1776.1.55, l 37.

³⁸⁸ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 19.01.1938: (RA)EAA.1776.1.56, l 1.

sõjaväega seotud organisatsioonid, koolid ja üliõpilaskond.³⁸⁹ Tõrvikutega rongkäikudega tervitati mh ka president Pätsi³⁹⁰ ja Soome presidenti.³⁹¹

Kahe maailmasõja vahel loodud teist olulist, tänaseni eksisteerivat elementi – peatuda rongkäiguga raekoja ja ülikooli ees, tervitada ning laulda kindel salm „Gaudeamusest“ – saab samuti viia 19. sajandi üliõpilaskombestikku. Toona oli komme seotud ülikooli aastapäeva tähistamisega. Kohalikku omavalitsust tervitada ei pidanud autonoomiaga eraldatud ja kaitstud tudengid ilmselt isegi võimalikuks ega sobilikuks. Ka 1920.–1930. aastatel liikus ülikooli aastapäevale pühendatud tõrvikurongkäik küll volbrile analoogses marsruudis, läbides sh raekoja platsi, kus aga peatust ei tehtud. Tervituskõne- ja laul oli (ja on ka tänapäeval) reserveeritud ülikooli aastapäeval üksnes *alma mater*’le.³⁹²

19. sajandi volbritradiisioonis oli oluline 1. mai saabumise ootamine ja kindla lauluga tervitamine, siis sõdadevahelisel perioodil sellele erilist tähelepanu ei omistatud. Rongkäigu lõpus tõrvikute põletamine võis ajaliselt küll jääda juba südaöösse („võimalik, et rongikäigu lõpp ulatub 1. mai hommikusse“³⁹³), ent kevadkuu tervitamine ei pruukinud olla omaette eesmärgiks. 1925. aastast on teada, et Kassitoomele jõudnud rongkäik platseerus oru põhja nelja nurka³⁹⁴ nagu ka 19. sajandil. Seejärel peeti kõnesid, lauldi, järgnes ilutulestik ja mindi laiali.³⁹⁵

Nagu öeldud, siis 1980. aastate lõpul naasti sõdadevahelise perioodi volbrikommete juurde. Ka siin võib täheldada siiski teatud muutusi – ehkki skulptuuri (Baeri) pea pesemine on tuntud näiteks Soome üliõpilastradiisioonis³⁹⁶ Baeri pead pesti mõningail andmeil arstiteaduskonna üliõpilaste poolt ülikooli lõpetamise traditsioonina ka nõukogude ajal.³⁹⁷ 1988. aastal seoti see tegevus nüüd volbriga. Tänapäeval EÜSi poolt läbi viidav toiming kujutab sümbolsest volbrirongkäigu lõppu. On kõnekas, et juba 1991. aastal tajus vähemalt Ivo Rull Baeri pea pesemist „vana tudengitraditsioonina“, mida täiendati „uue

---

³⁸⁹ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 20.05.1929: (RA)EAA.1776.1.54, 1 256.

³⁹⁰ Korporandid tõrvikutega president K. Pätsi auks korraldatud rongkäigus 25.04.1938. Trükikäitis Postimees. (RA)EAA.2111.1.13713.1.

³⁹¹ Tõrvikutega rongkäik öises Tallinnas Soome president Relanderi külaskäigu ajal 05.1925. Karl Akeli fond. (RA)EFA.10.0.51747.

³⁹² Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 27.11.1929: (RA)EAA.1776.1.54, 1 271.

³⁹³ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 28.04.1933: (RA)EAA.1776.1.55, 1 58.

³⁹⁴ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 24.04.1925: (RA)EAA.1776.1.55, 1 93.

³⁹⁵ *Ibid.*

³⁹⁶ Intervjuu Kaarel Tarandiga, Tartu 27.04.2024.

³⁹⁷ Volber Tartus: tudengid hullasid ja pesid Baeri pea vahuveiniga puhtaks. – Kroonika, 30.04.2022.

<https://kroonika.delfi.ee/artikkel/96537275/fotod-ja-video-volber-tartus-tudengid-hullasid-ja-pesid-baeri-pea-vahuveiniga-puhtaks> (vaadatud 10.05.2024).

traditsiooniga“ – sidudes pestud kujule kaela Mart Soidrole kuulunud lipsu.³⁹⁸ Lips seoti ka 2024. aastal, ehkki selle omanik polnud enam Soidro.

---

³⁹⁸ Rull 2015, 67.

5. Volber ajas ja ruumis

Järgnevalt analüüsin, kuidas on linnaruum muutunud alates 19. sajandist ja kuidas volber kui linnaruumis toimuv avalik sündmus on linna sümboolsetest tähendustest mõjutatud. Lisaks vaatlen, kuidas on aja jooksul muutunud inimeste tunnetus minevikust ja tulevikust, ning kuidas enese nende ajaliste kategooriate suhtes positsioneerimine vormib olevikku – ja kuidas see on mõjutanud volbri tähistamise tähendust.

5.1. Tartu „akadeemiline“ linnaruum

18. sajandi algusest kuni 20. sajandi alguseni püsis Tartu linnasaras suhteliselt kompaktsena ning laienes võrdlemisi aeglaselt.³⁹⁹ 18. sajandi lõpul oli Tartu jagunenud kolmeks linnaosaks: I linnaosa moodustas ajalooline linnasüda Emajõe paremal kaldal ja sellest põhja poole jääv ala; II linnaosa, varasem Riia eeslinn, mille piir eelmisega kulges piki Kauba, Vallikraavi ja Maarjamõisa tänavat, hõlmas Emajõe paremkaldale jäävat lõunapoolselt linnaosa; III linnaosa moodustas Emajõe vasakkaldale jääv Ülejõe ehk Peterburi eeslinn.⁴⁰⁰

Jõukama rahva elurajooniks oli kesklinn: Kүүüni, Jaani ja Laia tänavaga piirnev ala, mis ühtlasi kandis linna administratiivset funktsiooni. Sellest priikonnast väljapoole jäävad alad (Jakobi, Veski, Pepleri, Riia, Aleksandri, Kalevi tänava piirkond II linnaosas ja Meltsveski tiigi piirkond III linnaosas) olid valdavalt keskklassi elurajooniks. Linna äärealadele jäid väikeste puitelamutega suhteliselt hajusalt hoonestatud alad-agulid, mille elanikkonna moodustasid peamiselt maalt linna siirdunud uusasukad. Agulite ilme meenutas veel paljuski külamiljööd.⁴⁰¹

Linnasarase sisse loodi seoses ülikooli rajamisega veel teinegi õiguslik-administratiivne ruum. 1802. aastal kinnitati provintsiaalülikooli rajamisel maaeraldused, mille kohaselt läks ülikooli omandisse Toomemägi ja selle jalamil paiknev varemtes Maarja kiriku maa-ala. Lisaks kuulus ülikoolile mitmeid hooneid linnas (nt von Bocki maja).⁴⁰² 19. sajandi esimesel

---

³⁹⁹ Marksoo, Ann 2005. Linnasiire. – *Tartu. Ajalugu ja kultuurilugu*. Koost. Heivi Pullerits. Ilmamaa 2005; 135-158, 139.

⁴⁰⁰ Siilivask 2006, 35; Marksoo 2005, 142–143.

⁴⁰¹ Siilivask 2006, 35.

⁴⁰² Tamul 2007, 111; 157–164.

kümnendil toimus taristu aktiivne ehitus, rööbiti sellega heakorrastati osaliselt Toomemägi, mis varem oli prahine linlaste karjamaa.

Linnamiljöo võtab kokku Herbert von Blanckenhagen (1892–1985): „Vanaaegne ja ilus linn Tartu polnud. Kuid Tartul oli midagi, mis ühe linna jaoks on palju olulisem kui arhitektoonilised vaatamisväärsused: Tartul oli vaid talle omane karakter, Tartul oli elav hing.”⁴⁰³ Tartu linna üliõpilasromantilisele kuvandile annavad hoogu mitmed märgilised kohad, mis olid seda juba 19. sajandil ning millele antud emotsionaalne või sümboolne tähendus on sageli säilinud tänapäevalgi. Avalikus linnaruumis olid üliõpilaste meelispaikadeks Raekoja ja Barclay plats.⁴⁰⁴ „Barklai platsi ligidal, raekoja ees ja veel mõnel kohal kesk linna seisab teataval kellaajal tudengite salgakesi, isekeskis valjusti kõneledes ja vahel möödujate kohta mõnd sõna öeldes.”⁴⁰⁵ Tartu ülikooli rektor Johan Köpp kirjeldab ilmselt midagi vana kombe „turulseismine“ (*Marktstehen*) sarnast – neli vanemat korporatsiooni⁴⁰⁶ kogunesid peale hommikusööki või ka pealelõunal Raekoja platsi eri nurkadesse „mõtisklevale siestale“.⁴⁰⁷ Kuni 1830. aastate reaktsioonini lõppesid üliõpilaste pidustused – ülikooli aastapäev ja tervitusrongkäigud – samuti just Raekoja platsil.

Märgiline ja sümboolne paik on mõistagi ka ülikool, st ülikooli peahoone imposantne ehitus, mida toona kasutati erinevalt tänasest sihipäraselt ehk õppetöö läbiviimiseks. Samuti leiab ära märkimist vana anatoomikum, näiteks kartseri funktsioonis⁴⁰⁸ ja akadeemiline *Musse* – 1814–1891 (ja 1920–1939) aastatel tegutsenud Tartu Ülikooli õppejõudude ja üliõpilaste klubi.

Üks olulisemaid paiku Tartu akadeemilises ruumis oli Toomemägi. Ülikooli istutuskomisjoni (*Plantationskommission*) eestvõttel kujundati 19. sajandi esimesel ja teisel kümnendil Toome endine kindlustustevöönd avalikuks pargiks hästiplaneeritud alleedega.⁴⁰⁹ 1828. aastal kirjeldas kirjanik Faddei Bulgarin (1789–1859) tollaegset Toomemäge: „Toomemäele on istutatud puud, ta on kaunistatud alleede ning teeradadega ja moodustab meeldivaima jalutuskoha, kust on näha kogu linn ja selle kaunis ümbrus [...] Üles mäele pääseb puuvärvate kaudu, mille kohale on ehitatud galerii, mis ühendab mõlemal pool teed

---

⁴⁰³ Blanckenhagen, Herbert von 2004. Der Eindruck der Aufnahme ist unvergeßlich stark – *Student in Dorpat*. (Hrsg.) Kurt Bertrams, UBd. 4. Hilden: WJK-Verlag, 118–163, 106; Vt ka Bender 2014.

⁴⁰⁴ Bender 2014, 209.

⁴⁰⁵ Köpp 1991, 16.

⁴⁰⁶ Estonia, Curonia, Livonia, Fraternitas Rigensis,

⁴⁰⁷ Wittrock 2004, 43.

⁴⁰⁸ Bender 2014, 209.

⁴⁰⁹ Siilivask 2006, 5, vt ka: N. Raid. 1990, 44. *Tartu Ülikooli ajalugu, II. 1798-1918*. Tallinn: Eesti Raamat, 50–51.

asuvat mäeosa. Väravate kohal on pealkiri, et see paik on pühendatud muusadele. Ja tõesti on see tõeline muusade asupaik.⁴¹⁰ 1870. aastail laiendati ülikooli professorite initsiatiivil Toomemäega piirnevat haljasvööndit veelgi.

Toomemäe motiiv käib läbi paljudest baltisakslaste mälestustest, näiteks Otto von Holbecki (1871–1953) esmamuljetest Tartust on oluline just see koht: „Unustamatuna jäi mulle meelde esimene jalutuskäik Toomel, kui me, juhitud ühe Tartu Livonia-rebase poolt, õppisime tundma kauneid vaateid linnale ja selle lähiümbrusele”.⁴¹¹ Karl Ernst von Baeri (1792–1876) mälestustes: „Kui ma põhja poolt linnale lähenesin, märkasin esimesena imposantseid, raamatukoguks ümber ehitatud varemeid Toomel, ja mulle näis, nagu kiirgaksid need valgust kogu ümbrusele”.⁴¹² Herbert von Blanckenhageni võlusid „üksikud tänavad, platsid ja ehitised nagu vana raekoda, toomkiriku varemed, mis.... justkui linna sümbolina üleval Toomel seisis, või vallikraav, mis sügava sisselõikena all-linnast peale hakates end ümber Toome keeras”.⁴¹³ Kõpu mälestustest saame lugeda, et 19. saj lõpus ja 20. saj alguses oli Toomemägi kogu linna, mitte vaid baltisaksa tudengite meelispaik: „Toomemäel näeb ilusa ilmaga rohkesti rahvast – vanu, aeglaselt liikuvaid või pinkidel jalgu puhkavaid ja mälestuste radadel käivaid inimesi, särasilmalisi lapsi ning punapalgelisi noorukeid, rõõmsas lootuses ja ootuses tulevikku vaatavaid ja – miks ka mitte – üksteisele kasvõi altkulmu silma piiluvaid. Kui Toomemäel linnaorkester – sellenimeline asutus või organ on tõesti olemas – vabaõhukontserti annab, siis on jalgteed ja murudki täis muusika kuulajaid ja muid sagijaid.”⁴¹⁴ Nagu eelpool nägime, „kodustati“ Toomemäele rajatud sillad tudengite poolt kiiresti, korraldades neilt võistulaulmist (vt ptk 4.1.).

Kultiveeritud pargina toimiva Toome kõrval asus ka nn Metsik Toome (*Wilder-Dom*), mille all mõeldi romantilist järsku orgu⁴¹⁵ ehk tänast Kassitoome ümbrust (Lisa 8). See piirkond oli üliõpilastraditsioonides oluline tuletgemise kohana – nii volbrituli kui ka näiteks *vivat*-protsessiooni tõrvikud võidi lõkkeks kuhjata just seal (vt ptk 4.3.).

---

⁴¹⁰ Siilivask 2006, 40, vt ka: Issakov, Sergei (koost) 1971. *Postitõllaga läbi Eestimaa: Eestimaa Vene kirjanike kujutuses (XVIII sajandi lõpp – XX sajandi algus)*. Tallinn: Eesti Raamat, 240.

⁴¹¹ Holbeck, Otto von 1963. *Studentenjahre in Dorpat. – Beiträge zur Erinnerung an die Livonia Dorpati 1822–1962*. Hrsg. vom Philisterverein der Livonia. Hamburg: Harry von Hoffmann-Verlag, 49–56, 54.

⁴¹² Baer, Karl Ernst von 1865. *Nachrichten über Leben und Schriften des Herrn Geheimraths Dr. Karl Ernst von Baer, mitgetheilt von ihm selbst. Veröffentlicht bei Gegenleit seines fünfzigjährigen Doctor-Jubiläums am 29. August 1864, von der Ritterschaft Estlands*. St. Petersburg, 5; Bender 2014, 209.

⁴¹³ Blanckenhagen 2004, 156; Bender 2014, 209.

⁴¹⁴ Köpp 1991, 15.

⁴¹⁵ Vt: Gutzeit, W von *Wörterschaz der Deutschen Sprache Livlands. Erster Band*. Riga: R.Kymmell, 1864, 191; Dorpat [Piltteavik]: *Wilder-Dom*, 1900. <https://dspace.ut.ee/items/c65e91ed-67ea-4685-bf86-31c9de5e4fc5> (vaadatud 10.05.2024).

Juba toodud mälestuste põhjal saab kinnitust, et ruum määrab identiteeti ja võimaldab seeläbi kujuneda isiklikul, ühiskondlikul ja kultuurilisel enesemääratlusel. Sellest lähtub, kuidas linnaruumi tajutakse ja millised on selle funktsioonid.⁴¹⁶ Erinevatel aegadel inimesi ümbritsevad ruumid ja maastikud ei ole midagi iseenesest antut ega staatilist. Linnaruumi kujundamine ja tõlgendamine sisaldab endas ka tähendus- ja identiteediloomet, ümbritsevat keskkonda kasutatakse ja sellele antakse tähendusi oma kogukondlikest vajadustest lähtuvalt.⁴¹⁷

19. sajandi Tartu vaatlemisel ilmneb Lefebvre' ruumi tootmise käsitlus, mille kohaselt tuleb mõista ruumi sotsiaalse reaalsusega seotuna – ruum ei eksisteeri „iseeneses“, vaid ruumi toodetakse.⁴¹⁸ Erinevad paigad omandavad kultuurilise tähenduse – linnavälised kõrtsid on kommersideks või komitaadiks, mõned tänavad või pargid enese eksponeerimiseks, mõned paigad sobilikud avalike sündmuste korraldamiseks jne – kokku moodustab see sümbolise ruumi, mis 19. sajandil eksisteerib Tartu linna sees, aga ulatub ka selle haldusüksuse piirides väljapoole.

Lisaks sümbolisele rikastatud kohtadele ilmnevad ka piirkonnad, millest me mälestuste vahendusel kuigi palju teada ei saa.⁴¹⁹ Need ei pruukinud tegelikult tudengite tavapärasest liikumisteedest puutumata jääda, ei elanud ju kõik tudengid vaid praeguses Tartu kesklinnas. Neil piirkondadel ei olnud aga sümbolset ega muul viisil kultuurilist tähendust, vaid see oli konkreetset funktsionaalse tähendusega ruum. Näiteks II ja III linnaosas asunud burgides ehk tudengikorterites⁴²⁰ elati küll akadeemilist, teatud mõttes omailma elu – „kõikjal väikestes vanades puumajades ... kus me elasime enamasti kahekesi või kolmekesi, mõnikord ka üksi,“⁴²¹ – aga sellest, mis oli burgide ümber me sageli palju ei tea. Kuna see ei olnud tähenduslik ruum, siis seda ka tudengimälestustes üdiselt ei kirjeldata. Need olid vaid funktsionaalsed kohad, kus reaalselt elati ja igapäevaselt toimiti ja mis vahest võimaldas ka hetkeks minetada alaliselt lõbujanulise ja pillava burši kuvandi.

Mälestustest ilmneb, et „akadeemiline Tartu“ on igal juhul domineeriva kultuuri ruum. Domineeriv kultuur on definitsiooni kohaselt niisuguse inimrühma kultuur, millel on teiste üle võim. Võimu all ei peeta silmas täidesaatvat või valitsevat võimu, vaid inimrühma, kelle

---

⁴¹⁶ Randviir 2010, 10.

⁴¹⁷ Kaljundi 2008, 98; Tilley 1994, 10.

⁴¹⁸ Lefebvre 1991, 38-39.

⁴¹⁹ Vt ka virtuaalne kultuurilooline kaart „Saksa Tartu / Deutsches Dorpat“: <https://muuseum.tartu.ee/tartu-dorpat/> (vaadatud 10.05.2024).

⁴²⁰ Burgid olid sageli lausa aastakümneid ühe ja sama korporatsiooni liikmete kasutuses.

⁴²¹ Blanckenhagen 2004, 157.

ülemvõim põhineb eluvahendite kontrollimisel. Domineeriv kultuur otsustab vastavalt omaenda väärtustele terve kogukonna poolt loodud sotsiaalsete väärtuste paigutamise üle. Domineerivat kultuuri toestab ja taastoodab suuresti selle võime maalida ette ja edastada kõigile teistele oma maailmapilti kui tõetruud reaalsust.⁴²² 19. sajandi Tartu on suures mahus sakslaste linn, kus veelgi kitsamalt domineerivad üliõpilased. Sümboolsed ja tähenduslikud paigad lähtuvad just buršikultuuri väärtustest. Suurepärane näide domineeriva kultuuri manifestatsioonist on tõrvikute kuhjamine lõkkeks otse raekoja platsil 19. sajandi esimesel poolel (vt ptk 4.1.), mida analoogsel viisil korratakse samas paigas ja teistel platsidel umbes sajand hiljem – 1920. ja 1930. aastatel (vt ptk 3.6.).

Baltisaksa mälestustes on selgelt tajutav ka emotsionaalne kiindumus ja ühte kohta kuulumise tunne, mis iseloomustab kogu baltisaksa memuaristikat laiemalt. See kuulumistunne on seotud nii kogukonna kui keskkonnaga. 19. sajandi kirjeldused, mis juba oma loomult on ajastukohaselt romantilised, olles tulvil sellisest kohatundest ja tugevast emotsionaalsest sidemest mõne kohaga – näiteks kirjeldused Toomemäest mõjuvad eriliselt hingestatult ja liigutavalt.

Eestikeelse ülikooli avamisega 1919. aastal hakati järjest enam kodustama ka varasemat baltisaksa linnaruumi. Kuna linnaruum peegeldab sotsikultuurilisi jõujooni ja võimuvahetusi, on oleviku minevikust ära lõikamiseks arusaadav, miks leiavad aset muudatused ka linnaruumis. Kujundades enesele sobiva linnaruumi, loob ühiskond ka oma mälu ja identiteeti, alustades kasvõi tänavanimede muutmisest. Erinevad mineviku kihistused omavad erinevat laengut – mingeid kihistusi taandatakse, teisi jälle soositakse ja tõstetakse esile. Ruumi sellise reorganiseerimise tulemusel minetab mälu oma senised pidepunktid ning võtab omaks uued ruumielemendid või vanadele elementidele omistatud uued tähendused. Samas tuleb arvestada ka linnaruumi üldise laienemisega, mis on kasvava rahvastikuga aladel ja ajajärkudel loomulik nähtus. Vahest seda enam võimaldas uute piirkondade kasutuselevõtt mõtestada ümber varasemat linnaruumi.

20. sajandi alguseks oli linn oma senistes piirides peaaegu täis ehitatud ning uusi krunte oli raske leida. Mõisaomanikelt osteti või võeti pikaajalisele rendile linnaäärsed mõisamaad, kuhu kandus ka suurem ehitustegevus. 19. sajandil oli linna laiendatud peamiselt kirde (Raadi) ja edela suunas, 20. sajandil loode ja lõuna suunas Tähtvere ja Karolva mõisa maadel.⁴²³ Tähtvere mõisa maadel hoonestati 20. sajandi esimesel kümnendil Viljandi (J.

---

⁴²² Cosgrove 2008, 81.

⁴²³ Siilivask 2006, 245.

Tõnissoni), Kastani ja Savi (näituse) tänava vahele jäävad kvartalid. 1901. aastal liideti linnaga osa Veski ja Kastani tänavast. Ülejäänud alal kujunes peamiselt eestlastest elanikkonnaga nn Tähtvere eeslinn, mis kuni 1916. aastani jäi linna administratiivsetest piiridest välja.⁴²⁴

Suurimaks 20. sajandi algul tekkinud uuslinnaosaks kujunes Karlova. Umbes viie aastaga ehitati täis kogu mõisaväli Päeva tänavast kuni Ropka tänavani paari kilomeetri ulatuses. Lisaks Tähtverele ja Karlovale oli tekkinud väiksemaid eeslinnu: nn Jänese eeslinn Raadi mõisa maadel, Purde eeslinn Ropka mõisa maade ning Veeriku eeslinn Maarjamõisa maadel.⁴²⁵ 1916. aastal liideti eeslinnad linnaga. Tähtvere eeslinn liideti II linnaosaga ning Karlova ja Purdest moodustati uus, IV linnaosa.

Tartu kesklinnas arenes ehitustegevus kõige hoogsamalt Emajõe mõlemal kaldal turgudega piirnevatel aladel ja neist lähtuvail tänavail. Linna ärikeskuseks kujuneb piirkond vanast linnakeskusest lõuna suunas – Aleksandri, Promenaadi, Uueturu ja Riia tänava algul – ning Ülejõe linnaosas Holmi ja Raatuse tänava ja Henningi platsi piirkond.⁴²⁶

Esinduslikumaks elurajooniks kujunes Toome-tagune linnaosa keskusega Tiigi ja Pepleri ning Maarjamõisa ja Kastani tänava piirkonnas. Sinna kerkis esinduslikke korterelamuid, samuti üliõpilasorganisatsioonide hooneid.⁴²⁷ Pepleri tänaval elas Oskar Rütli, kes oli Soome konsuliks Tartus. Samas korteri elas ka professor Tallgren, nii kujunes Pepleri tänav just Soome ja Rootsi professorite kogunemispaiaks.⁴²⁸

Samal ajal jäi kahtlemata oluliseks ka kesklinn. Kogu see akadeemiline maastik, mille olid loonud 19. sajandil baltisaksa tudengid, võeti sarnasel viisil sümboolselt rikastatuna kasutusele ka eesti üliõpilaskonna poolt, sest „maamärgid“, nagu näiteks ülikooli peahoone jt, asupaika ei muutnud.

Üliõpilasorganisatsioonid, kel 19. sajandil veel oma konvendihooned puudusid, hakkasid sama sajandi lõpus ja järgmise alguses kinnisvara omandama. Esimesena valmis korp! Estonia maja Tähe tänaval 1886. aastal, mis müüdi aastal 1930. aastate alguses korp! Rotaliale. Estonia ise kolis Vallikraavi tänavale väiksemale pinnale. Tähe tänavale ostis

---

⁴²⁴ Siilivask 2006, 246.

⁴²⁵ *Ibid.*

⁴²⁶ *Ibid.*

⁴²⁷ *Ibid.* 247.

⁴²⁸ Niinivaara, Eeva 1992. Tartu ülikoolis. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Toim. Sergei Issakov; Hillar Palamets. Tallinn: Olion, 252–261, 254.

endale konvendihooen ka korp! Curonia (Tähe 42, hiljem 40⁴²⁹). Pärast nende lahkumist Riiga (1921) asus hoonesse korp! Ugala. Ugala uus maja praegusel Kuperjanovi tänaval valmis vahetult enne Eesti okupeerimist. Seega võib öelda, et 20. sajandi alguse akadeemiline ruum laienes üle Riia maantee Tähe ja Filosoofi tänavale (näiteks Lettonia⁴³⁰). Akadeemiline ruum laienes ka Veski tn piirkonda – Livonia ja Fraternitas Academica konvendihooned asusid Veski tänaval Veski 13 ja Neobaltia Kastani ja Näituse tänava nurgal.⁴³¹ Aia (Vanemuise) ja Tiigi tänavatel rentisid ruume erinevatel aastatel Fraternitas Estica⁴³², Filiae Patriae⁴³³, Kungla⁴³⁴. EÜSi maja ehitati 1902. a Viljandi (Tõnissoni) ja Kastani tänava nurgale, sisuliselt selle vastu asus 1911. aastal korp! Sakala. Praeguse Ingeri Maja tegutses 1930. aastate teises pooles korp! Revelia.⁴³⁵ Ka üliõpilaskonna Edustus Hetzeli (Liivi) tänaval paiknes 1920. aastate esimesel poolel nõ Veski tänava ruumis, lausa „ümber nurga“: mitmete üliõpilasorganisatsioonide vahetus läheduses. Hiljem koliti otse peahoone kõrvale ehk linna keskele.

5.2. Volber linnaruumis

Nagu ilmnes peatükis 4, leiavad tudengite pidustused 19. sajandil aset linnasiseselt valdavalt Toomemäel ja raekoja platsil, samuti ka ülikooli esisel, volber konkreetselt ainult Toomel. Ühelt poolt, arvestades linna väiksust, polnudki väga võimalusi valida sündmuste läbiviimiseks mõnd teist samaväärset kohta juba puhtalt mõõtmete poolest. Siiski võib väita, et toimumiskohad nagu Toomemägi ja raekoja esine on just need, mis kinnitavad tudengite identiteeti domineeriva ühiskonnagrupina linnas. Seda positsiooni tuleb aktiivselt taastoota, et see säilitaks oma tähenduslikkuse. Tihti kinnitataksegi selliseid maastikku sissekirjutatud väärtusi avalike „rituaalidega“.⁴³⁶ Niisiis on Toomemägi volbri pidustuste kontekstis maastik, mis funktsioneerib sümboli või kujundina, kandes kultuurilist representatsiooni –

---

⁴²⁹ Ilomets; Hiio; Orav, Mart (toim) 2007 (b), 7.

⁴³⁰ *Ibid.* 15.

⁴³¹ Hiio, Toomas 1996. Baltisaksa korporatsioonid Tartus. - *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe; Toomas Hiio, Toomas, Matti Maasikas. Tallinn: Olion, 26–51, 47.

⁴³² Ilomets; Hiio; Orav, Mart (toim) 2007 (b), 10.

⁴³³ *Ibid.* 9.

⁴³⁴ *Ibid.* 14.

⁴³⁵ *Ibid.* 17.

⁴³⁶ Cosgrove 2008, 85.

sel on tähendus, mille avamiseks on vaja tunda ajaloolist konteksti. Nii võib ruumi kasutuse läbi mõista kultuuri ja meie arusaama ajast ja ruumist.⁴³⁷

Volbri tähistamist jälgis arvukas publik. Pidades silmas peoplatsi paiknemist maastikul (tänapäevased tenniseväljakud), „etendasid“ üliõpilasorganisatsioonid kõrgemal asuvatele Toome pargi nõlvadele ja mujale kogunenud pealtvaatajatele „üliõpilaspidu“. Võimsa keskaegse katedraali jalamil selgelt piiritletud platsi kindlates sektorites suure tule ümber lippude ja teklitega tudengid ja kulissilaadsed pealtvaatajad mõjusid tervikuna, kuid lavastuslikult, nagu võib näha ka Eberhard Krausi sulejooniselt (Lisa 9).⁴³⁸ Tudengid ja linnarahvas moodustasid ühtse terviku, kuid ühtlasi paiknesid nad ka erinevates ruumides: kui volbrituld tehti veel Kassitoome põhjas ehk Metsikul Toomel, jälgisid linlased neid turvaliselt kultiveeritud Toomemäelt.

1920.–1930. aastate volber hõlmas võrreldes 19. sajandiga linnaruumi oluliselt laiemalt, mis vastas ka üliõpilasorganisatsioonide paiknemise „hajumisele“ linnas. Tollane volbrimarsruut jäljendab mõnel määral 19. sajandi ülikooli avalike sündmuste teekonda, eriti just peatuspaikade osas – reakoja plats ja ülikooli peahoone esine. Kuigi vahetunud on riigikord, muutunud linna rahvuslik koosseis jms, on sümbolse väärtusega kohad säilitanud oma olulisuse. Neile antakse küll uus tähendus või kujundatakse mõnel muul viisil sümbolsest ümber, muutes need „omaks“.

Erinevalt teistest rongkäikudest (kommunistid, noorsepad, kondiitrid – vt ptk 3.3.), kelle rongkäikude marsruut liigub veelgi laiemalt uutesse (ja vähemprestiižettesse) linnaosadesse – nii Tähtvere parki kui Ülejõe, jääb tudengite rongkäik linna vanemasse (ja paremasse) ossa. Kuna üliõpilaskond oli suur ja maipidustustesse sooviti kaasata kõiki üliõpilasi, vilistlasi ja ülikooli töötajaid, võib seda vaadelda taas teatava identiteediloomise protsessina – kasutades kesklinna piirkondi, millel on sümbolne väärtus, luuakse endist kuvandit kui domineerivast ühiskonnagrupist linnas. Tudengite domineerimist kinnistab tänapäeval lause „ühiks ööks läks Tartus võim tudengitele“.

Kohaidentiteet väljendub ka vilistlaste tagasipöördumises oma üliõpilaspäevade veetmise linna, et taaskord tähistada nooruslikku mai saabumist. Teatav emotsionaalne seotus ja ühised mälestused mõjutavad kohataju ja kuuluvustunnet ning kohaidentiteeti veelgi. Seda sooviti kultiveerida ka teadlikult, kutsudes vilistlasi ehk „auväärt hallpäid“ Tartus end taas

---

⁴³⁷ Kepp, Õne 2014. Aeg maastikus. Ristikivi metafüüsiline kronotoop. – *Methis. Studia humaniora Estonica*, 13, 85–94, 85.

⁴³⁸ Eberhard Kraus. Walpurgisnacht III. Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Libau, 1882.

noorena tundma⁴³⁹ (vt ptk 3.4.). Enamikule mälestustele on iseloomulik noorusaja ja selle veetmise koha – Tartu – idealiseerimine. Karl Ast Rumor (1886–1971):

*Oleme tõstnud Tartu kuhugi ülevusse, põiminud ta ümber meelepäraseid loorbereid, peitnud ta tuhmi argipäeva romantika looriga. Mõnele ilmub Tartu niisama igatsetavana kui usklikule Mekka. Nad mõtlevad seejuures Tartu akadeemilisele elule ja muidugi ka kirjanduslikele ja kunstilistele harrastustele. Nende poolest oli Tartu ainulaadne Eesti linnade hulgas. Aga see ei õigusta liialdustesse laskumast. Akadeemilise elu võlud ja kaunid harrastused kuulusid kitsalt piiritletule hulgale.*⁴⁴⁰

Seega – volber, mis hõlmab linna sümboolseid paiku, püsib ka seetõttu, et need märgilised paigad säilivad mälestustes ka neil, kes on juba linnast lahkunud. Ühiselt koosveedetud ajad ja seeläbi tekkinud mälestused, mida sageli kiputakse idealiseerima, on põhjuseks, miks volbripidustusteks sageli Tartusse tagasi pöörduetakse. Volber, mis hõlmab just kõige olulisimaid maamärke, on seetõttu atraktiivne.

Kuigi sõdadevahelise perioodi volbrirongkäik võttis oma pidepunktideks linna sümboolseimad kohad, on mõningad muudatused marsruudis tingitud ilmselt hoopis praktilistest kaalutlustest ja mitte sellest, et uued paigad oleks omandanud kiiresti olulise sümboolse väärtuse. Nii marsruudi alguspunkt, mille tingis ilmselt vajadus suure lageda ala järele, kuhu arvukalt (1939. aastal räägitakse lausa 2000 rongkäigus osalejast) inimesi kogunema mahuks. Samuti marsruudi lõpp – tenniseväljakutele suurt rahavamassi enam hästi ei tahetud ning Kassitoome org, mis vihmase ilmaga tuhande jalapaari all muutub kiiresti porimülkaks. Oli tarvis leida piisavalt suur kõva kattega väljak, milleks mõnel aastal sobis ka politseipark, mõnel aastal aga koguneti uuesti raekoja ette.

Tänapäevane akadeemiline volber toetub nendele samadel kesksetele pidepunktidele ruumis – Vanemuise tänava „uus õppehoone“, raekoja plats, ülikooli peahoone esine ja Toomemägi (küll künka otsas ja mitte orupõhjas). Toreda kontrasti loob linnas samal ajal toimuv tudengipäevade raames peetav volbripidu, mille keskne koht (lava, kus toimuvad kontserdid) on seatud täiesti uude ruumi – 1957–1959 ehitatud kaarsillale, mis on tänapäevaks kujunenud samuti selgelt sümboolseks kohaks.

---

⁴³⁹ Üliõpilasleht nr 6. 10.05.1924, 86.

⁴⁴⁰ Issakov, Sergei; Palamets Hillar 1992. Tartu Ülikool (1900 – 1944) memuaarikirjanduses. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Toim. Sergei Issakov, Hillar Palamets. Tallinn: Olion, 5–35, 22.

5.3. Ajas positsioneerimine: mineviku ja tuleviku vahel

Lähtuvalt Hartogi ajakordade käsitusest, võib öelda, et 19. sajandi venestusreformide eelne Balti erikorraga⁴⁴¹ kaitstud baltisaksa kogukond positsioneeris end olevikus läbi mineviku. Ajakogemust iseloomustav märksõna oli traditsioon. Tänu traditsioonide kestvusele oli tulevik ja minevik omavahel seotud – tulevikku oli võimalik ette ennustada mineviku põhjal. Traditsioonid nii õiguslikus, kultuurilises kui ühiskonnakorralduslikus tähenduses tagasid selle, et tulevikus säilib sama kord, mis seni. Baltisakslaste aadlitiitlid (st maaomand) ja sageli ka ametid olid põlvkonniti pärandatavad, mis kinnitas kehtiva korra jätkumist tulevikus veelgi. Seda suurema osa 19. sajandil kehtinud ajakorda kirjeldab suurepäraselt ka kirjanik Siegfried von Vegesacki teoses „Jaschka ja Janne“: „Mõni ime siis, et nautisime seda muinasjutulist aega täiel rinnal ega murdnud pead tuleviku üle, usaldades Livonia juhtlauset „Jäägu vanaviisi!“ . Kui senimaani oli kõik jäänud vanaviisi – miks ei peaks see siis ka tulevikus nõnda olema?“⁴⁴²

Paraku pidi Vegesack tõdema, et „maailma ajalugu [...] ei tunnistanud Livonia juhtlauset „Jäägu vanaviisi!“ . Kui ma üle kahekümne aasta taas kodumaale tulin, ei olnud „vanast“ enam palju alles. Toomkiriku varemed, ülikool valgete sammastega, vana raekoda ja Kivisild üle Emajõe – need kõik olid küll veel alles nagu seisma jäänud kulissid, aga kunagised peategelased, tudengid kirjude värviteklitega ja uhked kahehobuserakendid, olid kadunud.“⁴⁴³ Leopold von Schroederi mälestustest ilmneb sammuti selgelt ajakorra muutuse tunnetus venestusperioodil, kui ta kirjeldab teda vallanud tundeid korporatsiooni Livonia 75. aastapäeval 1897. aastal:

Septembris asusin Tartu poole teele. Pidu möödus nagu unenäos [...] Ei puudunud ka peorõõm, mis nii paljude lähedaste inimeste kohtumisel pärast aastatepikkust lahusolu ikka tekib. Ent uue aja raskus, surve ja tung olid kahjuks ebameeldival moel küllalt tuntavad. Kui 1872. aastal olime pikas rongkäigus, värvidega ehitult "Die Wacht am Rheini" helide saatel sammunud läbi kogu Tartu, siis nüüd ei olnud meil lubatud värvimütsegi tänaval näidata. [...] Pisaraid valati tookordsel pidulikul kogunemisel ohtrasti, kuigi see oli meeste kokkusaamine. Mitte luule polnud see, mis need voolama pani, vaid kõiki valdav teadmine selle ajaloolise pöörde traagikast, mis oli toimunud aastate 1872 ja 1897 vahel [...].⁴⁴⁴

---

⁴⁴¹ Balti erikord oli baltisaksa aadli seisuslikel privileegidel põhinev autonoomne omavalitsussüsteem Läänmere-äärsetes provintssides Vene riigi koosseisus alates 18. sajandist. Balti erikorra kohaselt säilis aadlikel ja linnadel omavalitsus, kehtima jäid senised seadused ja maksukorraldus. Valitsevaks usuks jäi luterlus ning asjaajamine käis saksa keeles. Balti erikord kestis põhijoontes 19. sajandi lõpu venestamisreformideni.

⁴⁴² Vegesack Siegfried von 2023. Jaschka ja Janne. – *Loomingu Raamatkogu*, 26, 12.

⁴⁴³ *Ibid.* 46.

⁴⁴⁴ Schroeder, Leopold von 2013. *Memuaarid*. Tartu: Ilmamaa, 186.

Ülikooli mõjutasid venestusreformid otseselt – õppekeelena kehtestati vene keel, mistõttu olid mitmed saksa päritolu professorid sunnitud ametist lahkuma. Ilmselt oli õppekeele vahetumine mõnelgi juhul takistuseks baltisaksa tudengitel õpingute lõpetamisel. Tartu ülikooli hakati vastsu võtma tudengeid, keda teistes Venemaa ülikoolides näha ei soovitud. Põhjuseks kas liiga revolutsioonilised ideed või vähene akadeemiline võimekus. Ka kõik uued Venemaalt tulnud professorid ei vastanud õppejõududele kehtestatud tingimustele. Lisaks kaotas baltisaksa kogukond kiiresti oma juhtrolli tudengite hulgas. Romantilised kujutluspildid Tartust kui Emajõe Ateenast või Põhjala Heidelbergist kadusid, armastatud *alma mater* muutus Toomas Hiio sõnul kolkaülikooliks.⁴⁴⁵

Baltisakslaste ebakindluse, mida põhjustasid nende perspektiivist negatiivsed ühiskondlikud muutused, maandamiseks muutusid olulisteks märksõnadeks pärand, mäletamine, identiteet jms, mille abil sai end muutavas maailmas positsioneerida.⁴⁴⁶ Ebakindel ja hääbumismärke ilmutav baltisaksa kultuur pööras pilgu just traditsioonide rõhutamise ja autonoomia kaitsmise poole.⁴⁴⁷ Baltisakslaste nukker-romantiliste meeleolude tõusu Tartus 19. sajandi lõpukümnendil võib pidada ajakogemuse kriisitunnetuse väljenduseks. Näiteks arhitektuuris – olid ju kõik Tartus tegutsenud arhitektid baltisaksa päritolu – kerkis ootamatult esile uusromantism, mis kätkes endas 19. sajandi alguse romantismi peamisi tunnuseid ja väärtushinnanguid.⁴⁴⁸

Venestamise puhul ei saa rääkida suurest, üleüldisest ja kõiki ühtviisi mõjutavast nähtusest.⁴⁴⁹ Traditsioonide lõhkumist näis eriliselt tajuvat vaid baltisaksa kogukond. Ilmneb, et üldises ajalookäsitluses pigem marginaalsemad ajaloosündmused võivad olla mõnele ühiskonnagrupile määravad ning ajakogemust muutvad.

Venestamise kõrval oli 19. sajandi teine suurem murrangi rahvuslik ärkamine. 19. sajandi teise poolde langeb ülikooli tulnud eestlaste, lätlaste, venelaste ja teistegi vähemusrahvaste rahvuslik eneseteadvuse tõus – ei soovitud enam sakslasteks saada, vaid asutati omi korporatsioone.⁴⁵⁰ Vana, traditsioonidel põhinev ühiskondlik ajakorraldus ei sobinud tärkava rahvustundega. Eestlased olid juba 19. sajandi lõpust progressi usku – tulevikus ootavad ees

---

⁴⁴⁵ Hiio 2007 (c), 73.

⁴⁴⁶ Siilivask 2006, 231.

⁴⁴⁷ Jansen, Ea 2007. *Eestlane muutavas ajas. Seisuseühiskonnast kodanikuühiskonda*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 276.

⁴⁴⁸ Siilivask 2006, 231.

⁴⁴⁹ Karjahärm, Toomas 2012. *Vene impeerium ja rahvuslus. Moderniseerimise strateegiad*. Tallinn: ARGO.

⁴⁵⁰ Hiio 2003, 707.

paremad ja ilusamad ajad ning rahvusaade oli seotud sotsiaalmajandusliku edenemisega.⁴⁵¹ Aeg, kus parasjagu ollakse, tähistab teatavat üleminekupunkti eemalduva mineviku ja parema homse vahel.

Nagu öeldud, on 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse ühiskondliku muutused küll olulised, ent ei kanna määratud sügavat raputust nagu revolutsioon või üheselt mõistetav ajastu lõpp. Seega pole imestada, et Tartu kontekstis esinevad paralleelselt nii nõ „pealiini“ ehk baltisakslaste kogemus ja sellest irduvad aja kogemise vormid – eestlaste ning teiste vähemusrahvuste kogemused. Siiski on ühine teatavad tendentsid ajakogemuses. Kui varem sidus minevikku, olevikku ja tulevikku eeldatav järjepidevus, mille läbi oli tulevik ennustatav mineviku ja oleviku järgi, siis uutes, muutunud tingimustes 19. sajandi lõpu Tartus, sai tulevikust ajamääratlus, mis töötas millegi uue ja enneolematu tulekut, mis ei olnud enam otseselt seotud varasema ühiskondliku kogemusega.

Traditsioonilise korralduse mõranemine ja uue, veel tundmatu kujustumine võimaldab ajas olemist vaadelda ajaloolise nähtusena ning võimaldab määratleda selle piirjooni. Selle mõtte on sõnastanud ka Aleida Assmann: “kui horisondil näitavad end alternatiivid, saab millegi kaju nähtavaks, mis enne paistis enesestmõistetava keskkonna ja loomuliku asjade seisuna.”⁴⁵²

Kui 19. sajandi ajas olemise kogemus põhines peamiselt traditsioonide säilitamisel, siis 20. sajandi esimese poole ajakogemuses võime märgata selget muutust. Uus ajatunnetus põhines enesemõtestamisel peamiselt tulevikku vaataval progressinarratiivil.⁴⁵³ Kui 19. sajandi ajakorra puhul oli orienteerumisalus minevik, siis 20. sajandi ajakorra kontekstis oli esmane kategooria tulevik.⁴⁵⁴ Seda kindlasti rahvusriigi loonud eestlaste jaoks, kelle kõik ootused ja suured lootused olid asetatud tulevikule.

Samas võib siingi täheldada ebakindlust paljulubava tuleviku ees. Hartog rõhutab, et just kriisiolukordades kerkib ajaloo- ja pärandivaimustus. 20. sajandi alguses eestlaste märkimisväärselt suurenenud huvi pärandi ja muistse ajaloo kasutamise ning töötlemise vastu ei markeeri lihtsalt ajaloohuvi, vaid kõneleb eelkõige ebakindlast olevikust, mis konstrueerib ning vajadusel leiutab endale vajamineva mineviku.⁴⁵⁵ Mineviku kohaolu, mineviku esilekutsumine ja sellega seotud emotsioonid mängivad üle ajalise distantsi ja

---

⁴⁵¹ Minaudier, Jean-Pierre. Regionalism ja rahvuslus: võrdlevaid vaateid. – *Vikerkaar* 7–8, 2009, 131–143.

⁴⁵² Assmann 2020, 176.

⁴⁵³ Hellermaa 2017, 476.

⁴⁵⁴ *Ibid.* 473.

⁴⁵⁵ Hartog, Francois 2005. Time and heritage. – *Museum International* 57, 3, 7-18, 10; Hartog 2015, 181.

vahendatuse hoidmise – mineviku vahendatust olevikus hoitakse teadlikult, see pole mingil viisil "loomupäraselt" oleviku osa.⁴⁵⁶

Ajakorra muutusest annab aimu näiteks Peeter Põllu kõne ülikooli avaaktusel, mis kandis pealkirja „Ülevaade ülikooli asutamise ja korralduse töist“, kuid tegelikult keskendus järjepidevuse rõhutamisele ja sihtide seadmisele. Põld alustas sõnadega: „Kas oleme täna, Tartu Eesti ülikooli avamisel kui barbarid vanade kultuurrahvaste päranduse jagamisel..? Kas tunneme endid kui minevikuta, kuulsate isadeta tõusikud...?“⁴⁵⁷ Ja vastas ise oma küsimusele: „Ei ole meil seda tunnet. Sest meie võtame ainult vastu Gustav Adolphi ja teiste meie maa endiste valitsejate päranduse kui täie- ja ainuõiguslised pärijad.“⁴⁵⁸ Siin väljendub ebakindlus tuleviku ees, aimdus murrangulisusest, mille toob kaasa eestikeelne ülikool, millele otsitakse kindlust ja tuge vägevast minevikust, valides sealt just tuge pakkuvad episoodid.

Rõhutades rahvuslikkust, kõneles Põld: „Me kõrvaldame ainult kõik võõrad paelused ja sihid [...], me tahame kui rahvas ka vabalt oma aateid valida, teiste määramata oma mõtteid mõtelda...“⁴⁵⁹ Ja edasi ülikooli kohta: „Sellisena ei ole ta kusagilt võõrsilt laenatav, endistest eeskujudest kopeeritav, vaid peab tõusma kui Eesti Ülikool, kui eesti rahva vaimu saadus, kui originaalne, omapärane institutsioon ja organisatsioon.“⁴⁶⁰ Siin väljendub jällegi progressiusk, et nii ülikool kui eestlased ühiskonnana on suundumas parematesse aegadesse. Sarnaselt võtavad Oskar Rütli mälestuses koha sisse eestlaste vanemad ja kuningad, kes annavad tuge ja usku siirduda tuleviku poole:

Mäletan, et vaimustus oli suur, kui valitsuse esindaja ülikooli avatuks tunnistas ja kui ülikooli korraldaja tehtud tööst aru andis. [...] Meil oli oma riik ja meil oli viimaks ometi ka oma Eesti ülikool! Tundus, nagu hakkaks unenägu täide minema, et Eesti saab vabaks ja iseseisvaks ja näeme veel eesti vanemaid ja kuningaid. Niisugused mõtted mõlkusid mul peas, kui ülikooli pidulikult avamiselt kodu poole sammusin. Ülikool oli oma ukсед avanud ja nüüd pidi tööle asuma.⁴⁶¹

Sarnast retoorikat muistses hiilgusest võib märgata näiteks 1930. ja 1931. aasta volbrirongkäigus, mille Postimehe järgi lõpetas toona äärmiselt populaarne Friedrich Kuhlbari (1843–1924) sõnadele tehtud laul „Eestimaa, mu isamaa“, mh teises salmi sõnadega:

---

⁴⁵⁶ Hartog 2005, 10.

⁴⁵⁷ Üliõpilasleht, 31.10.1921, 12.

⁴⁵⁸ *Ibid.*

⁴⁵⁹ Piirimäe 2007, 299.

⁴⁶⁰ Piirimäe 2007, 300.

⁴⁶¹ Rütli 2010, 325.

*Eesti vaprad vanemad
vaimuvallast vaatavad.
Peas neil paist'vad pärlikroonid
võidulaulud nende suus.
Neil on kuninglikud troonid,
.::kuldseid kandleid palmipuus.::*⁴⁶²

Muutunud retoorika ei iseloomustanud vaid pidukõnesid, vaid muutunud oli ka üliõpilaste mentaliteet ja üliõpilaselu üldiselt. Sergei Issakov ja Hillar Palamets on 1920. aastate esimest poolt iseloomustanud kui paljude uute algatuste ja taotluste aega: „Akadeemiline noorus tahtis teha oma vabariigis midagi enneolematut ja uut, takerdus aga kergesti kunagiste buršikommete jäljendamisesse.“⁴⁶³ Samasugust tendentsi märkis juba 1930. aastate alguses Edustuse juures ka Ilmar Tõnisson.⁴⁶⁴ Siiski domineerisid optimism ja usk oma võimetusse, mis põimusid sõjajärgse perioodi pealiskaudsuse ja minnalaskmise meeleoludega.⁴⁶⁵ Seda kinnitab ka Karl Haakon Raudsepa kirjeldused tolle aja korporatsioonides valitsenud suhtumisest: „Mõnel määral valitses tol ajal Tartu korporantide hulgas teatud kergemeelne elupõletamise vaim. Osalt oli see tingitud vana saksa buršide traditsioonide omaks võtmisest, aga peamiselt tol ajal Eestis üldiselt valitsevast optimistlikust väljavaatest tulevikule. Olime võidukalt lõpetanud Vabadussõja ja kogu maailm tundus olevat lahti meie ees.“⁴⁶⁶

Veelgi võitluslikumalt tulevikku suunatust ja minevikust lahtirebimist kuulutas Üliõpilasleht: „Roogime välja enda keskelt veel need kuskilt Koluvere lossist päritud kombete jäänused, puhastame õhkkonda veidi väiklusest ja — ehk suudame meiegi siis midagi omapärast pakkuda.“⁴⁶⁷ Väljendub selgelt usk uude üliõpilaskonda ja uude ülikooli, mida küll aeg-ajalt varjutavad baltisakslaste „halvad“ kombes minevikust. Siiski leitakse usku ja tuge oma loodusse tänu veelgi vanema mineviku meenutustele.

---

⁴⁶² Nt: Laulik üliõpilastele ja lauluarmastajatele. Magister cantandi. Täiendanud Ev. Metslang. Postimehe kirjastus, Tartu 1929, 12.

⁴⁶³ Issakov; Palamets 1992, 25.

⁴⁶⁴ Tõnisson 1932, 352.

⁴⁶⁵ Issakov; Palamets 1992, 25.

⁴⁶⁶ Raudsepp, Karl Haakon 1992. „Sakala“ 1924. aasta juubelikommersist. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Tallinn: Olion, 311–313, 312.

⁴⁶⁷ Üliõpilasleht, nr 2–3; 01.03.1922, 23.

5.4. Volber ajakorra muutustes

Miks üldse hakkasid üliõpilased Tartus tähistama mai saabumist, on küsimus, mis siinse magistritöö raames jääb vastamata. Pole põhjust arvata, nagu oleks komme siinmail kujunenud, ilmselt on selle taust ja alge märksa rahvusülesem ja universaalsem. Ahvatlev oleks tõmmata otsejoon keskaega – tundub, et saksakeelses kultuuriruumis on mail olnud juba sajandeid eriline tähendus. Mai kui taassünni kuu oli näiteks saksa minnesangis⁴⁶⁸ suve personifikatsioon, tähistades vabanemist ja rõõmu.⁴⁶⁹

Esmalt tuleb küsida, mida siis 30. aprillil on tähistatud kasvõi juba läbi selle, kuidas sündmust kutsuti. 19. sajandil oli vähemalt tollases ajakirjanduses ning baltisaksa käsitlustes selgelt läbivaks sõnaks „volber“ või „volbriöö“ (*Walpurgis, Walpurgisnacht*), ehkki kasutati ka sõna „maiöö“. Volbriööna pealkirjastas ka Eberhard Kraus oma joonistuse tudengite peost, kes toomkiriku jalamil mai saabumist ootavad.

Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis toimus „Üliõpilaskonna rongikäik 1. mai vastuvõtu puhul“⁴⁷⁰, mis muutus hiljem lihtsalt „traditsiooniliseks tõrvikurongikäiguks“⁴⁷¹ 30. aprilli õhtul. Levinud oli ka „maipidu“⁴⁷² või „kevadpidu“⁴⁷³, „mairongikäik“⁴⁷⁴ vm sarnases vaimus kasutatud kevadele ja mai saabumisele osundavad sõnad. Kindlasti ei eksisteeri sõdadevahelisel perioodil ei ajakirjanduses ega ka üliõpilaskonna kirjavahetuses saksa laensõna „volber“ ning samuti ei leidu viiteid keiserliku ülikooli perioodi volbrikombestikule. Mineviku ja oleviku mõtestamisel eristas Jaan Tõnisson 1923. aastal volbrirongikäigu lõpus peetud kõnes negatiivset „endist“ ja positiivset „praegust“ üliõpilaskonda (vt ptk 3.3.).⁴⁷⁵ Uue ülikooli ja üliõpilaskonnaga koos näisid asuvat ka 30. aprilli ja 1. mai pidustused justkui uues ajastus, uusi traditsioone alustavana. Veel 1924. aastal tajuti neid alles kujunemisjärgus olevatena.⁴⁷⁶

Uued traditsioonid pidid aitama vabaneda minevikutaagast mitmel viisil. Just 1. maiga seoti ka üliõpilaste nimede eestistamise kampaania, sest nagu kirjutas Üliõpilasleht ajastule iseloomulikus kirjaviisis: „Esimene mai on kujunemas meie yhiseks akadeemiliseks

---

⁴⁶⁸ Minnesang oli lüürika- ja laulukirjutamise traditsioon Saksamaal ja Austrias, mis õitses kõrgkeskajal.

⁴⁶⁹ Le Goff, Jacques 2001. *Keskaja Euroopa kultuur*. Tallinn: Kupar, 251–252.

⁴⁷⁰ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 29.04.1924: (RA)EAA.1776.1.54, l 64.

⁴⁷¹ Juhatus Tartu-Valga Prefektile 29.04.1936: (RA)EAA.1776.1.55, l 139.

⁴⁷² Üliõpilasleht, nr 6; 07.05.1927, 86.

⁴⁷³ Esimene mai. Postimees, nr 115; 30.04.1927.

⁴⁷⁴ Postimees, nr 115; 29.04.1928.

⁴⁷⁵ Postimees, nr 114. 02.05.1923.

⁴⁷⁶ Üliõpilasleht, nr 6; 10.05.1924, 86.

nooruspyhaks – ajaks, mil heidetakse kõrvale kõik vana ja iganenu. Tõrvikute tuled osutavad yhtumist tärkava kevadega! Paljude yhiste ettevõtete nimepäevaks on saanud kevadpyha: Nimede eestistamise tähtpäevaks pole asjatult võet 1. mai — see töö nõuab vaimustust ja yhistunnet.⁴⁷⁷ Akadeemiline Nimede Eestistamise Toimkond saatis analoogses vaimus üleskutseid aastast-aastasse laiali ka üliõpilasorganisatsioonidele, rõhutades nimede eestistamise „õilsa ja ilusa traditsiooni“ jätkamise vajadust.⁴⁷⁸ Selles kontekstis on mõistetav, miks ei sobinud Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis mitte kuidagi keiserlikku ülikooli ja selle traditsioone markeeriv saksa laensõna „volber“.

1980. aastate lõpuks oli olukord taas kord muutunud, sest vahepealne nõukogude periood oli diskrediteerinud mai pühitsemise või 1. mai vastuvõtmise sisu: „volbriöö oli justnagu loodud ja vanasti kasutusel olnud sõna. Maipüha olid bolševikud ära reostanud ja kevadpüha ilmselt tundus liiga lahja. Ei meenu, et keegi oleks üldsegi teinud miski muu nimetuse ettepanekutki. Lihtsalt oli volber ja kõik.“⁴⁷⁹ See, et tänapäeval nimetame 1. mai vastuvõtmist taas probleemideta volbriks, räägib muutunud suhetest minevikku – pärast nõukogude okupatsiooni alt pääsemist paistsid ka 19. sajandi baltisakslaste traditsioonid „omad“ või vähemalt soovitakse end erinevalt 20. sajandi esimestest kümnenditest nendega siduda. Varasema põlatud saksapärasuse „kodustamise“ väljendumist näeb ka näiteks taastatud üliõpilasorganisatsioonidele ja üliõpilaskonnale pühendatud ajakirja Ülikool (Acta Publica Universitatis Tartuensis) 1991. oktoobri numbril⁴⁸⁰, mis ilmub kakskeelsena – eesti ja saksa.

19. sajandi volbripidustuse keskmes olid üliõpilasorganisatsioonid nii kollektiivselt, kui samas ka eraldi. Tegevuspaigale Toomel saabuti lippude lehvides eraldi ning esmalt hoiti omaette, kaasa toodud mööbel (lauad-toolid) aitas seltskondi veelgi eraldada. Samas toimus kogu pidu algusest lõpuni avalikkuse silme ees. Südaööd ehk ühist mai tervitamist oodates sisustati aega kirjelduste põhjal iseseisvalt ja poolsponsaanselt. Oluliseks elemendiks oli laulmine (kollektiivne ja väiksemates koosseisudes), tule tegemine, korrarikkumised, aga meelelahutust pakkus ka pummeldamine ning rebaste „dressuur“. Tähistamise tonaalsus muutus veidi südaööl, mil eraldi tegutsenud grupid kogunesid laulma ühist mai tervituslaulu. „Der Mai ist gekommen“ on romantiline saksa kevad- ja rännulaul 19. sajandi keskpaigast,

---

⁴⁷⁷ Üliõpilasleht, nr 5; 01.04.1924, 58.

⁴⁷⁸ Akadeemiline Nimede Eestistamise Toimkond korp! Fraternitas Esticale 18.04.1929: (RA)EAA 1765.1.46, l 18.

⁴⁷⁹ Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024.

⁴⁸⁰ Ülikool. Tartu Ülikooli kvartalikirj. Acta Publica Universitatis Tartuensis. 1991/4.

mis on selle loomisest alates üks populaarsemaid saksakeelseid kevadlaule.⁴⁸¹ Selles mõttes ei erinenud volbri tähistamine Toomel teistest vabaõhuüritustest – näiteks kommerssidest⁴⁸² – kuigivõrd. Keiserliku ülikooli perioodi volber oli mõnevõrra kaootilise, kuid kindlasti romantilise, pidulik-räuskava põhitooniga pidu, mis oli reserveeritud kindlale grupile üliõpilastest. Sellises formaadis pidu väljendab muretust, samas kui sõdadevaheline tähistamine on kantud ka omariiklusega toimetulemise koormast.

Eesti Vabariigi Tartu ülikooli mai- ehk kevadpidu jagunes selgelt kaheks: avalikuks ja suletud pooleks. Avaliku osa olulisim osa oli kesklinna läbinud tõrvikurongkäik koos sõnavõtude-tervituste ja lauludega. Tegemist oli selgelt organiseeritud ja lavastatud üritusega. Nagu eelpool öeldud, siis tähelepanu pöörati marssivate ridade korrastatusele.⁴⁸³ Rongkäigust säilinud filmikaadritelt ja fotodelt näeme, kuidas ka tõrvikud asetsevad sirgete ridadena äärmiste marssijate käes⁴⁸⁴ või moodustuvad neist rivid raekoja ja ülikooli peahoone ees.⁴⁸⁵ „Tuhandepealine kogu korraldab end ruttu, nagu oleks mängus 10-aastase kaitseväe õppuse tulemuste proovimine. Igal on teada oma koht üksikult ja koht organisatsiooni järele“⁴⁸⁶; „Ikka neljakesi reas, kahel äärmisel tõrvik peos, nii woolas neid lõputa, nais- ja meesüliõpilasi, muusikahelide saatel.“⁴⁸⁷ Võrreldes keiserliku ülikooli perioodiga on kadunud organisatsioonide individuaalne osa – kogunetakse või liitutakse kõiki liitvaks rongkäiguks, kus organisatsioonidel eraldi ei näi olevat tähendust.

Välisele korrastatusele lisaks oli rongkäik ka täpselt orkestreeritud – peatused raekoja ja ülikooli peahoone ees olid planeeritud, seal peetavad tervitussõnavõttud ja -laul protokolliliselt ette nähtud ning neile oodati/eeldati linna ja ülikooli poolt ilmselt ka vastust. Volbrirongkäik sõdadevahelisel perioodil oli ajastule omaselt vaieldamatult isamaaline sündmus. Sõnavõttudes rõhutati lisaks akadeemilisele noorusele, elu- ja tõrvikulõõmale alati ka armastust isamaa vastu ja kohustusi selle ees: „[1928. a] Raekoja platsis kõneles päewa tähtsusest üliõp. [Ado] Treufeldt, rõhutades eriti kodumaa armastust meie tudengkonnas. Soovis üliõpilaskonna nimel õnne rahwaesitusele ja wabariigi walitsusele. Wabale rahwale

---

⁴⁸¹ Widmaier, Tobias 2018. *Der Mai ist gekommen. Populäre und traditionelle Lieder.* – Historisch-kritisches Liederlexikon. https://www.liederlexikon.de/lieder/der_mai_ist_gekommen (vaadatud 10.05.2024).

⁴⁸² Ungern-Sternberg, Eduard von. Ühe vana eestimaalase mälestused. – *Mälestusi Tartu ülikoolist 17.–19. sajand.* Koost Sergei Issakov. Tallinn, Eesti Raamat 1986, 222–238, 234–236.

⁴⁸³ Juhatus üliõpilasorganisatsioonidele 29.04.1921: (RA)EAA.1776.1.54, 13.

⁴⁸⁴ Alma mater tartuensis, 1932.

⁴⁸⁵ Vrdl: Üliõpilaste tõrvikutega rongkäik Tartu ülikooli peahoone ees 1940, EFA.197.0.29520; Tartu Ülikooli üliõpilaste traditsiooniline tõrvikutega rongkäik 1. mail 1939, EFA.5.0.172896.

⁴⁸⁶ Esimene mai. Postimees, nr 117; 02.05.1927.

⁴⁸⁷ Mai wastuwõtmise pidustused. Postimees, nr 117; 03.05.1927.

hüüdis tudengkond kolmekordse vägewa „elagu.“⁴⁸⁸ Isamaa-aade tähendas tudengkonnale ka tööd. 1931. aastal edastas Postimees põhjalikumalt rongkäigul peetud kõned (Lisa 10). Nii märkis üliõpilaskonna esimees Ilmar Tõnisson:

„Mis tarwis kõik see tuli? Kas on see tuliretk paljas lustakas ajawiit ja nooruse sihitu trall? Wõi on määratud meie tuliridadele ka mingi suund ja ootamas kindel siht? [...] Kuid oma isamaalt ei taha meie ainult saada, ka anda tahame midagi oma ühiskonnale, omale res publicale. Ei ole see meile tüütu kohustus – see on innustunud heameel, anda osa oma kewadisest rõõmu üliküllusest. See on võimukas tahe mitte ainult tasuda wõlg oma riigile ja rahwale, waid anda enam – anda iseenda, terve oma isiksuse, kogu oma leekiva südamega.“⁴⁸⁹

Isamaa heaks töötamise eetos saatis ka ülikooli peahoone ees peetud kõnesid juba algusest peale (vt ptk 3.3.). Näiteks lausus rektor Johan Kõpp 1931. aastal:

Kewad toob kaasa soojuse ja ilu, kuid toob kaasa ka töö, suwi ootuse ja walmimise, sügis – lõikuse. Kui kewade on töörikas, siis sügis saagirikas. Seda soowime ka teile. Jõuate seda pidada, siis toote kasu meie kodumaale ja rahwale. [...] Olgu terwitatud meie akadeemiline noorus, kes tuleb siia südames aadete tuli, kes läheb wälja kodumaa pinnale kõige selle eest, mis on ilus, kõrge ja suur!“⁴⁹⁰

Rongkäigu lõpp-punktis kuhjati tõrvikud üheks suureks lõõmavaks lõkkeks kokku, tule ääres peeti täiendavaid kõnesid ja lauldi lõpulaul, milleks oli kas vabariigi hümn või „Eestimaa, mu isamaa“.

Tänane volbrirongkäik kujutab endast teatud mõttes segu 19. sajandi ja 20. sajandi akadeemilise volbri avaliku poole meeleoludest. Kui vorm ja teostus vastab enam-vähem täpselt sõdadevahelisele perioodile, siis volbrirongkäigus on võrreldes varasemaga oluliselt väiksem, et mitte öelda peaaegu täielikult kadunud isamaaline paatos. Teatud poliitilisi nõudmisi või kriitikat on tudengid 1990. aastatel küll veel linnavõimudele esitanud. Näiteks luges Kaarel Tarand 1992. aasta volbrirongkäigus linnapead tervitades ette protestipöördumise stipendiumite väljamaksmise korra kohta.⁴⁹¹ Rongkäiku ei lõpeta hümn ja manitsevate kõnede osa on taandunud rohkem või vähem formaalseks tervituseks. Rongkäigu karnevalilikkus võimaldab igal organisatsioonil eraldi silma paista. Rivi hoidmine ei ole enam eesmärgiks, mõni organisatsioon (näiteks EÜS) ei suuda seda ilmselt üldse.⁴⁹² Ja viimaseks, ent mitte vähemtähtsaks – kadunud on tõrvikud, mida veel 1990.

---

⁴⁸⁸ Laula ja hõiska, sest kewade on käes. Tuled pimedas Toomeorus. Üliõpilaskonna terwitused riigile, rahwale ja õppejõududele. Postimees nr 118. 02.05.1928.

⁴⁸⁹ Hõiskaw noorus tõrwiki walgusel. Postimees nr 118, 02.05.1931.

⁴⁹⁰ *Ibid.*

⁴⁹¹ Volbriöö tähistamine 30.04.1992. Tartu Ülikooli Televisioon UTTV: <https://uttv.ee/naita?id=822> (vaadatud 10.05.2024).

⁴⁹² Vt nt: Volbriõhtu rongkäigud 30.04.2013. Tartu Ülikooli Televisioon UTTV: <https://uttv.ee/naita?id=17123> (vaadatud 10.05.2024).

aastate alguses võis kohata⁴⁹³, mis nagu palju muudki tollases defitsiidis olid ise tehtud, suured ja väga ebamugavad.⁴⁹⁴ Lisaks on rongkäigu toimumisaeg nihkunud pigem õhtust pealelõunale.

„Ajaloolise leiutamine, kus minevikuga lõpparve tegemisel läbi lõigatud jätkuvused ja traditsioonid saavad pärast seda, kui vastav minevik on nn ohutuks tehtud ja sellest on piisavalt vähe järel, olulisteks kadunud aja tunnistajateks. Nõnda saavad need kehastama olevikule võõrast aega⁴⁹⁵, mida saab siis ajaloolane uurida kaugel ja puhta minevikuna ja objektiivselt, kuna sellel pole olevikuga enam mingit seost.“⁴⁹⁶ Märkame, kuidas volber, mis on 19. sajandil buršipidu ja mis põlistab korporantide ülemvõimu linnas, mureneb juba 19. sajandi lõpukümnendil. 1920. aastal uuesti elule äratatud volber on aga olemuselt (ja vormilt) hoopis midagi muud: ühelt poolt mängib see üle võõrvõimu aegade kuhugi kaugesse muinasminevikku, kus tegutsevad eestlaste kangelaslikud esiisad või vähemalt heatahtlik rootsi kuningas, teisalt positsioneeritakse end näoga tuleviku suunas. Isegi kevade saabumise tervitamine on pandud tööle parema tuleviku suunas pürgimise poole. Tänapäeval kannavad pidustused taas saksapärase nime – korraga on pärast nõukogude okupatsiooni saanud armsaks ja lähemaks 1920.–1930. nii põlatud baltisaksa kombed ja pärand.

---

⁴⁹³ Nt: Volbriöö tähistamine 30.04.1992. Tartu Ülikooli Televisioon UTTV: <https://uttv.ee/naita?id=822> (vaadatud 10.05.2024).

⁴⁹⁴ Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

⁴⁹⁵ Assmann 2020, 127–129.

⁴⁹⁶ *Ibid.* 131.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärk oli uurida Tartu üliõpilasorganisatsioonide volbritaditsioonide kujunemist ning ajas muutumist. Töös otsisin vastuseid järgnevatele küsimustele.

Kuidas on Tartu volbritaditsioonid kujunenud ja aja jooksul arenenud?

Üliõpilasorganisatsioonide poolt ühiselt tähistatavaks avalikuks sündmuseks kujunes volber umbes 19. sajandi keskpaigas. Algselt oli volbril siiski hoopis teine nägu ja ilmselt ka tähendus kui tänapäeval. 1850. aastatel tähistasid korporatsioonid volbrit kvartetilauluga toomkiriku varemete vahel. Kas ka muid tegevusi aset leidis, pole teada. 1860. aastatel kujunes volber aga tervet linna haaravaks sündmuseks, milles tähistajate roll oli küll vaid üliõpilasorganisatsioonide liikmeil, kuid sündmusele sai linnarahvas pealtvaatajana kaasa elada. Säilinud allikate põhjal jääb mulje, et tegemist oli ulja ja muretu meelelahutusliku sündmusega 30. aprilli õhtul, mille kulminatsioon saabus keskööl mai kuu tervitamisega, mille järel kesti pidu veelgi hoogsamalt edasi. Volbri tähistamine toimus algselt Kassitoome orus, kuid kolis sealt peagi Toomkiriku esisele mänguväljakule. Mõlemad asukohad andsid linlastele võimaluse etendatavat üliõpilaspidu kõrgemalt jälgida. Taolisel viisil tähistasid volbrit Tartu saksa üliõpilasorganisatsioonid ning vähemalt saksakeelses perioodikas pälvis sündmus heatahtlikku tähelepanu. Võib öelda, et üliõpilasorganisatsioonide volbripidu 19. sajandil oli saksa üritus, mis kindlasti ei hõlmanud kõiki üliõpilasi.

Pärast poliitilistest sündmustest ja sõdadest tulenenud katkestust 19./20. sajandi vahetusel äratas Eesti Vabariigi Tartu ülikooli üliõpilaskonna esinduskogu 1921. aastal vana kombe jälle üles, ent palju ühist sel varasema volbripidustustega ei olnud. Uus kombestik kombineeriti mitmete 19. sajandil praktiseeritud üliõpilaste avalike ürituste elementidest kokku. Mitmed olulised detailid nagu näiteks tõrvikutega rongkäik, kokku kuhjatud tõrvikute põletamine linnaplatsil, „Gaudeamuse“ kindlate salvide laulmine kindlates paikades jms olid tuntud juba keiserliku ülikooli algusest peale. Need asetati nüüd teise konteksti.

Kui 19. sajandil osalesid avalikul volbripidustusel vaid saksa üliõpilasorganisatsioonid, siis sõdadevahelise perioodi üliõpilaskonna esindus nägi volbrit kogu üliõpilaskonna kevadpühana. Kuigi selle korraldamisel tugineti jätkuvalt üliõpilasorganisatsioonidele, püüti sündmust hoida avatuna ka mitteorganiseerunud tudengitele, ülikooli personalile jt akadeemilise pere liikmetele. Uus volber kaasas kõik üliõpilasorganisatsioonid vaatamata

nende liikmete rahvusele. Mairongkäigus marssisid akadeemilise vanuse järjekorras eesti, saksa, vene ja juudi organisatsioonid. Volber muutus vahemikus 1924–1937 kahepäevaseks sündmuseks – 30. aprilli õhtul toimus tõrvikutega volbrirongkäik, kus peeti mitmeid tervituskõnesid ja lauldi isamaalisi laule. Sellele järgnes peo mitteavalik osa, mil öösel külastasid üliõpilasorganisatsioonide liikmed vastastikku teineteist oma majades. 1. mail peeti kevadpidu või ball Vanemuise teatris, mis oli avatud tervele akadeemilisele kogukonnale.

1989. aastal hakkasid vahepeal tegevuse taastanud üliõpilasorganisatsioonid volbrit taas korraldama. Ajastu vaimule kohaselt sooviti taastada justkui õiget ajaloolist järjepidevust, mistõttu oli korraldajatel silme ees just 1920.–1930. aastate volbriraditsioonid. Sündmuse detailidega oldi kursis tänu veel elus olevate üliõpilasorganisatsioonide vilistlaste vahendusele ning vajadusel loeti lisa. Sellest tulenevalt taastati volbrirongkäik üsna täpselt sõdadevahelise perioodi eeskujul. 1. mai ball ajas edasi ei kandunud. Siiski oli 20. sajandi alguse eeskuju vaid vormiline, sisult ja meeleolult meenutab tänapäeval volber oma karnevalilikkuses pigem 19. sajandi burišipidustusi.

Kuidas ja millise sündmusena on volbrit korraldatud, seda eriti perioodil 1921–1940?

Kuidas täpselt 19. sajandil volbrit korraldati, ei ole teada. Osalevad organisatsioonid varustasid end ilmselt ise – Toomele toodi enda tarbeks kaasa lauad, pingid ja proviant. Ühisesse lõkkesse läksid kaasatoodud õllekorvid. Korraldamisesse sekkus mingil määral ka ülikool – on teada, et vähemalt mõnel aastal varustati volbrit ülikooli poolt lõkkepuudega, vältimaks aedade rüüstamist tudengite poolt.

Sõdadevahelisel perioodil oli volbri korraldamine vastaval üliõpilaskonna põhikirjale üliõpilaskonna esinduse (Edustuse) ülesanne, kes delegeeris selle esinduse juhatusele. Juhatus nägi korraldamistöö peamiste partneritena üliõpilasorganisatsioone. Viimaste lähetatud esindajatest moodustati vastavad toimkonnad. Volbripidustuste korraldamine kujunes õige ruttu rutiiniks, kus kooskõlastuste ja lubade taotlemine toimus aastast-aastasse pea identsel kujul. 1930. aastatel suurenes bürokraatia märgatavalt: lubade taotlemine muutus märksa põhjalikumaks ning täienes kooskõlastust nõudvate institutsioonide ring.

Kui 19. sajandi volbripeol ei ole erilist patriotismi märgata, siis Eesti Vabariigi perioodi volbrist saab selgelt isamaaline sündmus. Pidustused muutuvad järjest isamaalisemaks ja paatoslikumaks – volbrirongkäigus lauldakse hümni jt isamaalisi laule. Tervituskõnede sõnum on ühtaegu nooruslikkust ülistav, kuid samas ka moraliseeriv ja tulevikku vaatav –

just tudengid on need, kes peavad üles ehitama veel noore riigi. Oluline on seegi, et sel ajal kaob kasutusest täielikult saksa laensõna „volber“ – üliõpilased tähistavad kas esimest maid või kevadpüha.

Tänapäevane volber sai alguse 1988. aastal, mil EÜS Sodaliciumi liikmetel oli eesmärk mai saabumist tähistada vanade üliõpilaskommete kohaselt, ent ei olnud veel selge, kuidas see täpselt toimuma peaks. Konkreetsem plaan valmis 1989. aastaks – 1920.–1930. aastate eeskujul taastati tõrvikurongkäigu formaat, kuid mitte 1. mai pidu. See traditsioon on küll aastate jooksul õhtuselt ajalt oluliselt varasemaks nihkunud, mistõttu tänapäevaks on see kujunenud üliõpilasorganisatsioonide rongkäiguks tõrvikuteta. Pea täielikult puudub isamaaline paatos, mille asemel ülistatakse akadeemilist noorust. Järgneb volbriöö pidu, mida korraldavad organisatsioonid eraldi ja ise, kuid mis on organiseerunud üliõpilastele avatud. Kindlalt on tagasi sõna „volber“, sest vahepealne nõukogude periood diskrediteeris maipidustustega seotud leksika. Sündmust korraldab tänasel päeval Eesti Korporatsioonide Liidu presideeriv organisatsioon.

Kuidas suhestub volbri tähistamine inimeste aja- ja ruumitajuga erinevatel ajastutel ning enese ajas ja ruumis positsioneerimisega?

Volbritradsioonis on oluline koht Toomemäel. 19. sajandil tähistati volbrit selle eri paigus: Kassitoomel või toomkiriku esisel platsil. Ka 1920./1930. aastatel lõppesid tõrvikurongkäigud sageli samades kohtades. Mõlemat paika Toomel iseloomustab amfiteatrilik paigutus, mis võimaldab visuaalselt köitvat sündmust hästi jälgida. Ka tänapäevase volbrirongkäigu lõpp-punkt on Toomel, Karl Ernst von Baeri monumendi juures. Rongkäik kesklinna tähtsamatel tänavatel ja kesksematel platsidel olulisemate hoonete (ülikool, raekoda) märgib üliõpilaste domineerimist ruumis. Suurepärase näide üliõpilaste domineeriva kultuuri manifestatsioonist on tõrvikute kuhjamine lõkkeks otse raekoja platsil 19. sajandi esimesel poolel, mida analoogsel viisil korraldatakse samas paigas ja teistel platsidel umbes sajand hiljem – 1920. ja 1930. aastatel. Akadeemiline volber seostub justnimelt Tartuga, mis on ühtaegu konkreetne koht, samas ka universaalne lava spetsiifiliseks üliõpilaspeoks. Kohaidentiteet väljendub vilistlaste tagasipöördumises volbriks oma üliõpilaspäevade linna, et taaskord tähistada nooruslikku mai saabumist. Lisaks saabuvad Tartusse volbrit tähistama organiseerunud üliõpilased ka välismaalt, kel puudub otsene side Tartu ülikooliga.

Volbripidustusi on Tartus korraldatud läbi kolme sajandi. On mõistetav, et erinevatel ajastutel käsitati sündmust erinevalt. Märkame, kuidas volber, mis on 19. sajandil saksa romantiline buršipidu ja mis põlistab korporantide ülemvõimu linnas, mureneb juba 19. sajandi lõpukümnendil. 1920. aastal uuesti elule äratatud volber on aga olemuselt (ja vormilt) hoopis midagi muud: ühelt poolt vaadatakse kaugesse ja helgesse minevikku, teisalt positsioneeritakse end näoga tuleviku suunas. Isegi kevade saabumise tervitamine on pandud tööle parema tuleviku suunas pürgimise poole. Tänapäeval kannavad pidustused taas saksapärase nime – korraga on pärast nõukogude okupatsiooni saanud armsaks ja lähemaks 1920.–1930. nii põlatud baltisaksa kombed ja pärand.

Siinne magistritöö ongi vaimustunud just sellest, kuidas üks üliõpilaste pidustus peidab endas niivõrd palju erinevaid ajakihistusi ja neist pärinevate traditsioonide põimumist ikka üheks ja samaks – nooruse ja nooruslikkuse peoks akadeemilises Tartus.

Kasutatud kirjandus

Primaarallikad:

Rahvusarhiiv (RA)

EAA.1759 Korporatsioon Ugala

EAA.1765 Korporatsioon Fraternitas Estica

EAA.1767 Eesti Üliõpilaste Selts

EAA.1776 Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskonna esindus

EAA.1843 Korporatsioon Estonia

EAA.2100 Eesti Vabariigi Tartu Ülikool

EAA.2623 Tartu linnavalitsus

EFA.5.0.172896 Karl Hinzeri fond

Publitseeritud allikad:

Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Federzeichnungen von E. Kraus. Libau: Kommissions-Verlag von Rudolph Puhze, 1882.

Riigi Teataja, nr 78, 01.10.1937.

Riigi Teataja, nr 122/123, 21.07.1925.

Vorschriften für die Studierenden der Kaiserlichen Universität Dorpat, 1803–1886.

Periodika:

Neue Dörptsche Zeitung, 1886–1888.

Postimees, 1921–1931.

Üliõpilasleht, 1921–1939.

Rigasche Zeitung, 1883–1888.

Kirjandus:

200 aastat ülikooli taasavamisest Tartus. Ajalooline Ajakiri 2002, 1/2 (116/117).

Aru, Krista 2019. *Jaan Tõnisson – rahvajuht ja riigivanem. 1. osa*. Tartu: Rahvusarhiiv.

Assmann, Aleida 2014. *Ist die Zeit aus den Fugen? Aufstieg und Fall des Zeitregimes der Moderne*. München: Carl Hanser Verlag.

Baer, Karl Ernst von 1865. *Nachrichten über Leben und Schriften des Herrn Geheimraths Dr. Karl Ernst von Baer, mitgetheilt von ihm selbst. Veröffentlicht bei Gelegenheit seines fünfzigjährigen Doctor-Jubiläums am 29. August 1864, von der Ritterschaft Estlands*. St. Petersburg.

Becker, Harald 1933. *Geschichte der Curonia. Erster Band. Herausgegeben von der Historischen Kommission der Curonia*. Riga.

Bender, Reet 2014. Tartu baltisaksa tudengimälestustes. Koht ja inimesed. – *Keel ja Kirjandus*, 3, 203–224.

Blanckenhagen, Herbert von 2004. Der Eindruck der Aufnahme ist unvergeßlich stark – *Student in Dorpat*. (Hrsg.) Kurt Bertrams, UBd. 4. Hilden: WJK-Verlag, 118–163.

Andrews, Hazel; Leopold Theresa 2013. *Events and the Social Sciences*. New York: Routledge.

Cosgrove, Denis 1997. Cultural Landscapes, – *Europe: a modern geography*. Toim. Tim Unwin. London: Longman, 65–81.

Cosgrove, Denis 2008. Geograafia on igal pool. Kultuur ja sümbolism inimese maastikes. – *Vikerkaar*, 7–8, 70–97.

Cosgrove, Denis 1998. *Social Formation and Symbolic Landscape*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.

Dellingshausen, Eduard von 1930. *Im Dienste der Heimat!* Stuttgart: Ausland und Heimat Verlags-Aktiengesellschaft.

Derrett, Ros. 2003. Making Sense of How Festivals Demonstrate a Community's Sense of Place. – *Journal of Event Management*, 8, 49-58.

Duke, Tylor 1993. Students and Student life at Tartu University, 1919–1939. A Microcosm of Change in Interwar Estonia. Magistritöö. Indiana ülikool.

Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929. Tartu: „Postimehe“ trükk, 1929.

Fehre, Eduard 1898. *Geschichte der Fraternitas Rigensis: Als Manuscript für die Glieder der Fraternitas gedruckt*. St. Petersburg: Schröder.

Galerii: Tartus läks võime tudengite kätte. – Postimees 30.04.2019.

<https://tartu.postimees.ee/6651369/galerii-tartus-laks-voim-tudengite-katte> (Kasutatud 28.03.2024).

Gumbrecht, Hans Ulrich 2014. *Our broad present: time and contemporary culture*. New York: Columbia University Press.

Getz, Donald 2014. Event studies. – *The Routledge handbook of events*. Stephen J. Page and Joanne Connell (Eds). Routledge: 27-46.

Grünewaldt, Otto von 2000. Üliõpilasaeg. Mälestused. – *Loomingu Raamatukogu*, 5–6. Tallinn: Perioodika.

Gutzeit, W von 1864. *Wörterschaz der Deutschen Sprache Livlands. Erster Band*. Riga: R.Kymmell.

Hartog, François 2015. *Regimes of Historicity: Presentism and Experiences of Time*. Columbia University Press.

Hellerma, Juhan 2017. Kas aeg on liigestest lahti? Uuemad arutelud aja üle ajaloos ja ajaloo filosoofias. – *Ajalooline Ajakiri*, 4 (162), 475–492.

Hiio, Toomas 1996. Baltisaksa korporatsioonid Tartus. – *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe; Toomas Hiio, Toomas, Matti Maasikas. Tallinn: Olion, 26–51.

Hiio, Toomas 2007. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli taastamine (1988–1995). – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 659–695.

Hiio, Toomas 2007 (b). Tartu Ülikooli autonoomia piiramine „Vaikival ajastul“. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 330–335.

Hiio, Toomas 2007 (f). Tartu Ülikooli juhtimine ja tähtsamad ametikohad 1925. a Tartu ülikooli seaduse järgi. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio, 308–314.

- Hiio, Toomas 2007 (e). Tartu Ülikooli üliõpilased ja õpilasorganisatsioonid 1919–1940. – Universitas Tartuensis 1632–2007. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 364–414.
- Hiio, Toomas 2013. Üliõpilaselust ja üliõpilasorganisatsioonidest Tartus ja Riias 19. sajandil. – *50 Years of Baltic Nations' Kommerses*. Koost. Kristin Lillemäe, Malle Kuum, Reet Bender. Tartu: Aasta Raamat, 12–30.
- Hiio, Toomas 2007 (c). Üliõpilasorganisatsioonid ja üliõpilaselu Tartus 1802–1918. – *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe. Tartu: EÜS Kirjastus, 69–100.
- Hiio, Toomas 2003. Üliõpilasorganisatsioonid Tartus. – *Akadeemia*, 4, 691–729.
- Hiio, Toomas 2007 (d). Üliõpilasorganisatsioonid 1802–1918. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 230–247.
- Holbeck, Otto von 1963. Studentenjahre in Dorpat. – *Beiträge zur Erinnerung an die Livonia Dorpati 1822–1962 / Hrsg. vom Philisterverein der Livonia*. Hamburg: Hoffmann, 49–56.
- Huysen, Andreas 1995. *Twilight memories. Marking Time in a Culture of Amnesia*. New York: Routledge.
- Ilomets, Indrek; Hiio, Toomas; Orav, Mart (toim) 2007. *Vivat, crescat, floreat alma mater!* Tallinn: Aasta Raamat OÜ.
- Ilomets, Indrek; Hiio, Toomas; Orav, Mart (toim) 2007 (b). *Vivat, crescat, floreat alma mater!* Lisavihik. Täiendavaid andmeid üliõpilasorganisatsioonide kohta. Kirjanduse loetelu. Tallinn: Aasta Raamat OÜ.
- Issakov, Sergei 1986. *Mälestusi Tartu Ülikoolist (17.– 19. sajand)*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Issakov, Sergei (koost) 1971. Postitõllaga läbi Eestimaa: Eestimaa Vene kirjanike kujutuses (XVIII sajandi lõpp – XX sajandi algus). Tallinn: Eesti Raamat.
- Issakov, Sergei; Palamets Hillar 1992. Tartu Ülikool (1900–1944) memuaarikirjanduses. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Toim. Sergei Issakov, Hillar Palamets. Tallinn: Olion, 5–35.
- Jansen, Ea 2007. *Eestlane muutuv asjas. Seisuseühiskonnast kodanikuühiskonda*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.
- Karjahärm, Toomas 2012. *Vene impeerium ja rahvuslus. Moderniseerimise strateegiad*. Tallinn: AEGO.

- Kaljundi, Linda 2008. Muinasmaa sünd. – *Vikerkaar*, 7–8, 98–112.
- Kaljundi, Linda; Sooväli-Sepping, Helen 2014. Sissejuhatus. Eesti maastiku ja mälu uurimise rajajooni. – *Maastik ja mälu. Pärandiloome arenguhooni Eestis*. Koost. Linda Kaljundi, Helen Sooväli-Sepping. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 7–35.
- Kepp, Öne 2014. Aeg maastikus. Ristikivi metafüüsiline kronotoop. – *Methis. Studia humaniora Estonica*, 13, 85–94.
- Kikkas, Toivo; Laidla, Janet 2020. *Sada aastat üliõpilasesindust Tartu Ülikoolis*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Konsen, Tiina. Volbriõhtu tähistamine Tartus. – *Eesti Rahvakultuuri keskus*, 02.02.2018. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/29/volbriõhtu-tahistamine-tartus/> (vaadatud 03.10.2023).
- Koselleck, Reinhart 1995. *Vergangene Zukunft: zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Kurg, Andres 2006. Ruum, ca 1986. – *Vikerkaar*, 7–8, 89–106.
- Kõpp, Johan 1991. *Mälestuste radadel 2. Tartus 1896–1906*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Laidla, Janet; Vanamõlder, Kaarel 2010. Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Koost. Janet Laidla. Tartu: Greif, 3–27.
- Laidla, Janet 2010. Akadeemiliste organisatsioonide roll Tartu ülikooli Üliõpilaskonna Edustuses. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Tartu: Greif, 47–61.
- Laidla, Janet (toim) 2010. *Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940*. Tartu: Greif.
- Laulik üliõpilastele ja lauluarmastajatele. Magister cantandi. Täiendanud Ev. Metslang. Postimehe kirjastus, Tartu 1929.
- Le Goff, Jacques 2001. *Keskaja Euroopa kultuur*. Tallinn: Kupar.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, Oxford.
- Leppik, Lea 2001. *Rektor Ewers*, Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.
- Leppik, Lea (toim) 2004. *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

- Lorenz, Chris 2014. *Blurred Lines. History, Memory and the Experience of Time.* – *International Journal for History, Culture and Modernity*, 2(1), 43–62.
- Lotman, Juri; Uspenskij, Boris 1984. *The Semiotics of Russian Culture.* Michigan: University of Michigan/Michigan Slavic,
- Luc Huyse,; Ross, Julian 2009. *All things pass except the past.* Leuven: AWEPA.
- Low, Setha M; Lawrence-Zuniga, Denise 2003. *Anthropology of Space and Place: Locating Culture.* New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Lõbu, Terje 2004. Maakondlikud üliõpilaskogud Tartu ülikoolis 1920. aastail. – *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII*. Toim. Lea Leppik. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 67–70.
- Lõbusad üliõpilased marssisid laulu, rapiiride ja õllega läbi Tartu. – Tartu Postimees 30.04.2024. <https://tartu.postimees.ee/8011785/galerii-ja-video-lobusad-uliopilased-marssisid-laulu-rapiiride-ja-ollega-labi-tartu?gallery=342444&image=16039368> (vaadatud 10.05.2024).
- Managing Art Projects with Societal Impact. Study Book for Students, Stakeholders and Researchers* 2016. Helsinki: Unigrafia Oy,
- Marksoo, Ann 2005. Linnasiire. – Tartu. Ajalugu ja kultuurilugu. Koost. Heivi Pullerits. Ilmamaa 2005; 135–158.
- Massey, Doreen B.; Jess, Pat 1995. *A Place in the World?: Places, Cultures and Globalization.* Oxford: Oxford University Press.
- Mets, Risto. Pildid ja video: võim Tartus läks volbriooks tudengite kätte. – Postimees 30.04.2017. <https://tartu.postimees.ee/4097091/pildid-ja-video-voim-tartus-laks-volbriooks-tudengite-katte> (Kasutatud 28.03.2024).
- Minaudier, Jean-Pierre. Regionalism ja rahvuslus: võrdlevaid vaateid. – *Vikerkaar* 7–8, 2009, 131–143
- Mitchell, William John Thomas (toim) 2002. *Landscapes and Power. Second Edition.* Chicago: Chicago University Press.
- Niinivaara, Eeva. Tartu ülikoolis 1992. –*Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Toim. Sergei Issakov; Hillar Palamets. Tallinn: Olion, 252–261.
- Ojatamm, Janeli 2011. Saksa, baltisaksa ja eesti üliõpilasterminoloogia sõnastik. Magistritöö. Tartu Ülikool, Filosoofiateaduskond.

- Palang, Hannes; Uusküla, Mari; Rätsep, Kaidi; Vau, Anu 2020. Maastik kui inimoluruum eesti keeles – *Keel ja kirjandus*, 8–9, 659–676.
- Pawlicka-Deger, Urszula 2021. Place matters: Thinking about spaces for humanities practices. – *Arts and Humanities in Higher Education*, 20(3), 320–338.
- Peetris, Kersti 2021. Tartu ülikooli üliõpilaste sissetulekud ja väljaminekud üliõpilaskonna Edustuse 1921. aasta ja 1926. aasta ankeetide põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Ajaloo ja arheoloogia instituut.
- Pezold, Leopold von. Varipilte Tallinna minevikust. – *Mälestusi Tartu ülikoolist 17.–19. sajand*. Koost Sergei Issakov. Tallinn, Eesti Raamat 1986, 181–191.
- Piirimäe, Helmut 2007. Läbi kolme okupatsiooni vaba Eestini. – *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Toim. Helmut Piirimäe. Tartu: EÜS Kirjastus, 119-125.
- Piirimäe, Helmut 2007 (b). Tartu Ülikooli avamine Eesti rahvusülikoolina. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Toomas Hiio, Helmut Piirimäe. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 285-306.
- Piirimäe, Helmut (toim) 2007. *Vivat Academia. Üliõpilasseltsid ja korporatsioonid Eestis*. Tartu: EÜS Kirjastus.
- Piirimäe, Helmut; Hiio, Toomas (toim) 2007. *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Piirimäe, Helmut; Hiio, Toomas, Maasikas, Matti (toim) 1996. *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis*. Tallinn: Olion.
- Piirimäe, Helmut; Siilivask, Mart (toim) 1982. *Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982 (I–III)*. Tallinn: Valgus.
- Pung, Toomas 2014. Baltisaksa teadlasperekond von Oettingenid. – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2013*. Tartu: 52–78.
- Raid, N 1990. Tartu ajaloolised haljasalad. – *Tartu ja kultuur*. Toim. Jüri Linnus. Tallinn: Eesti teaduste akadeemia.
- Randviir, Anti 2010. *Ruumisemiootika*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Raudsepp, Karl Haakon 1992. „Sakala“ 1924. aasta juubelikommersist. – *Mälestusi Tartu Ülikoolist*. Toim. Sergei Issakov; Hillar Palamets. Tallinn: Olion, 311–313.

- Roberts, Les (toim) 2012. *Mapping Cultures. Place, Practice, Performance*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Rull, Ivo 2015. *Tartu tudengid kuumadel kaheksakümnendatel. Almanahh 2015*. Tallinn: Rull & Rumm.
- Rütli, Oskar 2010. *Mälestusi ühe eesti sugupõlve tööst ja võitlusist (1871–1949)*. Tallinn: Akadeemia.
- Sauna, Tanel 2010. Üliõpilasorganisatsioonid ja „vaikiv ajastu“ 1934–1938. – *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Koost. Janet Laidla. Tartu: Greif, 28–46.
- Schmid, Christian 2008. Henri Lefebvre’s theory of the production of space: towards a three-dimensional dialectic. – *Space, Difference, Everyday Life. Reading Henri Lefebvre*. Toim. Kanishka Goonewardena New York, London: Routledge, 27–45.
- Schroeder, Leopold von 2013. *Memuaarid*. Tartu: Ilmamaa.
- Siilivask, Mart 2006. *Tartu arhitektuur 1830–1918. Historitsism ja juugend. Arhitektuuriideed ja stiilieeskujud kohalike arhitektide loomingus 19. sajandil ja 20. sajandi algul*. Tartu: Rahvusarhiiv.
- Soom, Arnold 1996. *Mälestusi. Artikleid*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.
- Stillmark, Friedrich; Gernet Axel von (toim.) 1893. *Geschichte der Estonia: als Manuscript für die Mitglieder der Estonia gedruckt*. St. Petersburg: Schröder.
- Tamar, Jaanika 2013. Eesti naiskorporandi kuvand perioodikas aastatel 1920–1940. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut.
- Tammiksaar, Erki 2023. *Eestikeelse Tartu Ülikooli esimene aastasada*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tamul, Villu 1998. Tartu ülikooli 19. sajandil – Balti või impeeriumiülikool. – *Tartu, baltisakslased ja Saksamaa*. Toim. Helmut Piirimäe, Claus Sommerhage. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 73–95.
- Tamul, Villu 2007. Ülikooli taasavamine Tartus. – *Universitas Tartuensis 1632–2007*. Toim. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 109–116.
- Tartus läks võim volbriooks tudengite kätte. – Delfi, 30.04.2009.
<https://www.err.ee/490554/tartus-laks-voim-volbriooks-tudengite-katte> (Kasutatud 28.0.2024).

Teisipäeval on volbrirongkäigu ajal oodata ajutisi liikluspiiranguid. Tartu Tudengipäevade pressiteade 29.04.2024. – Tartu linna koduleht. <https://www.tartu.ee/et/uudised/teisipaeval-volbrirongkaigu-ajal-oodata-ajutisi-liikluspiiranguid> (vaadatud 10.05.2024).

Tering, Arvo 2008 . *Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides*. Eesti Ajalooarhiiv.

Tilley, Christopher; Basu Paul 1994. *Space, place, landscape and perception: Phenomenological perspectives*. Oxford: Providence.

Tomasson, Robert; Kukk Toomas 1996. Ülevaade eesri üliõpilasorganisatsioonide kommetest ja tähtpäevadest. – *Spes Patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis*. Koost. Helmut Piirimäe, Toomas Hiio, Matti Maasikas. Tallinn: Olion, 52–65.

Tõnisson, Ilmar 1932. Tartu üliõpilaskond Eesti iseseisvusajal. Eesti üliõpilaskonna kujunemine. – *Tartu üliõpilaskonna ajalugu*. Toim. Juhan Vasar. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 337–362.

Ungern-Sternberg, Eduard von. Ühe vana eestimaalase mälestused. – *Mälestusi Tartu ülikoolist 17.–19. sajand*. Koost Sergei Issakov. Tallinn, Eesti Raamat 1986, 222–238.

Vaata, kuidas möödus tudengite rongkäik Tartus. – *Õhtuleht* 01.05.2016. <https://www.oh tuleht.ee/730316/galerii-vaata-kuidas-moodus-tudengite-rongkaik-tartus> (vaadatud 10.05.2024).

Vahtla, Aili. Tartu volber explained: Walpurgis the Estonian fraternity and sorority way. – ERR News, 30.04.2024. <https://news.err.ee/1609322040/tartu-volber-explained-walpurgis-the-estonian-fraternity-and-sorority-way> (vaadatud 18.05.2024).

Vahtrre, Lauri 1999. *Meenutusi kadunud maailmast*. Tallinn: Avita.

Vasar, Juhan (toim) 1932. *Tartu üliõpilaskonna ajalugu: seoses eesti üliõpilaskonna ajalooga*. Tartu: Tartu Üliõpilaskond.

Vegesack Siegfried von 2023. Jaschka ja Janne. – *Loomingu Raamatkogu*, 26.

Volber Tartus: tudengid hullasid ja pesid Baeri pea vahuveiniga puhtaks. – Kroonika, 30.04.2022. <https://kroonika.delfi.ee/artikkel/96537275/fotod-ja-video-volber-tartus-tudengid-hullasid-ja-pesid-baeri-pea-vahuveiniga-puhtaks> (vaadatud 10.05.2024).

Volbripäev (töörahvapäeva, maipäeva) – 1. mai. – *Berta, Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas*. <https://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-volbripaev.php> (vaadatud 03.10.2023).

Widmaier, Tobias 2018. *Der Mai ist gekommen. Populäre und traditionelle Lieder.* – Historisch-kritisches Liederlexikon.

https://www.liederlexikon.de/lieder/der_mai_ist_gekommen (vaadatud 10.05.2024).

Wittrock, Hugo 2004. *Werden und Entwicklung des deutschen Burschenwesens auf den baltischen Hochschulen. Ein kulturgeschichtlicher Streifzug [1924]* Järeltrükk: WJK Verlag.

Ülikool. Tartu Ülikooli kvartalikiri. *Acta Publica Universitatis Tartuensis.* 1991/4.

Andmebaasid:

Album Academicum Universitatis tartuensis 1918–1944.

Eesti biograafiline andmebaas ISIK.

Tartu Ülikooli Televisiooni UTTV videoarhiiv.

Intervjuud:

Intervjuu Rein Taageperaga, Tartu 11.12.2023.

Intervjuu Toomas Hiioga, Tartu 9.04.2024.

Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024.

Intervjuu Katri Raikiga, Tartu 10.05.2024.

Intervjuu Herbert Konnulaga, Tartu 09.05.2024.

Intervjuu Indrek Tarandiga, Tartu 17.04.2024.

Film:

Alma mater tartuensis. Dokumentaalfilm. Stsenarist Ilmar Tõnisson, operaator Theodor Luts. Tartu Ülikool-Akadeemiline kooperatiiv, 1932.

Veebiteavikud:

Dorpat [Piltteavik]: Wilder-Dom, 1900. <https://dspace.ut.ee/items/c65e91ed-67ea-4685-bf86-31c9de5e4fc5> (vaadatud 10.05.2024).

Studentu korporāciju gājiens 18. novembrī 2019.

YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=vM_n3cRDrIo (vaadatud 02.05.2024).

Virtuaalne kultuurilooline kaart „Saksa Tartu / Deutsches Dorpat“:
<https://muuseum.tartu.ee/tartu-dorpat/> (vaadatud 10.05.2024).

Summary

The traditions of the Walpurgis Night of the student organisations of Tartu in time and space

The tradition of celebrating the academic Walpurgis Night in Tartu dates back at least to the second half of the 19th century. From that time until the events of the Second World War, student organisations in Tartu celebrated Walpurgis Night more or less continuously, openly and with great solemnity. There were interruptions at certain times, such as during Russification in the last decades of the 19th century, the Revolution of 1905 and the years of reaction that followed, the First World War and the War of Independence. In the Republic of Estonia between the two world wars, Walpurgis Night became a spring holiday for students. The Soviet occupation closed student organisations in 1940, and the academic tradition of Walpurgis Night was interrupted from the Second World War until its restoration in the late 1980s. The first 'official' Walpurgis Night, organised by rehabilitated student organisations, took place in 1989, and since then the tradition has continued without interruption for 35 years. Thus, the academic Walpurgis Night celebration can be considered one of the cultural events with the longest tradition in Estonia, where Baltic German and Estonian customs, student life and national demands are interwoven.

The aim of the master's thesis is to analyse how the traditions of Tartu's academic Walpurgis Night have been formed and changed over time, and how their meaning has changed over time in such a way that the celebration of Walpurgis Night has remained until today. The main research questions are:

How have the traditions of Walpurgis Night in Tartu been formed and developed over time?

How and as what kind of event was Walpurgis Night organised, especially in the period 1921-1940?

How does the celebration of Walpurgis Night relate to people's perception of time and space in different epochs and to their positioning in time and space?

Linking three centuries of Walpurgis Night celebrations to conceptions of space and time, I analyse how these aspects can help us to understand the changes and transformed meanings of Walpurgis Night traditions.

In the nineteenth century, the university celebrated its anniversaries with public ceremonies, including an unofficial anniversary on 21 April, associated with the matriculation of the first student in 1802, the official university anniversary on 12 December, Walpurgis Night, vivat processions and funerals.

The organised celebration of Walpurgis Night seems to have originated in the late 1850s or 1860s. Walpurgis Night was celebrated together on the 'wild' Toome (Dome Hill). By the end of the decade, it had become a widespread celebration. Initially the celebrations took place in the old quarry at Kassitoome, where a fire was lit, and each fraternity had a designated area. From 1874, the festival was moved to the square in front of the church ruins. Students arrived in groups, waving flags, and singing. At midnight, people gathered around the fire in the middle of the square to welcome May, singing "Der Mai ist gekommen". The celebrating students attracted many spectators.

At the turn of the century, the public celebration of Walpurgis Night came to a standstill, but the custom was revived after Estonia's independence and the opening of the Estonian University of Tartu. The first Walpurgis Night organised by the Üliõpilaskonna Edustus took place in 1921, the traditions were finally consolidated in 1924 and after that the Walpurgis Night celebrations were held in the same way every year.

Although in the 1920s and 1930s the German name "Walpurgis Night" was never used in official correspondence or in the media for the event, and the celebration was not associated with the Baltic German traditions of the 19th century, but rather with the customs of Scandinavian students, many elements of the festivities, such as the mighty procession through the city or the burning of torches in a communal bonfire, originated from 19th century traditions of public celebrations.

Another important element, created between the two world wars and still in use today, is the procession in front of the Town Hall and the University, where a greeting is given and a specific verse from the Gaudeamus is sung. At that time, the custom was linked to the celebration of the university's anniversary. The students, separated and protected by the autonomy of the 19th century, probably did not even consider it possible or appropriate to welcome the local government.

Thus, it can be said that the inspiration for the organisation of Walpurgis Night certainly came from the public events of the 19th century, but compared to the 19th century, the

celebration created in the 1920s was a patriotic event aimed at all students. According to current knowledge, the 19th century Walpurgis Night did not have such a dimension.

When the students revived the Walpurgis Night celebrations at the end of the Soviet occupation, they followed the customs of the 1920s and 1930s. As the archives were still closed, the restoration was based mainly on the memories of former members of the old student organisations. It was known that Walpurgis Night had been celebrated as early as the 19th century, but hardly anyone knew the details. Compared to the first half of the 20th century, Walpurgis Night became a much freer event, whose sub-national orientation has almost completely disappeared today. It can therefore be said that the Walpurgis Night celebrations of today are similar in form to those of the 1920s and 1930s, but in content they are more reminiscent of the celebrations of the 19th century.

Hoping to escape decades of oppressive Soviet occupation, by the end of the 1980s the former German rule, despised at the beginning of the century, no longer seemed so unpleasant and hostile. The name "Walpurgis Night" was once again proudly used as an event name, and to oppose the communists, German elements were sometimes adopted in student activities.

In the urban space, Walpurgis night includes the most important settlements and the most symbolic points of the city - the Town Hall Square, the front of the main university building, Toomemägi. Representatives of the dominant culture can use this space - in the 19th century it was the Baltic German students, and from the 1920s, when Walpurgis Night became a celebration for all students, it is also understandable that they were the ones who could organise such a large procession (compared to, for example, the blacksmiths' or communists' parades, which passed through less central areas). Nowadays, Tartu has the image of a university town, which is why the symbolic power is handed over to the students for one night, and that is why the Walpurgis Night procession can take place on a rather old route, which still consolidates the 19th century city centre as the "academic space" of Tartu.

LISAD

Lisa 1. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Edustuse Juhatuses palvekiri Tartu linna politseiülemale
(RA)EAA 1776.1.54, 14.

Tartu Linna Politseiülemale

Üliõpilaskonna Juhatuselt

Palve

Üliõpilaskonna Juhatus pöörab Teie poole palvega lubada 30 apr. s.a. esimese mai vastuvõtmiseks korraldada tõrvikutega rongikäiku linnas ja ilutulestikku Doome mäel kell 9 õhtul. Rongikäigu algus on kavatsatud Üliõpilasmaja ees (Hetseli tän. 1), kus edasi liigutakse Ülikooli peahoone ja Raekoja ette ja sealt Doome orgu.

Üliõpilaskonna
Juhatus
aprillil 1921
N° 57.

Tartu Linna Politseiülemale

Üliõpilaskonna
Juhatuselt

Tartu Üliõpilaskonna
Arhiiv

Palve.

Üliõpilaskonna Juhatus pöördub
Teie poole palvega lubada esimese
mai vastuvõtmiseks korraldada
tõrvikutega rongikäiku linnas
ja ilutulestikku Doome mäel
kell 9 õhtul. Rongikäigu algus on kavatsatud
Üliõpilasmaja ees (Hetseli tän. 1), kust
edasi liigutakse Ülikooli
peahoone ette ja Raekoja ette ja sealt
Doome orgu.

Lisa 2. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Esimene kajastus 1. mai vastuvõtmisest ajalehes Postimees

Postimees, nr 96; 02.05.1921.

Tartu teated. 1-se mai vastuvõtmine. Laupäeval 30. mail [sic!] korraldati üliõpilaskonna Edustuse algatusel üliõpilaste rongkäik tõrvikute valgustusel. Kogumisse kohalt, ühiselumaja eest, mindi sõjaväe orkestri saatel ülikooli ette, kus „Gaudeamus igitur-i“ esimene ja „Vivat academia“ salmid lauldi. Sealt liikus rongkäik raekoja ette, kus lauldi „Vivat et respublica“. Suure hulga pealtvaatajate saatel liiguti Toomemäele, kus tuld tehti ja lõbusalt üle kesköö koos wiibiti.

Tartu teated.

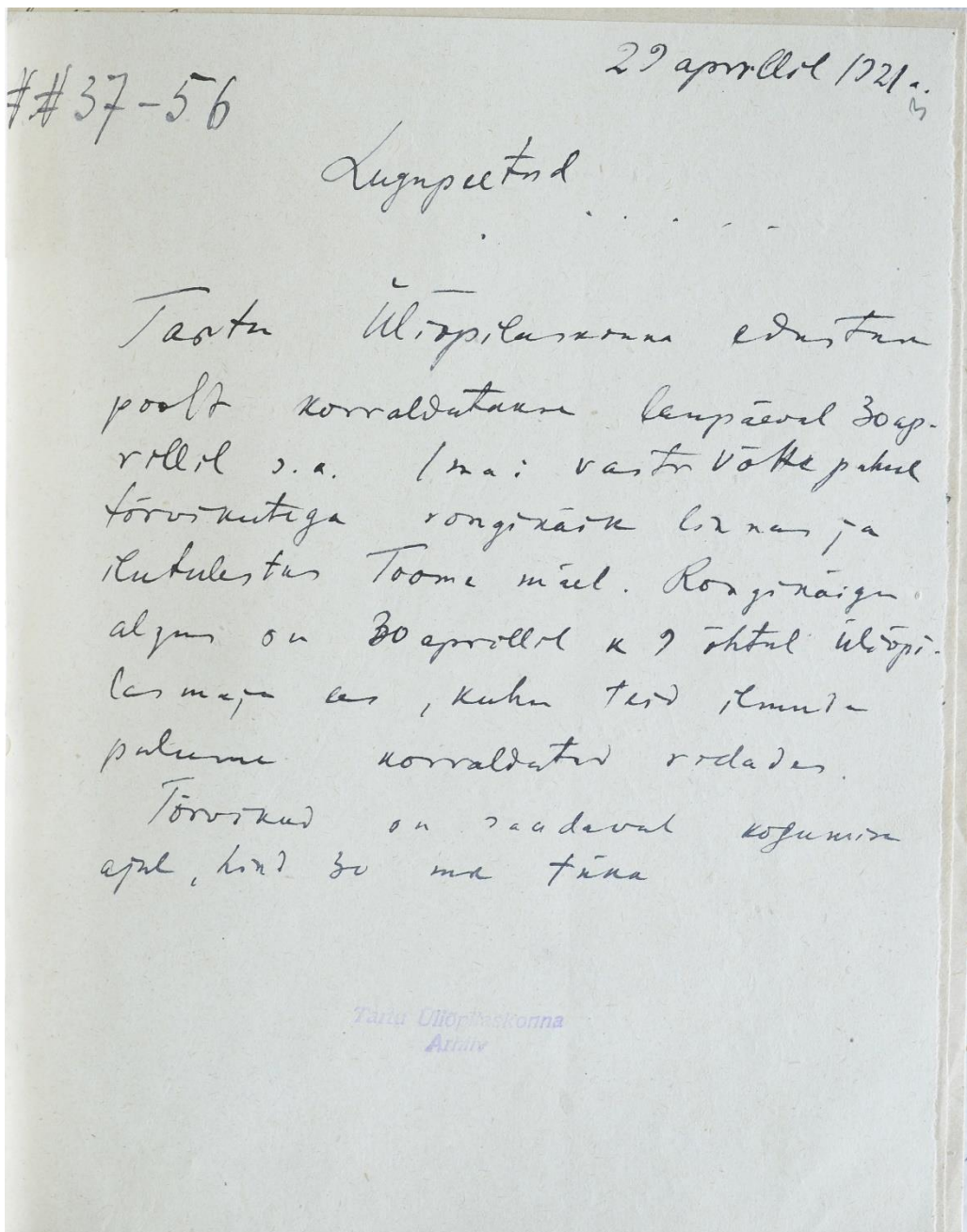
1-se mai vastuvõtmine.

Laupäeval 30. mail korraldati üliõpilaskonnaga Edustuse algatusel üliõpilaste rongikäik tõrvikute valgustusel. Kogumise kohalt, ühiselumaja eest, mindi sõjaväe orkestri saatel ülikooli ette, kus „Gaudeamus igitur-i“ esimene ja „Vivat academia“ salmid lauldi. Sealt liikus rongikäik raekoja ette, kus lauldi „Vivat et respublica.“ Suure hulga pealtvaatajate saatel liiguti Toomemäele, kus tuld tehti ja lõbusalt üle kesköö koos wiibiti.

**Lisa 3. Esimese mai vastuvõtmine 1921. aastal. Edustuse poolt
üliõpilasorganisatsioonidele saadetud kutse mustand 29.04.1921**
(RA)EAA 1776.1.54, 13.

Lugupeetud...

Tartu Üliõpilaskonna edustuse poolt korraldatakse laupäeval 30. aprillil s.a. 1 mai vastuvõttu puhul tõrvikutega rongikäik linnas ja ilutulestik Toome mäel. Rongikäigu algus on 30. aprillil k 9 öhtul üliõpilasmaja ees, kuhu teid ilmuma palume korraldatud ridades. Tõrvikud on saadaval kogunemise ajal, hind 30 marka tükk.

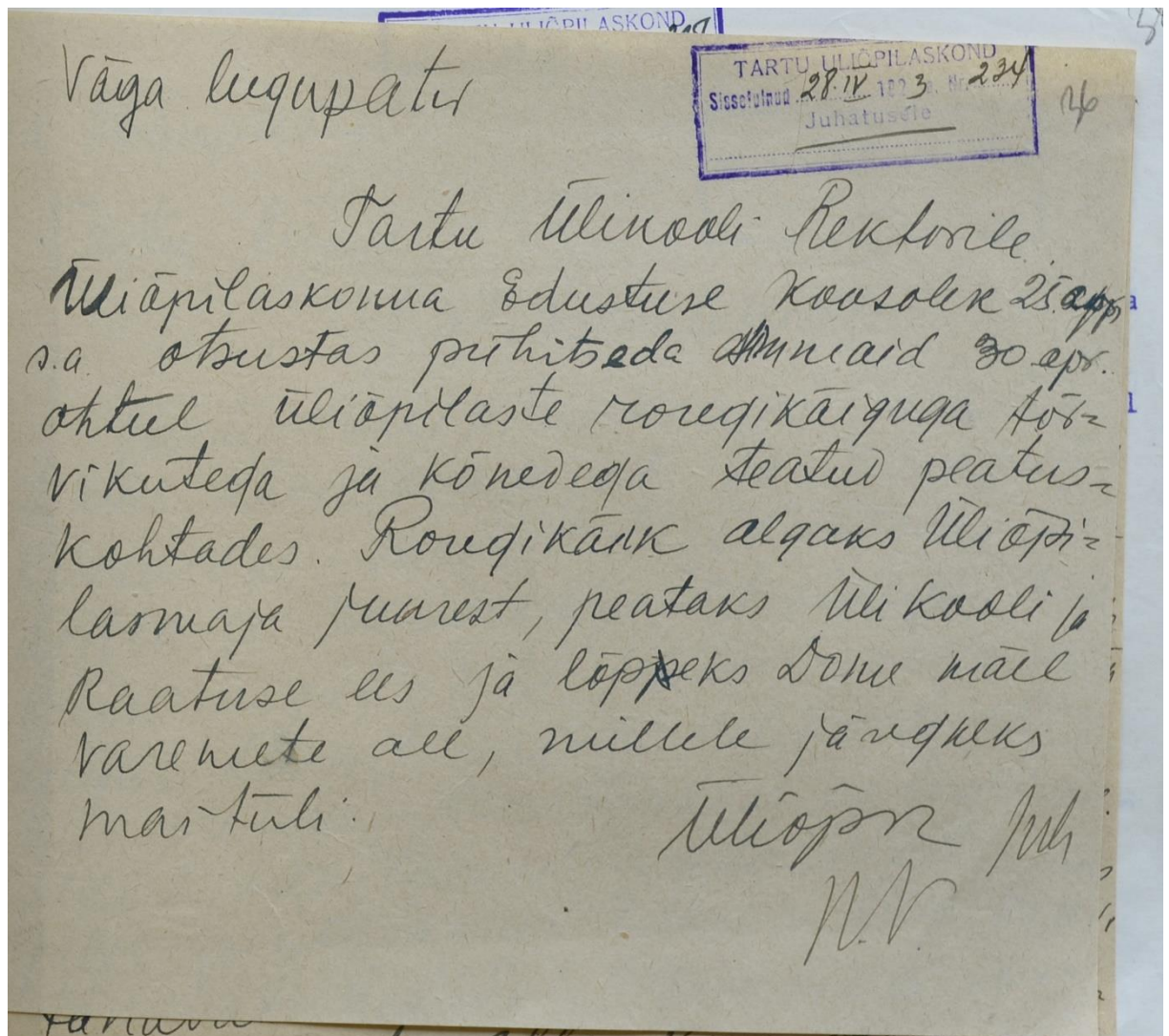
Lisa 4. Esimese mai vastuvõtmine 1923. aastal. Edustuse Juhatus Tartu Ülikooli rektorile 28.04.1923

(RA)EAA.1776.1.54, 136.

Väga lugupeetud

Tartu Ülikooli Rektorile

Üliõpilaskonna Edustuse koosolek 25. aprillil s.a. otsustas pühitseda esimest maid 30. aprilli õhtul üliõpilaste rongikäiguga tõrvikutega ja kõnedega rongikäigu ajal teatud peatuskohtades. Rongikäik algaks üliõpilasmaja juurest, peatuks Ülikooli ja raatuse ees ja lõppeks Doome mäel varemata all, millele järgneks mai tuli.

Lisa 5. Edustuse Juhatus ringkiri 06.04.1927

(RA)EAA.1776.1.54, 1 171.

Ringkirjaliselt.

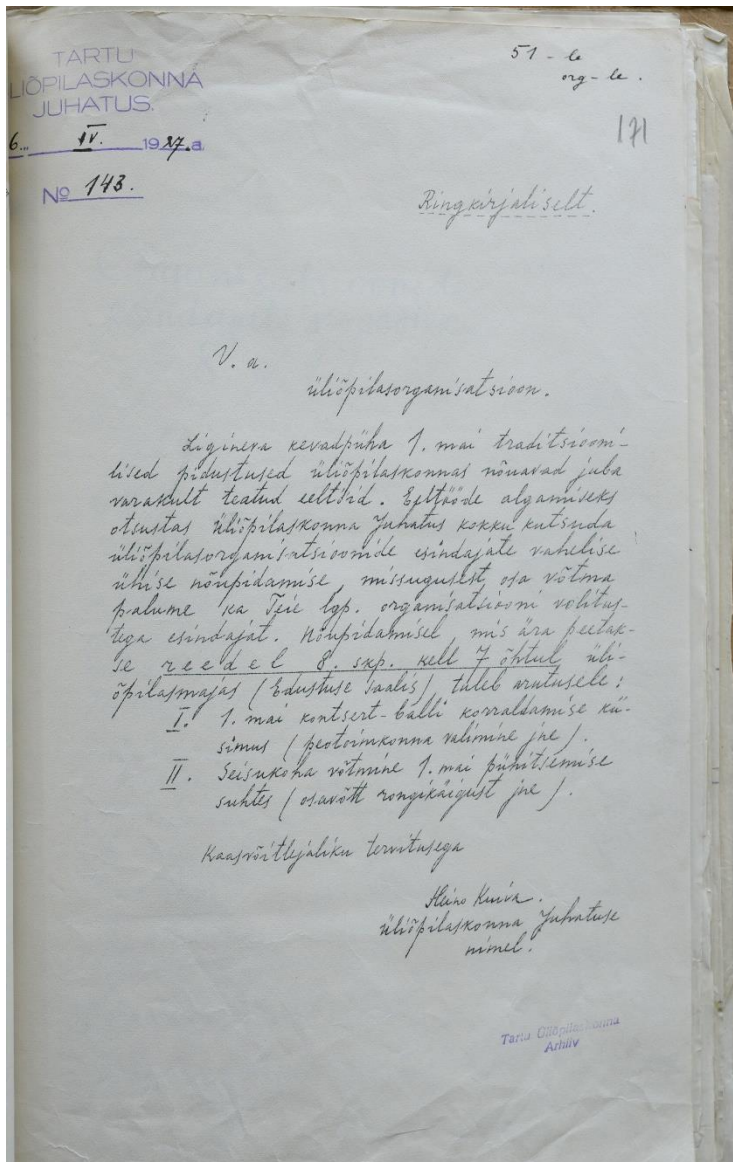
V.a. üliõpilasorganisatsioon.

Ligineva kevadpäeva 1. mai traditsioonilised pidustused üliõpilaskonnas nõuavad juba varakult teatud eeltöid. Eeltööde algamiseks otsustas Üliõpilaskonna Juhatus kokku kutsuda üliõpilasorganisatsioonide esindajate vahelise ühise nõupidamise, missugusest osa võtma palume ka Teie lgp. organisatsiooni volitustega esindajat. Nõupidamisel, mis ära peetakse reedel 8. skp. kell 7 õhtul üliõpilasmajas (Edustuse saalis) tuleb arutusele: I. 1. mai kontsert-balli korraldamise küsimus (peotoimkonna valimine jne). II. Seisukoha võtmine 1. mai pühitsemise suhtes (osavõtt rongikäigust jne).

Kaasvõitlejaliku tervitusega

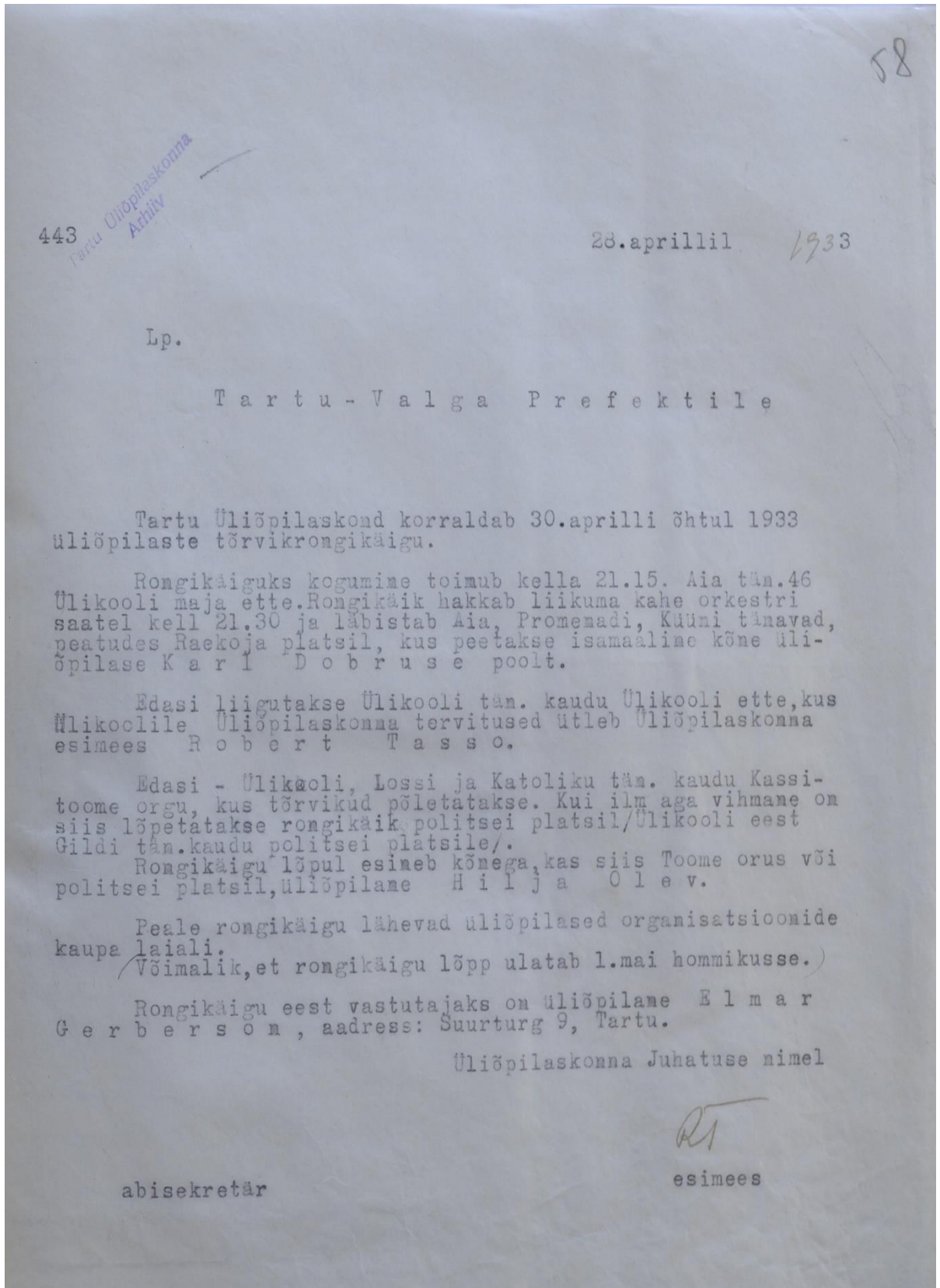
Heino Kuiva

Üliõpilaskonna Juhatus nimel

Lisa 6. Juhatus Tartu-Valga prefektile 28.04.1933

(RA)EAA.1776.1.55, 158.

Lisa 7. Volbrirongkäikude marsruudid aastatel 1921–1940

Alus: (RA)EAA.1776.1.54; (RA)EAA.1776.1.55; (RA)EAA.1776.1.56

Tänavanimed: Katoliku – Oru, Hetseli – Juhan Liivi, Lihaturg / Politsei park – Peeter Põllu plats, Võidu – Promenaadi, Aia – Vanemuise, Jaani – Ülikooli, Suur turg – raekoja plats

Aasta	Kell	Alguspaik	Marsruut 1	Peatus 1	Marsruut 2	Peatus 2	Marsruut 3	Lõpp
1921	21	Hetseli 1		Ülikooli peahoone		Raekoda		Kassitoome
1923	21	Hetseli 1	Lossi tn	Ülikooli Peahoone	Jaani	Raekoda	Vallikraavi / Lossi tn	Tenniseväljak
1924	22	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Rüütli-Küütri	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1925	22	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Rüütli-Küütri	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1926	22	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1927	21	Aia 44	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Tenniseväljak
1928	22	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1929	21	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1930	21:30	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi tn	Kassitoome
1931	21:30	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Gildi	Politsei plats
1932	21:30	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Jaani	Ülikooli peahoone	Lossi, Vallikraavi	Kassitoome
1933	21:30	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Lossi, Katoliku	Kassitoome / Politsei plats (vihmaga)
1934	21:15	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Politsei plats
1935	21:15	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Lossi-Vallikraavi-Katoliku / [Gildi]	Kassitoome / Politsei plats (vihmaga)
1936	21:30	Aia 46	Aia-Promenaadi-Küüni	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Lihaturg
1937	21:30	Aia 46	Aia-Võidu	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Lihaturg
1938	21:30	Aia 46	Aia-Võidu	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Lihaturg
1939	21	Aia 46	Aia-Võidu	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Suur turg
1940	21	Aia 46	Aia-Võidu	Raekoda	Ülikooli	Ülikooli peahoone	Gildi	Suur turg

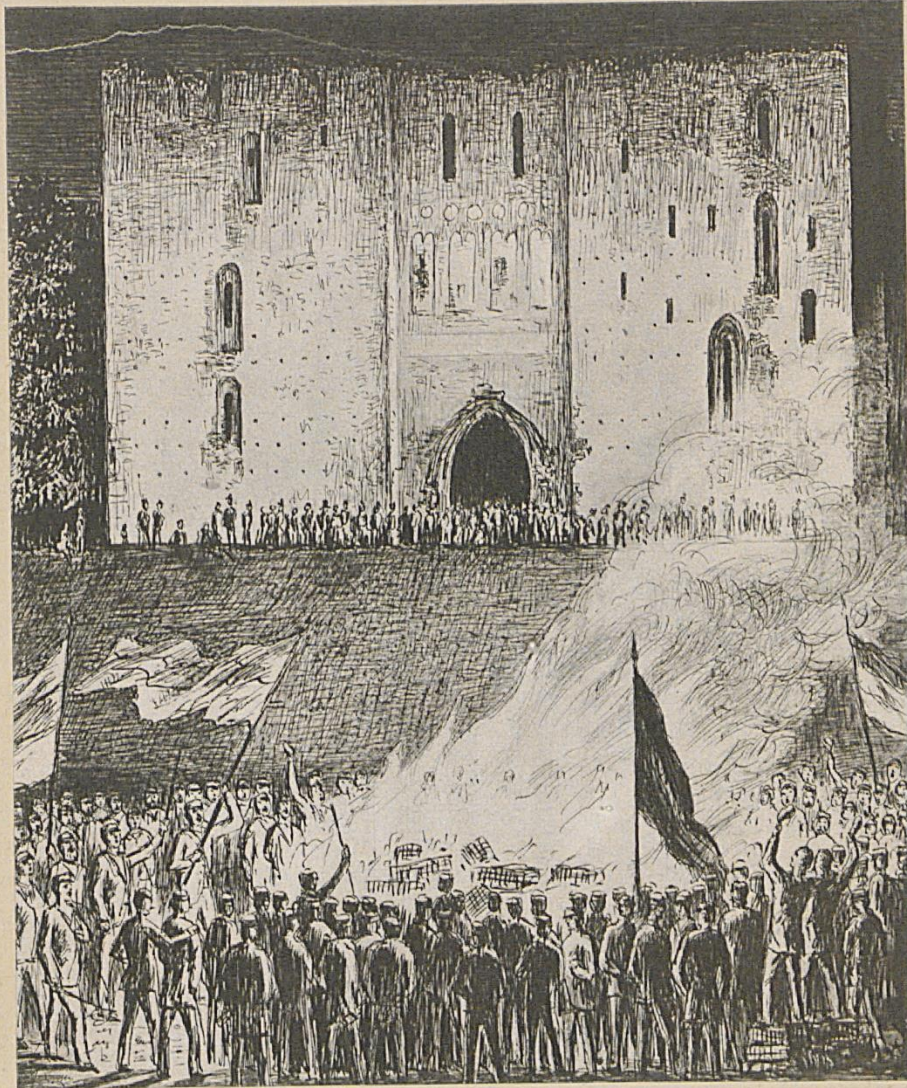
Lisa 8. Metsik Toome – Wilder Dom ehk Kassitoome

Dorpat: Wilder-Dom [1900]

<https://dspace.ut.ee/items/c65e91ed-67ea-4685-bf86-31c9de5e4fc5> (vaadatud 10.05.2024).

Lisa 9. Eberhard Kraus. Walpurgisnacht III. Lose Blätter aus dem Dorpater Burschenleben. Libau, 1882

Kommissions-Verlag von Rudolph Puhze in Libau. Alle Rechte vorbehalten.

Walpurgisnacht.

III.

Lichtdruck von Römmler & Jonas, Dresden.

Hõiskaw noorus tõrwiki walgusel.

Üliõpilaste traditsiooniline rongikäik hulga ajawõlajatega ja suure pealkwaatajate hulgaga.

Mida suurem ja järjutoimelisem kont-
raft, seda tugevamalt pääseb ta mõjule. Wae-
walt suudavad lõunamaalased aastaaegade
wahetusest saada selliseid elamuft kui meie.
Mitu kuud järjest naaslinna läbi riiete puuri-
war põhjatuult, räästani ulatuwaid lume-
hangid, paarituumnekraadilist paukuwat pakast
ja siis jälle „... on nagu hull-lehti pakatafs
puul ning awand end tervade süle.“ Ets ole
see juur kontraft. Sellepärast on ta täiesti
psühholoogilist arusaadam, et tuntakse tar-
wet seda filmapilku pühitseba. Eritine elamus
ja pidulik meeleolu on siin loomulik ja sünn-
tib nagu isenelele.

Selleks saabwa kewade meeleolu esimeseks
haripunktiks on kujunenud meile põhjamaa-
lastele 1. mai pühitsemine.

Sageli mai saabumisel kewade meel täiel
määräl pole pääsnud mõimule ja eriti õh-
nuti ollakse sunnitud talwepalitus liikuma,
kuid siiski see ei suuda mätta kewade meele-
olu. Tänamune mai saabumise oli ilmastiku
mõttes mõrblemisi õnnelik. Ilm oli ilus ja
see, just kui tellitud. Sellepärast õnnestufid
maipidustufed kõigiti hästi.

Mai wastuwõtmine Tartus algas.

Üliõpilaste traditsioonilise rongikäiguga tõr-
wikute walgusel. Meljapäewa õhul tella 1/10
kogufid üliõpilasorganifatsioonid. Ma täna-
wale uue üliõpuli hoone ette, kus siis organi-
fatsioonid wanufe järjekorras rongiks liikusid,
tõrwikud süütufid ja kõge orkestritelide saatel
raefojaplatfile liikusid. Rongikäigust olawõl-
jaid oli tänawu harudafelt palju, nii et rong
kujunes eriliselt pitafs. Ka pealkwaatajaid
oli hea ilm rohkesti wõlja meelitanud. Täna-
wad, kust läbi liiguti, olid palistatud otse
minimääridega.

Raefojaplatfile jõudnud

koondus rong raefoja hoone ette ühte lähariifu.
See oli omapärane haaraw pilt. Mitmelaja
leegitufewa tungla siuis kerlib tiheda wirwen-
dawa loorina mustjas-jügawa taewa poole,
mille tagapõhjalt wilgumad üksifud tähed ja
follane täisfuu. Wiimane paistab läbi fuit-
juliiniku wirwendawana. Raefoja tella wal-
gustatud numbrilaidft näib läbi selle loori-
pifut sinatatoonilifena. Üliõpilaspere ümb-
ritseb igalt poolt suur rahwahull, majade ak-
nad ja rõduki on täidetud publikuga. Korra-
pidawatel politseimiffudel on palju tööd, et
hoida üliõpilaste rongile waba ruumi. „Raa-
dioonu“ Moor on raefoja trepi ette üles sead-
nud oma mikrofooni ja informeerib neid, kes
kodu jäänud iga jündmuse peenjuifti.

Rõbusatujulise tudengipere ja publiku ju-
tuwada hulka lainetab raefoja tornifella kum-
me kõmawat partu. Raefoja trepile mikrofo-
ni ette astub üliõpilaskonna akiefumees fhw!
Almar Tõnisson, kes termitab maipidu-
lifi lauludes:

„Kewade on süüdanud meie tõrwikud,
pannud leelima noored jõudamed ja wallandanud
talwefüfufid.“

Mis tartwis löif see tuli? Kas on see tulireit
pafjas lufstafas ajawuit ja noorufe fõhtu trall?
Wõi on määratud meile tulle:badede ja mingi fuun
ja ootamas kindel fõht? Meie olema rõõmfad ja
noorufelifud, aga see pole meie ühifumise otistartus.
Tõrwikud fütufid fets, et tuli faaks suureks ja fan-
duks mõimafelt edasi. Siin meie rünnal peatub efi-
melele, et tulleaga täita awarat platfi, mis mitmelgi
korral on olnud meie rohwa ajaloo kõelifeks foo-

rumiks. Siin õngi meie esimene fõht, ja see on
pühendatud meie ifamaale.

Kuid oma ifamaalt ei täha meie ainult saada,
ta anda tahame midagi oma ühifumale, omale res
publicale. Ei ole see meile tüütu fõhustus — see
on innustunud heameel, anda oja oma fowabifelt
rõõnu ühifufufelt. See on mõimulas tähe mitte
ainult tajuda mõig oma riigile ja rahwale, waid
anda enam — anda ilcenda, terwe oma ühifufe, fo-
gu oma leelwa fõdamaga. Ets mõttes meie
foow „wibat et res publica“ ei ole mitte ainult en-
dast mõdetaw fõhustus, waid fuur rõõm ja jõe-
ritas tähe.“ Kõneleja lõpetab labinafelle laufega:
„Alati elagu Eesti wahariit, alati õifogu meie ilu-
sam ifamaa“, mille peale kostub mitmetel fajajit fuult
traditsiooniline „wibat et respublica“.

Üliõpuli peahoone ees.

Üliõpuli esine on tulcdemeri, iffa meel fo-
guwad fhw! fhw! orkeftrite saatel. Peahoone
trepile kogumad rektor, prorektor ja profesfo-
rid. Üliõpilaskonna esimees G. P a a l m a n
termitab rektorit, profesforeib. Ta ütleb, et
akadeemilifine pere on tulitud awaldama oma
fowadrõõnu, seda, mis põleb ta noores
hinges.

Üliõpilafed laulwad „wibat academia“. Üliõpilaskonna esimehe kõnele wastab rektor
prof. N. A õ p p. Ta ütleb:

Tulete jälle tõrwikutega, faaswõitfufjad, et ter-
mitada kewadet, mis on algamas ringfõitu üle
meie fõdumaa, et tuua loorujt ja ilu meie fõdame-
tele. Tulete ja termitate oma kewadet, mis elus
elufewadena on ainult üks fõrd. Termitate seda
tõrwikutega täes ja tulleaga fõdamas. Termitate fa
oma alma materit, kus mõõda faadate oma ilufama
aja — elufewade.

Üliõpuli on teid waremgi näinud, on teid tund-
ma õppinud aasta fefitel, mil olite tungimas teadus-
te fõgatusrefe. Algamas on jälle täifed filma-
pifgud, kus teile õeldafse: mõife palju rõõmu oma
hingse, seda rõõmu, mis on ilus, hea ja kõge ning
fuur. Wõtke wastu seda, mida annab teile aadere
teedel käimine. Üliõpuli kõneleb teile fellest, et meie
ruif põhja taewa all ei suuda anda nääwifullufit ja
-riffufit, kuid ühte annab siiski: meie mõime oma
rõõnu muuta fõgarawat. Seda on tartwis, et
meie fõudafime alles hoida oma elufõudu...

Kewad toob kaasa fõofufe ja ilu, kuid toob
kaasa fa töö, fumi ootufe ja walmimifse, fõgus —
õifufe. Kui kewade on tõõrifas, siis fõgus faagi-
ritas. Seda fõowime fa teile. Jõuate seda pidada,
siis toote fahu meie fõdumaale ja rahwale.

Kõneleja lõpetab: Ojagu termitatud meie aka-
deemilifine noorus, kes tuleb fõia fõdamas aadete tult,
kes lähes wälja fõdumaa pinnale kõige felle eest,
mis on ilus, kõge ja fuur!

Politseiplatfil.

Üliõpuli eest liigub rongikäik oma lõpu-
fõhile — Politseiplatfile, kuhu asetufakse rön-
gana kesfele jättes waba ruumi. Meeleolu-
liste kõnedega esinetwad siin fhw! A. A n g
r o ja wil! E. P a i d, wiimane kriipsufab alla
akadeemilifse noorufe kolme tahet: saada tub-
lifeks naisteks ja meesteks, elada ifamaale ja
pidada akadeemilifit jõpruift. Lõpufas lauldaf-
se „Eestimaa, mu ifamaa“, heidetakse tõrwi-
kud kofku keftplatfi üheks leegitufewaks tuleri-
daks ning walgutakse siis laiali organifatioo-
nidesie jatkama maipidu.

Rõbus fõõswiitumifine organifatioonides,
waastatufufed külastõigud, laul ja tantõ keft-
fid hommifuni. Noorus ei tunne ju mit ter-
gefti wõimufit.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Madli Vanamõlder (sünnikuupäev: 15.09.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose pealkirjaga

„Tartu üliõpilasorganisatsioonide volbritradiitsioonid ajas ja ruumis“,

mille juhendajad on Art Leete ja Kaarel Vanamõlder,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete

kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2024.